

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Janez Černe

**Ovire pri vstopanju Republike Makedonije v
Evropsko unijo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Janez Černe

mentor: izr. prof. dr. Damjan Lajh

**Ovire pri vstopanju Republike Makedonije v
Evropsko unijo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Zahvala

*Na tem mestu bi se rad najlepše zahvalil zaposlenim ambasade
Republike Slovenije v Republiki Makedoniji, predvsem
nekdanjima ambasadorjema Alainu Brianu Bergantu ter
Marjanu Šiftarju.*

Ovire pri vstopanju Republike Makedonije v Evropsko unijo

Republika Makedonija je država, ki je prežeta s trenji tako znotraj kot zunaj svojih meja. Pesti jo njena preteklost, neudobno se počuti v svoji sedanosti in je negotova glede svoje prihodnosti, hkrati pa si, zaenkrat neuspešno, želi zgraditi multietnično in multireligijsko zgodbo o uspehu, ki bi zmanjšala vsa trenja, izvirajoča iz njenega golega obstoja.

Kot pri večini držav zahodnega Balkana, ki si želijo članstva v Evropski uniji, so tudi najgloblje težave RM posledica trenja med njenim predprogramiranim »balkanskim« načinom razmišljanja in nadjazom - tako imenovanimi »evropskimi vrednotami«, ki bi jih bilo potrebno implementirati oziroma se jih naučiti. Na kompromis, ki je osnova normalnega demokratičnega diskurza v multietničnih državah, v Makedoniji še vedno gledajo kot na znak šibkosti, ne le svoje, temveč tudi sogovornikove.

Osvojitve cilja, članstva v EU, zagotavlja evropsko prihodnost, medtem ko nezmožnost obiti katero od ovir ali celo obstanek na poti do cilja verjetno vodi k dezintegraciji države.

Ključne besede: Republika Makedonija, vključevanje, integracija, Evropska unija.

Obstacles facing the Republic of Macedonia in accession to the European Union

The Republic of Macedonia is a country riddled with great tension, both international and domestic. Plagued by its history, it feels quite uncomfortable in its present and is fairly uncertain about its future, while, so far unsuccessfully, wanting to create a multi-ethnic and multi-religion success story, which would reduce all tension, stemming from its sheer existence.

Like with all Western Balkan countries, who seek to join the European Union, its fundamental division is the friction between its pre-programmed »Balkan« way of thinking, and its superego – the so-called »European values«, which would urgently need to be implemented. The basis of normal democratic discourse in multi-ethnic societies, the compromise, is in Macedonia still widely perceived as a sign of weakness, not only in oneself, but also in one's interlocutors.

Conquering its goal, membership in the European Union, ensures a perspective future, while the inability to tackle any obstacles or even stalling on the set path, is likely to lead to its eventual doom.

Key words: Republic of Macedonia, accession, integration, European Union.

Kazalo

1 Uvod	6
2 Metodološki okvir	8
2.1 Predmet proučevanja.....	8
2.2 Raziskovalna vprašanja.....	9
2.3 Cilji diplomske naloge.....	10
2.4 Metodologija.....	10
2.5 Struktura diplomske naloge.....	11
3 Evropska unija in njene širitve	13
3.1 Teorije evropskih integracij in proces evropeizacije.....	13
3.2 Evropska unija.....	16
3.3 Širitvena politika.....	18
Köbenhavnska merila.....	20
Amsterdamska pogodba.....	20
Agenda 2000.....	21
Pogodba iz Nice.....	22
Lizbonska pogodba.....	22
Peta širitev.....	22
Morebitna bodoča širitev Evropske unije na države Zahodnega Balkana.....	23
Stabilizacijsko-pridružitveni proces.....	24
3.4 Pogoji za članstvo.....	25
3.5 Postopek širitve.....	27
Postopek med statusom morebitne kandidatke za širitev.....	28
Postopek med statusom kandidatke.....	29
Postopek med pristopnimi pogajanjmi.....	29
Zaključna faza pogajanj.....	30
4 Geopolitično območje	32
4.1 Nemirni Balkan.....	32
4.2 Zahodni Balkan in EU.....	35
5 Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija	38
5.1 Zgodovina.....	39
Republika Makedonija in samostojnost.....	44
6 Vse poti vodijo v Bruselj	49
6.1 Republika Makedonija in Evropska unija.....	49
7 Ovire na poti v EU	53
7.1 Trda soseska Balkan.....	53
7.2 Socialno okolje in tranzicija.....	54
7.3 Notranjepolitična klima.....	56
7.4 Albanska etnična manjšina.....	58
7.5 Eksterne ovire.....	65
7.6 Spor glede imena.....	69
7.7 Notranja kriza Evropske unije in širitvena utrujenost.....	76
8 Sklepne ugotovitve	81
9 Literatura	85

1 Uvod

Republika Makedonija je država, ki jo prežemajo različna trenja, že s svojim golim obstojem in delovanjem pa sproža konflikte tudi zunaj svojih meja. Bremeni jo preteklost, njena sedanjost je bolj kot ne neudobno turbulentna, prihodnost pa popolnoma negotova, zato si toliko bolj želi zgraditi multietnično in multireligijsko zgodbo o uspehu, ki bi čudežno izničila vsa nasprotja in probleme. Zaenkrat, žal, še neuspešno.

V času pisanja diplomske naloge se znotraj meja Republike Makedonije odvija proces »antikvizacije«, s čimer bi lahko označili težnjo sodobne Makedonije po istovetenju s svojo antično dediščino, destabilizirajo jo spori med manjšinskim albanskim prebivalstvom (pretežno islamske veroizpovedi) in večinskim (pravoslavnim) makedonskim prebivalstvom, pesti pa jo tudi pojemajoče zaupanje v institucije Evropske unije, kar je posledica grške dolžniško-finančne krize in dolgotrajnega dvostranskega spora z Grčijo glede imena države. Morda presenetljivo, a podpora članstvu v Evropski uniji med ljudmi ostaja še vedno izjemno visoka, okrog 90 %. Navzven, na mednarodni ravni, problemov ni nič manj: uradne in neuradne konflikte ima Makedonija prav z vsemi sosedi. Bolgari si prilaščajo etnos in jezik, Srbi del ozemlja in cerkev, združeni Albanci zahtevajo poenotenje »svojih« teritorijev v Veliko Ilirido, medtem ko Grki blokirajo vse poskuse evroatlantskih povezav Makedonije zaradi imena in prilaščanja antične grške kulture.

Kot pri večini držav zahodnega Balkana, ki si želijo članstva v Evropski uniji, je problem Makedonije antagonizem med njenim predprogramiranim »balkanskim« načinom razmišljanja in ciljem, ki ga je treba doseči - tako imenovanimi »evropskimi vrednotami«, ki jih je potrebno implementirati oziroma se jih naučiti. Metaforična pot proti Bruslju se strmo vzpenja in je posejana z neskončno mnogo ovirami, manjšimi in večjimi; nekaterim se je možno izogniti, drugim ne. Število in raznolikost ovir sta ogromna, ravno zaradi tega pa je pot Makedonije tako edinstvena v primerjavi s preteklimi priključevanji sedanjih držav članic in priključevanji trenutnih držav kandidatk. Osvojitve cilja zagotavlja evropsko prihodnost, medtem ko nezmožnost rešiti katerega od problemov ali celo obstanek na poti do cilja verjetno vodi v dezintegracijo države.

Ovire, s katerimi se ubada Republika Makedonija, in način, na katerega so in bi morale biti obravnavane, so cilj analize te diplomske naloge. Trenutno Makedonija uporablja svoj

predprogramirani način razmišljanja, da se je najbolje izogniti problemom in preprosto obvoziti vse ovire, toda jasno je, da bo to na dolgi rok povzročilo neuspeh, kajti največjih in najglobljih ovir – njenih notranjih in zunanjih sporov – zaradi velikosti in pomembnosti za proces evropskega priključevanja ni možno le obvoziti, ampak jih je potrebno rešiti. Orodja za rešitev teh ovir se nahajajo v njeni sekundarni, ne dovolj razviti evropski mentaliteti, ki spodbuja konsenz, kompromis in toleranco.

2 Metodološki okvir

2.1 Predmet proučevanja

Predmet analize moje diplomske naloge je Republika Makedonija in problematika njenega priključevanja Evropski uniji, ki je del širšega procesa modernizacije in demokratizacije države. Glede na turbulentno dogajanje na zahodnem Balkanu v zadnjih dvajsetih letih, se ta pot zdi vse prej kot enostavna in zahteva velike napore pri spreminjanju družbene, politične in ekonomske situacije v državi, ki ga spremlja pragmatičen, a največkrat napačen način razmišljanja. Kar nekaj let je osamosvojitve Makedonije veljala za zgled, saj se je zgodila brez prelivanja krvi in se je Makedonija kot edina od bivših jugoslovanskih republik uspela izogniti oboroženemu konfliktu, kljub temu, da so njeni suverenosti iz tega ali onega razloga nasprotovale skoraj vse njene neposredne sosedne.

Razpad nekdanje Jugoslavije je razkril niz nerešenih odnosov, ki so precej časa obstajali pod površjem, nato pa sporadično eskalirali kot medetnična, mednacionalna in meddržavna trenja. Kljub zelo zglednemu začetku in začetnemu uspešnemu krmarjenju med notranje in zunanjepolitičnimi problemi, ki sta se končala s priznanjem statusa kandidatke za članstvo v EU leta 2005, so ta trenja povzročila sedanje interne in eksterne probleme, zaradi katerih Republika Makedonija kot kandidatka že sedem let stopica na mestu na poti do članstva v Evropski uniji.

V svoji analizi ne morem mimo makedonskega političnega in družbenega sistema, ki ga zaznamujeta etnična heterogenost prebivalstva in odnos med glavnima skupinama (slovansko-makedonsko in albansko etnično skupino), niti mimo ostalih značilnosti makedonske družbe, kot sta tranzicija in slab gospodarski položaj, ki sta se v korelaciji z drugim dogajanjem v neposredni bližini, predvsem na Kosovu, prelili na ozemlje Republike Makedonije kot oborožen spopad med albanskimi uporniškimi skupinami in državnimi, dominantno makedonskimi, varnostnimi silami. Posledično sprejeti Ohridski okvirni sporazum je v duhu večanja politične stabilnosti in miru zagotovil povečanje pravic manjšine in sprožil proces decentralizacije, vseeno pa se včasih zdi, da gre le za površinski obliž na globljo rano medetničnih trenj. Za razumevanje zapletenih zunanjepolitičnih in gospodarskih problemov s sosednjimi državami, s katerimi se sooča Republika Makedonija in na katere vplivata tudi politični sistem in razmere v družbi, se mi zdi pomembno poznavanje njene zgodovine, gospodarskega položaja ter mentalitete ljudi.

2.2 Raziskovalna vprašanja

Nekako se zdi, da je primarni cilj vseh držav nekdanje Jugoslavije kot tudi Republike Makedonije vstop v Evropsko unijo, kar naj bi prineslo mir in prosperiteto oziroma notranje in zunanje politično stabilnost, izboljšanje gospodarskega položaja, lažjo mobilnost prebivalstva in več ekonomskih priložnosti. Čeprav je od razpada Jugoslavije in vojne minilo že dve desetletji, je to območje mestoma še vedno nestabilno in kot takšno predstavlja varnostno in socialno grožnjo drugim evropskim državam.

Glede na izbrano temo diplomske naloge in problematiko, ki jo zajema, sem se posvetil določenemu vprašanju, ki predstavlja tudi rdečo nit celotne diplomske naloge. Vprašanje bom skozi diplomsko nalogo podrobneje razvil in analiziral, ter poizkušal podati teoretično in empirično obrazložene odgovore.

Katere so glavne ovire, ki ovirajo in upočasnjujejo vstopanje Republike Makedonije v Evropsko unijo in kako se z njimi spopasti?

Katere so dejanske ovire na poti procesa približevanja Republike Makedonije Evropski uniji? Vsekakor jih ni malo in njihovo reševanje zahteva in bo v prihodnosti zahtevalo še precejšnje napore. Nekatere ovire, ki so posledice tranzicije in geopolitičnega okolja, je moč z dovolj politične volje in notranje enotnosti dokaj enostavno preskočiti, medtem ko drugih, kot so medetnična trenja in posledično trhla politična klima, ni mogoče rešiti brez globljega socialno-družbenega diskurza in demokratične zrelosti.

Zadnje, z veliko mero diplomatskih veščin in kompromisa z obeh strani, velja tudi za zunanje politične ovire, ki jih ustvarjajo njene neposredne sosedice. Te so se, v relativno kratkem obstoju makedonske samostojnosti, nekatere delno rešile, druge so potihnile in otopile, medtem ko je največja eksterna ovira, spor z Grčijo glede imena države, eskalirala celo do praktične blokade vstopanja Makedonije v zvezo NATO in Evropsko unijo. Na koncu pa sledijo še ovire, na katere Makedonija nima veliko vpliva, vseeno pa brez njihove pozitivne rešitve ne bo mogla doseči tako zelenega cilja, povezane pa so z vprašanjem, kakšna je sploh še pripravljenost držav Evropske unije, da navkljub notranjim problemom, finančni in politični krizi ter utrujenosti zaradi dosedanjih širitev, sprejmejo medse novo članico.

Makedonija že nekaj časa stopiclja na razpotju, toda če ne bo zmogla dovolj volje in zrele evropske mentalitete, da se ustrezno sooči z vsemi ovirami, ki stojijo med njo in Brusljem, bo obsojena na osamitev ter morda celo na teritorialno dezintegracijo in propad.

2.3 Cilji diplomske naloge

Moj cilj je predvsem demonstrirati različnost in število ovir, s katerimi se mora spoprijeti Republika Makedonija na svoji poti proti evropski prihodnosti. Ta proces ni enobarven, saj vključuje širok spekter notranjepolitičnih skupin in njihovih interesov, zahteva pa tudi zdravljenje političnih, zgodovinskih, etničnih, kulturnih, ekonomskih itd. razprtij, v katere so vpete mednarodna skupnost, Evropska unija, primarno pa predvsem vse sosednje države. Zdi se, da si je precej ovir povzročila Makedonija sama, po mojem mnenju pa zlasti nepošteno obravnavanje ter vsiljevanje takšnih in drugačnih interesov sosednjih držav, ki bodo skupaj z mednarodno skupnostjo morale odgovoriti predvsem na vprašanje, kje leži prihodnost Republike Makedonije. To potovanje Republike Makedonije v evropsko prihodnost se mi zdi unikatno, intrigantno in predvsem kompleksno, saj bo od vseh vpletenih strani zahtevalo ogromno zrelosti. Osebno bi si najbolj želel, da Republika Makedonija, ki kot majhna država nima velike geostrateške veljave in mednarodne moči, na tem potovanju pokaže evropsko zrelost in se na mednarodnem podiju pokaže kot suverena in enakopravna država, ki svojo prihodnost gradi na temelju demokracije, konsenza, človekovih pravic in vladavine prava.

2.4 Metodologija

Uporabil bom metodologijo analize primarnih in sekundarnih virov ter intervjujev. S primarnimi viri bom ponazoril, na kateri stopnji je Makedonija pri pristopanju v EU ter kako se je in kako se spopada z glavnimi ovirami na tej poti. Teoretični okvir bom z analizo sekundarnih virov oblikoval v koherentno celoto. Uporabljeni viri so predvsem strokovni, znanstveni in ažurni spletni članki ter ustrezna strokovna literatura.

2.5 Struktura diplomske naloge

Diplomska naloga je sestavljena iz sedmih tematskih poglavij, ki se med seboj navezujejo in nadgrajujejo. V prvem bom predstavil Evropsko unijo in njene dosedanje širitve. Tu bom analiziral, kakšna organizacija je EU, kakšni so njeni vzgibi in politika širitve, na kratko bom predstavil evolucijo in potek dosedanjih vključevanj ter katerim merilom in pogojem morajo zadostiti države kandidatke. Pri predstavitvi dosedanjih širitev ne morem mimo vključevanja ostalih držav iz nekdanjega zahodnega bloka. To je pomembo predvsem zaradi navezave na glavno temo diplomske naloge, namreč, na kateri točki je obtičala Makedonija, in kasneje še razlage, zakaj.

V drugem delu se bom posvetil širšemu kontekstu, v katerega je vključena Makedonija – njeni prostorski, zgodovinski in geopolitični umeščenosti, ki posredno in neposredno odločilno opredeljujejo tako notranje kot tudi zunanje ovire, s katerimi se Makedonija srečuje na svoji poti proti Evropi. Predstavil bom državo, njeno bližnjo in malo bolj daljno zgodovino, predvsem obdobje od razpada bivše Jugoslavije, tranzicije, prek oboroženega etničnega konflikta, uveljavitve Ohridskega okvirnega sporazuma do danes. Namen tega je predvsem ugotoviti, kateri faktorji so vplivali na današnji status-quo v procesu vključevanja, v katerem je Makedonija, kljub veljavnemu statusu primera dobre prakse in precejšnji prednosti pred drugimi teknicami, začela zaostajati pri približevanju evroatlantskim povezavam. Pomembno je pogledati makedonski primer tudi z vidika Evropske skupnosti v kontekstu preventivne diplomacije, upravljanja konfliktov in krepitev miru; kakšne ukrepe je povzela mednarodna skupnost, ko je leta 1991 začela divjati vojna tik pred evropskim pragom, da se oboroženi konflikt ni razširil tudi na današnjo Republiko Makedonijo, konflikt, ki bi, če bi izbruhnil, zagotovo zraven povlekel še vsaj Bolgarijo, Grčijo ali Albanijo.

V tretjem delu analiziram zgodovino pristopanja Republike Makedonije v Evropsko unijo, kako se je kot eden redkih primerov dobre prakse preventivne diplomacije uspela izogniti oboroženemu konfliktu in dokaj pospešeno začela svojo pot proti Evropi, predstavil bom pa tudi trenutni položaj Makedonije v pristopnih pogajanjih in začrtal probleme, s katerimi se srečuje na tej poti. Podal bom pregled post konfliktne uveljavitve in pristopanja preko stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov, ter navedel, kateri so posebni pogoji, ki jih je postavila EU glede vključevanja držav Zahodnega Balkana. Analizirati želim, kje je bil napravljen napredek pri uvajanju evropskih standardov in kje je potrebno še poglobiti

reformne. Zadnji segment tega dela pa navaja, kakšen je pogled Makedoncev na morebitno članstvo in kakšna je sploh evropska perspektiva Republike Makedonije.

Četrty del je najpomembnejši in najobsežnejši del diplomske naloge, kajti v predhodnjih samo opisujem takšne in drugačne dejavnike ter okoliščine, ki so pripeljali do današnje situacije, v tem delu pa se posvečam konkretnim oviram, s katerimi se danes srečuje Republika Makedonija, in njihovim mogočim rešitvam. Segmentirane so po moji lastni presoji na tiste, ki bi jih bilo lahko odpraviti z malo politične volje in jih je enostavneje obiti, na globlje družbene probleme v tej tranzicijsko multietnični družbi in na ovire, ki ji jih vsakodnevno postavljajo njene sosede, predvsem Grčija s sporom glede imena, katerih pa brez korenitih sprememb predprogramiranega balkanskega načina razmišljanja ter zrelosti za konsenz, kompromis in toleranco ne bo mogoče preseči. Na koncu se lotevam končnih ovir, na katere pa Makedonija nima veliko vpliva in jih bo morala odpraviti Evropska unija sama.

3 Evropska unija in njene širitve

Za boljše razumevanje problematike makedonske poti proti Uniji si moramo najprej približe pogledati Evropsko unijo samo. V zadnjih petdesetih letih se je Evropska unija precej razširila in današnja Unija s 27 državami članicami in skoraj 500 milijoni prebivalcev se precej razlikuje od svoje predhodnice pred 50 leti, Evropske gospodarske skupnosti s šestimi članicami (Curtis 2004). Proces pristopanja se je z leti močno razvil in razširil, kriteriji za vstopanje pa so se z leti in vsemi političnimi spremembami v Evropi tudi precej spremenili. Postopek je tako vse bolj zapleten in uvaja vedno več natančno opredeljenih zahtev. Odvija se postopno in je skrbno voden, kar naj bi omogočilo mehkejši pristop za obe vpleteni strani.

V grškem Solunu so se leta 2003 članice Evropskega sveta strinjale z morebitno širitvijo EU na države jugovzhodne Evrope, kar je sprožilo kandidacijske postopke nekaterih od njih (Meurs 2004). Država kandidatka za vstop v Evropsko unijo je država, katere prošnja je tudi uradno sprejeta (European Union 2012f). Danes imamo pet kandidatk - Turčijo, Islandijo, Črno Goro, Srbijo in FYROM (Former Yugoslav Republic of Macedonia) oziroma Republiko Makedonijo.

Republika Hrvaška, ki je bila potrjena za kandidatko leta 2004, je med tem že zaključila kandidacijski postopek in je sedaj država pristopnica, medtem ko je Republika Makedonija, ki je bila potrjena za kandidatko leta 2005, običala na mestu. Še posebej to velja za zadnja tri leta, čeprav je komisija priporočila začetek pristopnih pogajanj že oktobra 2009.

3.1 Teorije evropskih integracij in proces evropeizacije

Neofunkcionalizem in intergovernmentalizem sta teoretična temelja, ki sta oblikovala evropski integracijski proces od samih začetkov Evropske unije (Moga 2009). Vrsto let je analiza Evropske skupnosti temeljila na preučevanju evropskih integracijskih procesov. Ta analiza je iz obeh pristopov, neofunkcionalizma in intergovernmentalizma, črpala hipoteze o naravi procesa politike Evropske skupnosti (Wallace, in drugi 2005). Evropska unija je s številnimi medvladnimi in nadnacionalnimi institucijami brez dvoma najbolj institucionalizirana mednarodna organizacija na svetu ter hitro rastoča entiteta primarne in sekundarne zakonodaje, *acquis communautaire* (Wallace, in drugi 2005). Obe teoriji sta tako

makro teoriji mednarodnih odnosov, ki opisujeta, pojasnjujeta in predvidevata proces Evropske integracije (Moga 2009).

Široko sprejeto je, da je delo Davida Mitrany-a o teoriji funkcionalizma, *A Working Peace System. An Argument for the Functional Development of International Organization*, na nek način teoretično podprlo ideje očetov Evropske skupnosti – Jeana Monneta in Roberta Schumana (Moga 2009). Mitrany si je v svojem delu zamislil univerzalno rešitev »problema tedanje generacije«, kako oblikovati skupni interes vseh, brez neupravičenega posega v delovanje vsake posamezne entitete (Richardson 2001). Schumanova in Monnetova skupnostna metoda funkcionalne integracije je tako predlagala, da se francoska in nemška premogovna in jeklarska industrija združita pod skupni, nadnacionalni organ, High Authority, ki bi bil zadolžen za vzpostavitev skupnega trga za premog in jeklo med državami članicami (Mazey in Laffan 2006).

Mitranyjevo teorijo je nadgradil Ernst Haas v neofunkcionalizem, ki pravi, da je politična integracija proces, v katerem politične akterje iz različnih nacionalnih okolij prepričamo, da napravijo premik v svoji lojalnosti, pričakovanjih in političnih aktivnosti v smeri novega centra, katerega institucije imajo ali zahtevajo jurisdikcijo nad obstoječimi nacionalnimi državami (Haas 1958). Z neofunkcionalističnim pristopom integracije je najtesneje povezan proces prelivanja, ki ga lahko razdelimo na dve glavni področji. Funkcionalno ali sektorsko prelivanje, ki vsebuje širjenje integracijskih dejavnosti iz enega sektorja v drugega (npr. iz carinske unije v monetarno unijo) ter politično prelivanje, ki pomeni večjo politizacijo sektorske dejavnosti (npr. monetarno politiko prevzame bolj centraliziran sistem upravljanja) (Moga 2009). Skozi svojo teorijo so neofunkcionalisti napovedali, da bo integracijsko prelivanje postalo samovzdržno in privedlo do oblikovanja nove politične entitete s središčem v Bruslju (Wallace, in drugi 2005). Ta proces pa ni bil omejen samo na politična in sektorska področja, pač pa je deloval tudi geografsko, saj so sčasoma tudi druge, sosednje države prosile za članstvo.

Neofunkcionalistično načelo je prevladovalo v zgodnjem obdobju povezovanja, vendar je kmalu postalo jasno, da njegove napovedi nezadostno razlagajo tokove integracijskega procesa. Te pomanjkljivosti so se začele kazati s ponavljajočimi krizami sredi 60-tih, prek 70-tih in v zgodnjih 80-tih letih. Stanley Hoffmann je s svojo intergovernmentalistično kritiko neofunkcionalističnega pristopa poudarjal pomen nacionalnih vlad in njihove vloge pri

oblikovanju struktur Evropskih skupnosti. Zagovarjal je, da nacionalne vlade znotraj širšega sistema vedno zagovarjajo svoje interese. Poudaril je dihotomijo med nizko in visoko politiko. Pri prvi so nacionalne vlade bolj pripravljene prenašati suverenost na nadnacionalni organ, pri slednji pa manj, saj želijo obdržati strog nadzor nad odločevalskim procesom, ko gre za vitalne interese. Ta teorija naj bi pojasnila krize, kot je francoski veto vključevanju Velike Britanije, pa tudi ostale, ki jih ni znala pojasniti neofunkcionalistična teorija. Prav tako pa je intergovernmentalizem pojasnil nepripravljenost držav članic na večjo predajo suverenosti ter posledični vzpon vloge teles kot je Evropski svet, ki je od 70. let naprej igral pomembno vlogo pri določanju evropske agende in ki je v svoji zasnovi medvladni organ (Moga 2009).

Od 80-tih let dalje je težko določiti, katero načelo je pustilo večji pečat. Očitno pa je, da sta se vloga in vpliv intergovernmentalizma precej okrepila, še posebej v pomembnih trenutkih kot so sprejemanje pomembnih pogodb, medtem ko je neofunkcionalizem ohranil svojo pomembnost pri bolj vsakodnevnih – birokratskih ter administrativnih odločitvah (Moga 2009). V primerjavi s prvim stebrom EU, kjer ima Unija možnost uvedbe izrecnih zahtev za države članice, pa na primer Skupna zunanja in varnostna politika nima enake kompetence vsiljevati spremembo zunanje politike posamezni državi članici (M. E. Smith 2000).

Spopad med obema velikima teorijama je v zadnjih dveh desetletjih sicer skoraj zamrl, pojavile pa so se tudi druge integracijske teorije, kot na primer liberalni intergovernmentalizem, novi institucionalizem, konstruktivizem, mrežna analiza in multi-level governance, ki dodatno pojasnjujejo, kako se oblikuje proces evropske integracije. Vseeno pa nobena splošna razlaga integracije ne more počivati na zgolj eni sami teoriji, neofunkcionalizmu ali intergovernmentalizmu, ampak mora temeljiti na večvzročnem okviru, ki združuje več ozko usmerjenih teorij (Moravcsik 1998).

Koncept evropeizacije, ki kaže medsebojno povezanost med obema velikima teorijama, se pojavlja od 90-tih let ter privlači pozornost politologov, ki se ukvarjajo z evropski integracijo. Teorija uspešno premošča razlike med top-down (neofunkcionalizem) in bottom-up (intergovernmentalizem) pristopom. Ta kot stalen, interaktiven in vzajemno konstitutiven proces sprememb povezuje nacionalni in evropski nivo (Moga 2009). V politološki literaturi sicer ni moč najti enotne opredelitve evropeizacije, temveč je ta opredeljena različno in brez jasnih meja (Fink-Hafner in Lajh 2005). Zagovorniki tega koncepta se naslanjajo tudi na

Hoffmanna, ki pravi, da je EU eksperiment v združevanju suverenosti in ne prenosu le-te z držav članic na nadnacionalne ustanove. V nasprotju z drugimi mednarodnimi organizacijami je EU kot celota pridobila del suverenosti svojih članic, ki tako nimajo prevlade nad vsemi organi na svojem ozemlju (Moga 2009).

3.2 Evropska unija

Evropska unija (EU) je edinstvena ekonomsko-gospodarska in politična povezava (European Union 2012c) ter konfederacija 27 držav, ki primarno ležijo na evropskem kontinentu. Začetki EU segajo v obdobje po drugi svetovni vojni, ko je na podlagi vizije francoskega zunanjega ministra Roberta Schumana, šest držav – Belgija, Francija, Italija, Nizozemska in takratna Zahodna Nemčija - ustanovilo Evropsko skupnost za premog in jeklo (ESPJ) leta 1951 ter Evropsko gospodarsko skupnost (EGS) leta 1957, s paradigmo »trajnega miru«, da države, ki med seboj trgujejo, v veliki meri postanejo gospodarsko odvisne druga od druge in se zato verjetneje izogibajo sporom (European Union 2012c). Z združevanjem težkih industrij držav oziroma prek nadzora nad tedanjima strateškima surovinama za izdelavo orožja – premogom in predvsem jeklom – so države članice imele vzajemen instrument nadzora za preprečitev novih vojnih strahot in zagotovitev varnosti, miru ter skupne blaginje, zato so mnogi imenovali ESPJ prvi korak k federalizaciji Evrope. Z Rimsko pogodbo leta 1957 ustanovljena EGS, katere cilj je bila ekonomska integracija ter uveljavitev skupnega carinskega trga med ustanovnimi članicami, ter Evropska skupnost za atomsko energijo (EURATOM) sta še bolj povezali države članice, da so skozi čas postopoma oblikovale skupne politike, predvsem v trgovini in kmetijstvu. Čeprav so bile vse tri skupnosti samostojne mednarodne organizacije, so si delile skupna sodišča ter skupščino, zaradi takšnih in drugačnih nezadovoljstev med članicami pa so se skozi naslednja desetletja postopoma preoblikovale v enotno EU.

Tako so sredi šestdesetih let Francozi želeli zmanjšati vpliv naddržavnih institucij, kar je leta 1968 pripeljalo do združitvene pogodbe vseh treh skupnosti v eno samo organizacijo, Evropsko skupnost. V osemdesetih letih so številne članice zaradi neusklajenosti in nesvobodne trgovine med njimi želele prvo večjo revizijo Rimske pogodbe ter skozi Enotno Evropsko listino 1986 doseči uskladitev pravil in dejansko vzpostavitev prostega trga. Koncem desetletja so se na pragu Evropske skupnosti začele korenite družbene spremembe. S padcem železne zavese se je politični zemljevid evropskega kontinenta začel korenito spreminjati, saj je vse več nekdanjih komunističnih držav stopilo na pot demokratizacije in

začelo pogledovati proti Bruslju. Kot nekakšen odgovor na novo politično realnost je bila leta 1992 v Maastrichtu sprejeta pogodba o Evropski uniji, ki je skupnim institucijam dodala še področja medvladnega sodelovanja, katerega temelji so prost pretok delavcev, blaga in storitev. Tej so leta 1993 z mislijo na širitev Unije na nove države sledila v Köbenhavnu sprejeta merila za sprejem novih članic.

Maastrichtska pogodba pomeni novo poglavje v evropski zgodovini, saj je dejansko ustvarila pravno osebo Evropsko unijo in je podlaga za ustanovitev enotne evropske valute evra. Zaradi predvidenega združevanja in približevanja je bila revidirana trikrat – z Amsterdamsko pogodbo, s pogodbo iz Nice in Lizbonsko pogodbo. Amsterdamska (1997) je dala večji poudarek evropskemu državljanstvu in pravicam posameznikov, z večjimi pooblastili Evropskemu parlamentu predstavlja tudi poskus večje demokratizacije, začetek skupne zunanje in varnostne politike in reformo institucij pred veliko širitvijo na vzhod. Zaradi nekaterih pomanjkljivosti je zadnje ponovno nasloвила Pogodba iz Nice (2001), ki je znova reformirala institucionalno strukturo Unije, da bi širitev potekala bolj vzdržno. Zadnja, Lizbonska pogodba (2007), je med drugim na številnih področjih reformirala sistem glasovanja Ministrskega sveta v večinski sistem, uvedla močnejši Evropski parlament, ki skupaj z Ministrskim svetom tvori nekakšen dvodomni sistem, ter vzpostavila poziciji predsednika Evropskega sveta in visokega predstavnika Unije za zunanje in varnostne zadeve.

Evropska unija predstavlja enkratno državno zvezo demokratičnih evropskih držav, ki je v luči mednarodnega prava nekje med konfederacijo in ohlapno konfederacijo. Unijo danes sestavlja 27 držav članic: Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska in Združeno kraljestvo Velike Britanije. Njeni glavni cilji so pravzaprav enaki kot pred več kot šestdesetimi leti – zagotoviti mir, prosperiteto in svobodo za vse njene prebivalce, preseganje vsakršnih delitev na celini, zagotavljanje varnega življenja državljanov, spodbujanje uravnoteženega ekonomskega in socialnega razvoja, spoprijemanje z izzivi globalizacije in ohranjanje svojskosti narodov Evrope ter podpiranje skupnih vrednot evropskih državljanov - trajnostni razvoj in zdravo okolje, spoštovanje človekovih pravic in socialno tržno gospodarstvo (European Union 2012a).

Gonilna sila EU je ekonomsko sodelovanje oziroma enotni trg, ki omogoča prost pretok blaga, storitev in kapitala ter prosto gibanje ljudi, zato je ključni cilj izboljšati delovanje tega enotnega trga v čim večjo dobrobit evropskim državljanom (European Union 2012c). Vsem pravnim subjektom in državljanom, ne glede na to, ali živijo na Cipru, v Andaluziji ali na Laponskem, želi omogočiti iste možnosti, pravičnejši in varnejši svet. Omogoča prosto gibanje in trgovino brez meja, uvedeno je enotno plačilno sredstvo (evro), razvija skupno zakonsko politiko - vzdržno regionalno in razvojno politiko, spodbuja čezmejno sodelovanje, uvaja enotne standarde po celem svojem ozemlju - zagotavlja standarde za boljše in čistejše okolje, standarde za boljšo hrano, standarde izobraževanja in odpira možnosti študija, zagotavlja varnejše okolje skozi skupne ukrepe proti mednarodnemu kriminalu in terorizmu, cenejše telekomunikacijske storitve in tako naprej.

Evropska skupnost temelji na načelih pravne države, kar pomeni, da vse njene dejavnosti izhajajo iz pogodb, v katerih so države članice določile svoje cilje na številnih in raznolikih področjih (European Union 2012c). Vseeno deluje le znotraj kompetenc, ki so ji bile zaupane v teh pogodbah in to na načelu subsidiarnosti, ki pomeni, da EU deluje le na področjih, na katerih država članica sama ne more v dovolj veliki meri zagotoviti uresničenja zadanega cilja. Da bi celoten ustroj lahko nemoteno deloval, so bili v pogodbah začrtani in so se s časoma tudi razvili organi, ki sprejemajo zakonodajo in vodijo Unijo, med drugim Svet Evropske unije (zastopa vlade članic), Evropska komisija (zastopa interes EU) in Evropski parlament (zastopa državljanke).

3.3 Širitvena politika

Evropska unija je načeloma odprta za vse države evropskega kontinenta in članstvo je s šestih ustanovnih držav članic naraslo na današnjih 27 v zaporednih širitvah, v katerih so države sprejemale evropske pogodbe in s tem združevale svojo suverenost v zameno za zastopanost v evropskih institucijah. Osnovni pogoji za članstvo so navedeni v 49. členu Pogodbe o Evropski uniji, ki pravi: »Vsaka evropska država, ki spoštuje načela svobode, demokracije, človekove pravice in temeljne svoboščine pravne države, lahko zaprosi za članstvo v Uniji«. Da bi država kandidatka postala članica, mora zadostiti köbenhavnskemu merilu, ki zahtevajo stabilno demokracijo, katera spoštuje človekove pravice in načela pravne države, delujočo tržno ekonomijo, ki je sposobna konkurirati znotraj EU, sprejem odgovornosti in obveznosti članstva, med drugim sprejetje celotne evropske zakonodaje, zahteva pa tudi konsenz vseh

ostalnih držav članic glede vstopa. O izpolnjevanju oz. zadostitvi kriterijev države kandidatke odloča Svet Evropske unije.

Od začetnih 6 držav članic, ki so podpisale Pariško pogodbo, smo bili priča več širitvam in nekaj ozemeljskim krčenjem. Medtem ko so se do leta 1990 širitve osredotočale na države kandidatke z juga in severa Evrope, so zadnje širitve posledica padca železne zavese, ki je prekinila bipolarno razdelitev kontinenta na kapitalistični zahod in socialistični vzhod (Blair 2006):

- 1973: Danska, Irska in Velika Britanija; norveški volivci na referendumu zavrnejo vstop v EU
- 1981: Grčija
- 1986: Portugalska in Španija
- 1990: Priključitev Nemške demokratične republike, na katero se je razširila Zvezna republika Nemčija
- 1995: Avstrija, Finska in Švedska; norveški volivci ponovno zavrnejo vstop v EU, švicarski volivci pa vstop v Evropsko gospodarsko skupnost (EGS)
- 2004: Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija
- 2007: Bolgarija in Romunija (Bratož 2008).

Lizbonska pogodba po novem omogoča tudi izhod države članice, čeprav tega ni naredila do sedaj še nobena država članica. Obstajata pa dve izjemi - Alžirija je z odcepitvijo od Francije leta 1962 zapustila Unijo, kasneje, leta 1985, pa tudi Grenlandija, vendar le kot avtonomna regija kraljevine Danske. Pričakovano je, da bo 28. država članica sredi leta 2013 postala Hrvaška. Trenutno imamo pet držav kandidatk (Islandijo, Makedonijo, Črno Goro, Srbijo in Turčijo), kot uradno priznani morebitni kandidati pa imamo še Albanijo ter Bosno in Hercegovino. Kosovo je sicer potencialna kandidatka, toda ker njene suverenosti oz. neodvisnosti od Srbije ne priznavajo vse države članice, je Evropska komisija ne šteje kot samostojno državo. Štiri države nečlanice so delno sprejele regulativo in ekonomijo EU, to so Islandija (sicer kandidatka), Liechtenstein in Norveška, ki sta pogodbeno del enotnega trga, ter Švica, ki ima sprejete podobne dvostranske pogodbe. Evropske mikro državnice kot

Andora, Monako, San Marino in Sveti sedež, uporabljajo plačilno enoto evro in sodelujejo z EU tudi na drugih področjih.

Evropska unija se je po padcu režimov vzhodnega bloka ekstenzivno pripravljala na vključevanje novih držav članic. Zametki te nove politike so začrtani z Maastrichtsko pogodbo in kopenhavnskimi merili, konkretne priprave na širitev pa so začrtane v Amsterdamski pogodbi.

Köbenhavnska merila

Köbenhavnska merila so pravila, ki opredeljujejo, ali je država primerna za vstop v Evropsko unijo, ali ima med drugim razvite institucije za ohranitev demokratične vladavine in človekovih pravic, delujočo tržno ekonomijo in če sprejema obveznosti in namen Evropske unije. Ta merila so sprejeli junija 1993 na Svetu Evropske unije v Köbenhavnu. Članstvo zahteva, da je država članica dosegla stabilnost institucij, ki zagotavljajo demokracijo, človekove pravice, spoštovanje in zaščito manjšin, obstoj delujočega tržnega gospodarstva kot tudi zmožnost obvladovanja tekmovalnega pritiska in tržnih sil znotraj Unije. Članstvo predpostavlja tudi kandidatino sposobnost sprejeti vse članske obveznosti, kot tudi zavezanost k ciljem politične, ekonomske in monetarne unije.

Amsterdamska pogodba

Amsterdamska pogodba, podpisana leta 1997 in veljavna od leta 1999, je sprožila reforme, ki so Unijo pripravile na prihajajoče širitve. Čeprav je pogodba požela precej kritik, da ne rešuje problema odločanja v vedno večji Uniji, da je premalo pro-evropska v smislu poglobljanja politične enotnosti, ter da ne naslavlja problema demokratičnega deficita, je vseeno pomenila začetek priprav na iminentno širitev na vzhod (Historia Siglo XX 2003). Takratna bodoča širitev Unije na srednjo in vzhodno Evropo je v ospredje postavila revizijo delovanja evropskih institucij, saj je tedanja struktura še vedno delovala na istih institucionalnih principih kot organizacija, zasnovana za 6 držav članic, čeprav je bila vmes nekajkrat popravljena (European Union brez datuma). Zavedali so se, da bo povečanje števila članic pomenilo drugačnost, različnost ter število prisotnih motivov, občutljivosti in prioritet. Čeprav je prav ta pestrost tisto, kar bogati Unijo, pa je bilo jasno, da pomeni tudi oviro, ker je hitrost evropske integracije vedno determinirana s strani najpočasnejšega. Amsterdamska pogodba je zato uveljavila nekatere reforme funkcij in pristojnosti glavnih institucij, omogočila je hitrejšo integracijo na področju sodstva in notranjih zadev ter skupne zunanje in varnostne politike,

med drugim pa je uveljavila tudi koncept variabilne hitrosti integracije, kar je pomenilo, da lahko najbolj ambiciozne članice poglobljajo medsebojno sodelovanje ter puščajo odprta vrata za kasnejšo priključitev drugih članic. V poglavju o procesu širitve pa je pogodba dopolnila dotedanje pogoje s tem, da lahko vsaka evropska država, ki spoštuje načela iz člena 2 (PEU), zaprosi za članstvo v Uniji. Prošnjo mora nasloviti na Svet, ki o tem odloča soglasno po posvetovanju s Komisijo in po prejemu privolitve Evropskega parlamenta, ki odloča z absolutno večino svojih članov (Ott in Inglis 2002).

Agenda 2000

Na podlagi sprememb oziroma dopoljenih krovnih pogodb Evropske unije predvsem z vidika tedaj še prihajajoče širitve na vzhod, je Komisija sprožila akcijski program dvajsetih zakonskih ukrepov, katere glavni cilji so bili reformirati skupno kmetijsko in regionalno politiko in vzpostaviti novi finančni okvir za leta 2000-2006. V dotedanjih širitvah je namreč breme prilagajanja padlo predvsem na pleča držav kandidat, vsi pa so se zavedali, da bo prihodnja širitev zahtevala tudi spremembo glavnih skupnih politik in postopkov odločanja v institucijah, zato je širitev na gospodarsko šibkejše države iz srednje in vzhodne Evrope morala predvideti tudi načrt enakomernega razvoja vseh regij, da bi se izognili dvotirnosti. Glavni cilji so bili:

1. reformirati temeljne politike - skupno kmetijsko politiko in strukturne sklade, ki obsegajo 80 % proračuna ter pri tem upoštevati prioritete, a vseeno spoštovati proračunsko disciplino do leta 2006
2. povečati ekonomsko sposobnost Unije, kar bo omogočilo uravnotežen razvoj s prednostnimi nalogami pri zaposlovanju, v tehnološkem razvoju, raziskovanju in spodbujanju podjetništva ter tako zmanjšati razmak v bogastvu in ekonomski razvitosti med regijami
3. pripraviti se na bližnjo širitev Unije, največjo v zgodovini (Baron 2002)

Dokument vsebuje predlog okvirne strategije širitve in pogajanj ter predvideva posledice procesa za EU (Baron 2002).

Pogodba iz Nice

Pogodba iz Nice, podpisana 2001 in v veljavi od leta 2003, je zopet revidirala Maastrichtsko in Rimsko pogodbo, da bi reformirala institucionalni ustroj Unije in s tem omogočila lažjo širitev na vzhod, kar je deloma neuspešno poizkušala že Amsterdamska pogodba. Pogodbo so mnogi kritizirali, da je polna napačnih kompromisov, da je tehnokratska namesto demokratična in da zaradi obstoječih prekompliciranih evropskih institucij ni uspela vpeljati institucionalnih reform in je kot taka še bolj zmanjševala suverenost nacionalnih parlamentov ter koncentrirala moč centralizirane evropske birokracije.

Sprejet je bil kompromis, ki omogoča dvojno večino med državami članicami in oddanimi glasovi in po katerem članice lahko na svojo željo zahtevajo verifikacijo, da sprejeti predlog predstavlja zadosten odstotek populacije celotne Unije; Komisija se omeji na enega komisarja iz vsake države članice, razširijo se pristojnosti predsednika Komisije, omeji se število poslancev Evropskega parlamenta na 732, razširijo se pristojnosti Evropskega parlamenta na sedem novih področij soodločanja, sprejeta pa je bila tudi Listina o temeljnih pravicah (Bebler 2007).

Lizbonska pogodba

Lizbonska pogodba iz leta 2009 ne prinaša velikih sprememb glede bodočih širitev, kajti bolj je usmerjena k institucionalnim spremembam in poglobljanju politične Unije. Predlog, da se v pogodbo vključijo kopenhavnska merila, ni bil v polnosti sprejet zaradi strahov, da bodo zadnjo besedo, kdo se lahko vključi v EU, imeli sodniki Evropskega sodišča in ne politični voditelji. Pogodba uzakonja morebitni izhod za članice, ki bi želele izstopiti, in od članice proceduralno zahteva, da mora, preden lahko prekine svoje članstvo, prej obvestiti Svet; določa pa tudi lažjo spremembo statusa francoskih, nizozemskih in danskih prekomorskih ozemelj.

Peta širitev

Za temo moje diplomske naloge je najbolj pomembna širitev Evropske unije na države nekdanjega vzhodnega bloka. Podobno kot države južne Evrope v osemdesetih, so si nekdanje komunistične države srednje in vzhodne Evrope po propadu diktatorskih režimov želele demokracije, kapitalizma in evropske prihodnosti (European Union 2012c). Evropska unija in NATO sta bili takrat garancija, da te države ne bi več padle pod ruski vpliv, EU pa je zagotavljala tudi perspektivno ekonomsko prihodnost. Padec železne zaves je bil precej

nepričakovan, zato se EU ni bila pripravljena preveč hitro razširiti na nove članice, prav tako pa je imela polne roke z nenadno združitvijo Nemčij in svojimi novimi 17 milijoni prebivalci. Tako politično kot gospodarsko stanje večine teh držav je v resnici zahtevalo več priprav, poleg tega se je na njihov sprejem morala pripraviti tudi sama EU, zaradi česar se je proces širitve še poglobil. Podlago za to širitev predstavljajo kopenhavska merila iz leta 1993, ki predpisujejo stabilne demokratične institucije, vladavino prava, človekove pravice ter spoštovanje manjšin, zraven pa tudi ekonomska merila z zahtevami po delujočem tržnem gospodarstvu ter prevzem Evropskega pravnega reda oziroma *acquis communitaire*.

Na koncu se je osem srednje in vzhodno evropskih (Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Poljska, Slovaška in Slovenija) ter dve mediteranski državi (Malta in Ciper) 1. maja 2004 pridružilo Evropski uniji. Od starih držav članic so se razlikovale po svoji (skupni) pretekli politični orientaciji, mladih demokratičnih sistemih, posebni povezavi z vzhodom in jugom Evrope ter nižji gospodarski razvitosti. To je bila po številu ljudi in držav največja širitev, ne pa tudi v velikosti BDP. Uradna sporočila EU so širitev na SV regijo vedno naslavljala kot »zgodovinska priložnost« ali »moralni imperativ«, kar je zrcalilo željo Unije sprejeti te države kljub njihovi relativni nerazvitosti. Zaradi bojazni navala poceni delovne sile z vzhoda so številne stare države članice vzpostavile začasne omejitve dela za državljane novih članic.

Ker po negativnem mnenju Komisije leta 2004 nista bili polno pripravljene, sta Bolgarija in Romunija, v drugi fazi pete širitve, v EU pristopili šele 1. januarja 2007, ko sta izpolnili pogoje za članstvo. Obe sta, podobno kot nove članice leta 2004, dobili restrikcije na delo njihovih državljanov v nekaterih starih državah članicah. Meje Unije in hkrati manevrski prostor evropskega skupnega tržišča se je z njuno priključitvijo pomaknil daleč na vzhod ter k novim strateškim pozicijam na mejo s Turčijo, Moldavijo, Ukrajino in na obale Črnega morja.

Morebitna bodoča širitev Evropske unije na države Zahodnega Balkana

Evropski svet je leta 2003 v grškem Solunu integracijo Zahodnega Balkana postavil za prioriteto evropskih širitve in od leta 2005 se odnosi EU s temi državami uradno vodijo pod politiko širitve, zato se tudi tiste države, ki še niso priznane kot država kandidatka, smatrajo kot potencialna država kandidatka. Vse države nekdanje Jugoslavije kot tudi Albanija so uradno sprejele vključitev v Evropsko unijo kot cilj svoje zunanje politike. Njihova evropska perspektiva je vključena v stabilizacijsko-pridružitveni proces, ki je poleg specifičnih zahtev

glede politične in gospodarske stabilnosti ter regijskega sodelovanja postopoma vključeval instrumente postopka širitve, da bi države v regiji čimprej približal EU.

Stabilizacijsko-pridružitveni proces

Trenutno so v ospredju stabilizacijsko-pridružitvenega procesa države Zahodnega Balkana. Ta nadgrajuje implementacijo Daytonskega/Pariškega mirovnega sporazuma, ki naj bi iz regije naredil območje politične stabilnosti in gospodarske prosperitete (1) z vzpostavitvijo in ohranjanjem demokracije in vladavine prava, (2) z zagotavljanjem spoštovanja manjšin in človekovih pravic ter (3) z oživitvijo ekonomske aktivnosti. Evropska komisija vztraja na principu, da lahko vsaka država te regije postane članica, če le ta izpolni dane kriterije. Posamezni dogovori SPP so bili podpisani z vsemi državami regije razen Kosova (ki ga Komisija ne priznava kot suverene države) in vsebujejo eksplicitno izraženo namero bodočega članstva teh držav v EU. Pridruževanje naj bi sledilo načrtu, ki ga je pripravila Komisija v Strategiji širitve 2005: časovni načrt za države Zahodnega Balkana, in sicer:

- pogajanja za SPP se ne morejo začeti, dokler država ni dovolj stabilna; Komisija izda priporočilo, na podlagi katerega Svet začne s pogajanja;
- SPP pripravi državo na bodoče članstvo z uveljavljanjem EU pravil na različnih področjih; podpis SPP pa pomeni, da je država zmožna globlje povezave z Unijo;
- po zaključku SPP država lahko zaprosi za članstvo. Na priporočilo Komisije se Unija odloči podeliti status kandidatke.
- država kandidatka mora doseči dovolj visoko stopnjo izpolnjevanja kopenhavskih meril preden se lahko začnejo pridružitvena pogajanja. Komisija redno poroča o napredku vsake države. Na njihovo priporočilo Svet začne pogajanja in pripravi okvir, ki mora biti potrjen na medvladni konferenci (European Union 2007).

Dogovori SPP z državami Zahodnega Balkana so podobni dogovorom EU z državami iz pete širitve, ki so bili podpisani v devetdesetih letih, in pridružitvenemu sporazumu s Turčijo. Večinoma temeljijo na evropski skupni zakonodaji in njeni postopni inkorporaciji v zakonodajo države podpisnice, vseeno pa je ta harmonizacija dejansko precej manjša, kot se zahteva od držav članic, posamezni SPP pa večinoma ne vključujejo vseh področij skupne evropske zakonodaje.

3.4 Pogoji za članstvo

Pravila za vključevanje niso bila vedno enaka, kar takoj opazimo, če proučimo dosedanje širitve. To je seveda logično, saj je Unija zelo živ organizem, ki jo številni interesi silijo v stalno prilagajanje. Že leta 1951, ob podpisu pogodbe, ki ustanavlja Skupnost za premog in jeklo, je francoski minister za zunanje zadeve Robert Schuman naznanil državam članicam, da bo Skupnost odprta za vse »svobodne« evropske države (Ott in Inglis 2002). Kakor se je EU širila, poglobljala svojo politično in ekonomsko povezanost, tako se je izboljševalo tudi njeno vsakodnevno delovanje, in ravno tako so kriteriji za članstvo postajali vedno bolj številni in podrobni. Širitvena praksa je namreč zelo konsistentna in glede na pretekle širitve se kriteriji za vstop vedno le nadgrajujejo. Problemi, ki izvirajo iz razširjene EU, se rešujejo prek oblikovanja novih političnih instrumentov (Mehikić 2007) in ti so posledično vzrok, da so se prilagodila in dodajala tudi nova merila za vključevanje, ki so postajala vedno bolj in bolj definirana. Zakonitosti širitve EU natančneje opredeli Preston (Mehikić 2007) s klasično metodo širitve:

- 1) države prosilke morajo prevzeti pravni red v celoti
- 2) pristopna pogajanja so osredotočena na praktična vprašanja prosilk glede prevzema pravnega reda
- 3) problemi, ki izvirajo iz razširjene Skupnosti, se rešujejo prek oblikovanja novih političnih instrumentov
- 4) nove članice so vključene v strukture Skupnosti na osnovi omejene prilagoditve z obljubo temeljitega pregleda pravnega reda EU po širitvi
- 5) Evropska skupnost daje prednost pogajanjem s tesno povezanimi skupinami držav
- 6) obstoječe države članice v širitvenem procesu sledijo svojim interesom (Mehikić 2007).

Evropske pogodbe določajo, da se Evropski uniji lahko pridruži »...vsaka evropska država, ki spoštuje vrednote iz 2. člena in jih uveljavlja.« (PEU, 49. čl.). Vrednote 2. člena so »spoštovanje človekovega dostojanstva, svoboda, demokracija, enakost, vladavina prava in spoštovanje človekovih pravic, vključno s pravicami pripadnikov manjšin.« in temeljijo na kopenhavskih merilih, ki so nastala, ko je postalo jasno, da bo za članstvo zaprosila večina nekdanjih držav vzhodnega bloka (EUR-Lex 2010a). Pogoji za članstvo so med drugim, da je država članica dosegla stabilnost institucij, ki zagotavljajo demokracijo, človekove pravice, spoštovanje in zaščito manjšin, obstoj delujočega tržnega gospodarstva kot tudi zmožnost

obvladovanja tržnih sil in tekmovalnega pritiska znotraj Unije. Članstvo predpostavlja tudi kandidatino sposobnost sprejeti vse obveznosti kot tudi zavezanost k ciljem politične, ekonomske in monetarne unije (European Union 2010a). Evropski svet je v Madridu leta 1995 po reviziji kriterijev v želji, da se evropska zakonodaja zrcali v nacionalni zakonodaji, dodal zahteve po primerni harmonizaciji administrativne strukture, kajti le ta mora biti učinkovita prek ustreznih administrativnih in sodnih struktur. Splošno gledano je za članstvo v EU potrebno doseči tri sklope pogojev:

- politične: stabilne institucije, ki zagotavljajo demokracijo, vladavino prava in človekove pravice
- ekonomske: delujoče tržno gospodarstvo ter sposobnost, da se spopade s konkurenco in tržnimi silami znotraj Unije
- pravne: sprejetje zakonodaje in praks EU, zlasti osrednjih ciljev politične, gospodarske in monetarne unije (European Union 2012e).

V vsaki fazi pristopanja Komisija opravi monitoring, ki se začne z vlogo za pristop in se nadaljuje vse do takrat, ko država kandidatka dejansko pristopi v EU. Komisija v vseh fazah izdaja svoje mnenje ter letna poročila, na podlagi katerih Svet sprejme odločitev o prehodu v naslednjo fazo (European Union 2010b).

Mnenje o izpolnjevanju političnih širitvenih pogojev s strani države prosilke je sestavljeno iz opisa njenih institucij, pri katerih mora biti jasna ločitev zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti, opisa, kako v praksi izvaja spoštovanje civilnih pravic in političnih svoboščin, pregleda izvajanja določil relevantnih konvencij Sveta Evrope za zaščito človekovih pravic, ugotovitev glede spoštovanja varstva manjšin ter ugotovitev glede sprejetih ukrepov za boj proti korupciji (Mehikić 2007).

Pri ekonomskih širitvenih pogojih je Komisija predvsem pozorna na indikatorje za delujočo tržno ekonomijo. To so predvsem makroekonomska stabilnost, čim manjše vmešavanje države v ekonomijo, liberalizacija trga ter cenovne politike, zmanjševanje oziroma odsotnost ovir za vstop podjetij na tržišče, spoštovanje ekonomskih pravic in uveljavljanje pogodb (Ott in Inglis 2002) ter pospeševanje tržne integracije znotraj Unije. Komisija gleda tudi na to, da se kandidatčina ekonomija lahko kosa s tekmovalnimi pritiski in ekonomskimi silami znotraj skupnega trga, za kar mora biti zagotovljena tudi ustrezna infrastruktura (oskrba z energijo,

telekomunikacije, transportno omrežje itd.), ugodno finančno okolje in primerno izobraževanje.

Tretji sklop pogojev pa se nanaša na zmožnost kandidatke, da sprejme in integrira skupno evropsko zakonodajo ali *acquis communitaire*. To pomeni, da kandidatka sprejme in uveljavlja vse obveznosti, ki izhajajo iz članstva, vključno s cilji politične, ekonomske in monetarne unije. Sposobnost integracije je tukaj temeljna prvina, saj v fazi pogajanj kandidatka usklajuje svoj pravni sistem z evropskim, kar pomeni absorpcijo primarnega in sekundarnega prava I. stebra, skupno zunanjo in obrambno politiko II. stebra ter sodstvo in notranje zadeve iz III. stebra (Ott in Inglis 2002). Kandidatka mora sprejeti *acquis* Evropske monetarne unije, ki zagotavlja neodvisnost centralne banke, koordinacijo ekonomskih politik ter zavezanost Paktu za rast in stabilnost. Nove članice morajo biti dobro pripravljene na svoj novi status države članice, kar zagotavljajo zahteve v Madridu dopolnjenih kölnskih meril, ki od kandidatke zahtevajo reformiranje oziroma ustanavljanje učinkovitih administrativnih organov, s čimer se zagotovi uveljavljanje EU zakonov v praksi države kandidatke.

3.5 Postopek širitve

Evropska unija je proces širitve vedno izvajala postopoma, v fazah, in državam kandidatkam pomagala pri pripravi na obveznosti, ki jih bodo imele kot države članice, še posebej pri prehodu na sprejemanje reform ter izvajanju prava in politik EU. Splošno gledano, pridružitve države Evropski uniji poteka v treh relativno enostavnih in jasnih fazah, prehod iz ene v drugo fazo pa na podlagi mnenja Komisije potrjuje Svet:

1. morebitna kandidatka za širitev: država zaprosi za članstvo, kar pomeni, da bo dobila uradni status države kandidatke, če oziroma ko bo ustrezala kriterijem.
2. država kandidatka ima uradno potrjen status, kar pa ne pomeni avtomatskega začetka pristopnih pogajanj - podpišejo se asociacijski/pridružitveni sporazumi. Komisija skozi monitoring opazuje napredek.
3. država pristopnica: Svet odloči, da je kandidatka pripravljena za pristopanje, začne uradna pogajanja za članstvo in podpiše okvirni načrt pristopanja, kar navadno pomeni izvedbo reform, ki omogočijo sprejetje zakonodaje EU ter postopno zapiranje poglavij (European Union 2012e).

Ko se pogajanja in spremljajoče reforme zaključijo v zadovoljstvo obeh strani, se država lahko pridruži Evropski uniji – ob soglasju vseh članic EU (European Union 2012e).

Postopek med statusom morebitne kandidatke za širitev

Postopek v praksi obsega nekaj formalnih korakov, od predširitvenega sporazuma do ratifikacije končne priključitvene pogodbe. Pogodbeni partnerji so vedno država kandidatka na eni strani ter vse države članice EU na drugi, v vseh fazah uradni odgovori vedno prihajajo s strani Sveta, ki ima končno (politično) odločitev, čeprav tehnično celotno delo s priključevanjem opravi Komisija ter njen Komisarjat za širitev. Praktična pravila za pristop so zapisana v 49. členu PEU:

Člen 49

(prejšnji člen 49 PEU)

Vsaka evropska država, ki spoštuje vrednote iz člena 2 in si prizadeva za njihovo spodbujanje, lahko zaprosi za članstvo v Uniji. O tej prošnji se obvestijo Evropski parlament in nacionalni parlamenti. Država prosilka naslovi prošnjo na Svet, ki o tem odloča soglasno po posvetovanju s Komisijo in po odobritvi Evropskega parlamenta, ki odloča z večino svojih članov. Upoštevajo se merila za pristop, o katerih se je dogovoril Evropski svet.

Pogoji sprejema in prilagoditve temeljnih pogodb Unije, ki so potrebne zaradi sprejema, so predmet sporazuma med državami članicami in državo prosilko. Ta sporazum se predloži v ratifikacijo vsem državam pogodbenicam v skladu z njihovimi ustavnimi pravili (EUR-Lex 2010b).

Država prosilka svojo kandidaturo predloži Svetu, ta pa o kandidaturi obvesti Evropski parlament in nacionalne parlamente. O vsaki vlogi za pristop Komisija izda svoje mnenje, Svet pa sprejme odločitev, ki državi vlagateljici dodeli status države kandidatke. Ta status ne pomeni nujno takojšnjega začetka pristopnih pogajanj. Monitoring Komisije se začne z vlogo za pristop in se nadaljuje vse do takrat, ko država kandidatka dejansko pristopi. EU mora biti sposobna sprejeti nove članice, te pa morajo biti dobro pripravljene na svoj novi status. Predpristopna strategija se opredeli za vsako državo kandidatko posebej in predvideva instrumente, ki bodo podpirali države kandidatke pri njihovih pripravah in ti služijo kot okvir za dialog in pogajanja. Države zahodnega Balkana, ki jih je EU opredelila za cilj morebitne prihodnje širitve, morajo zaradi tamkajšnjih posebnih razmer skozi podpisane pogodbe procesa stabilizacije in povezovanja doseči zadovoljivo stopnjo uskladitve, predvsem glede

trgovine. Prav tako mora morebitna širitev imeti javno podporo tako v državah članicah kot v državi kandidatki. Na podlagi mnenja Komisije, Svet odloči o primernosti in izpolnjevanju pogojev 2. člena PEU ter v Madridu dopoljenih kopenhavskih meril.

Postopek med statusom kandidatke

Kot uradna kandidatka država s članicami EU podpiše Partnerstvo za pristop, ki predstavlja okvir in podrobno določa:

- kratkoročne in srednjeročne prednostne zahteve po reformah na temelju kopenhavskih meril,
- prednostne naloge krepitve institucij in infrastruktur,
- referenčni okvir finančne pomoči, ki jo zagotavljajo evropski skladi (European Union 2010b).

Skozi partnerstvo za pristop država kandidatka oblikuje državne programe za prevzem pravnega reda, skupaj s časovnim razporedom izvajanja prednostnih nalog, ki so jim dodeljeni tudi človeški in finančni viri EU.

Postopek med pristopnimi pogajanj

Če se Svet strinja, da je kandidatka pripravljena na pogajanja, Komisija začne postopek pregleda oziroma screening-a. Pogajanja se nanašajo na sprejemanje pravnega reda EU, zato je namen tega procesa oceniti stopnjo pripravljenosti države kandidatke, jo seznaniti s pravnim redom ter analitično pregledati in ugotoviti, kakšne razlike (še) obstajajo med pravnim redom EU in države kandidatke (European Union 2012d). Pregled opredeli poglavja pravnega reda ter njihova referenčna merila (benchmarks), ki so dejansko stopnja prilagoditve za postopno harmonizacijo in spoštovanje pogodbenih obveznosti pridružitvenih pogodb. Upoštevajoč stanje in edinstvene značilnosti države kandidatke, Komisija predlaga Svetu pogajalski okvir, ki vsebuje:

- načela in postopke pogajanj,
- točke pogajanj, kot so finančni vidiki, začasna odstopanja ali varovalni ukrepi na posebnih področjih pravnega reda (prost pretok oseb, strukturne politike ali kmetijstvo),
- politične in gospodarske reforme,
- izid pogajanj, ki ostaja odprt,

- cilj, v tem primeru pristop (European Union 2010b).

Pristopna pogajanja so temelj pristopnega procesa in potekajo v okviru dvostranskih medvladnih konferenc med državami članicami ter državo kandidatko, njihov cilj pa je pomagati kandidatk, da je po izvedenem procesu povsem pripravljena na svoje obveznosti kot članica. To je predvsem sprejemanje, izvajanje, uporaba in uveljavljanje pravnega reda EU v državi kandidatk. Pogajanja se vodijo z vsako državo članico posebej na osnovi njene lastne pripravljenosti in uspešnosti, saj se le ta razlikuje od kandidatke do kandidatke. Komisija pri tem redno spremlja, ocenjuje in vrednoti napredek kandidatke ter njeno sposobnost za eventualno izpolnjevanje obveznosti kot članice. Letne ocene Komisije vsebujejo podrobno ovrednotenje izpolnjevanja kölnskih meril, vključno z vrednotenjem napredka sprejemanja in izvajanja zakonodaje EU v vsakem posameznem poglavju. Poleg tega pa je Komisija uvedla še pogostejši postopek spremljanja poteka pristopnih pogajanj, ki temelji na podpisanem pogajalskem okviru in napredku države kandidatk. Posamezno poglavje se zapre, ko Komisija ugotovi, da je država kandidatka izpolnila vse benchmarke, določene za to poglavje, kot so na primer zakonodajna merila, vidiki dejanskega izvajanja pravnega reda, upravni in sodni primeri oz. živa tržna ekonomija za gospodarska poglavja. Komisija pripravi skupno stališče, ki ga potrdi Svet, sprejeti pa ga mora tudi kandidatka. Poglavje se lahko vedno tudi ponovno odpre, če Komisija ugotovi, da kandidatka ne izpolnjuje več danih zahtev.

Zaključna faza pogajanj

Pristopna pogajanja se zaključijo, ko kandidatka zapre vsa poglavja, o uradnem zaključku pa soglasno odloča Svet na podlagi mnenj Komisije in usklajenega mnenja Evropskega parlamenta. Zadnja faza je podpis pristopne pogodbe, ki vsebuje:

- pristopne pogoje in prehodne ukrepe za poglavja, pri katerih je potrebno dodatno poglobljeno delo,
- prilagajanje institucij in pogodb,
- predstavniška reprezentativnost - porazdelitev glasov pri volitvah Sveta in Evropskega parlamenta, število evropskih poslancev, članov Odbora regij itd.,
- datum pristopa.

Pristopno pogodbo podpišejo države članice na eni strani in država pristopnica na drugi, v veljavo pa stopi, ko jo ratificirajo vse članice in bodoča država članica. Država kandidatka je sedaj uradno država pristopnica in pod budnim očesom Komisije nadaljuje pristopni proces s prilagajanjem področij, na katerih je treba doseči napredek. Po ratifikaciji pogodbe s strani vseh vpletenih strani in po poteku v pogodbi določenega časovnega okvira država pristopnica uradno postane država članica.

Pristopna pogajanja je v skrajnih primerih mogoče tudi ustaviti in sicer na priporočilo lastne pobude Komisije ali zahtevo tretjine držav članic. Če je ugotovljeno, da je kandidatka resno in dolgotrajno kršila temeljna načela Evropske unije, Komisija priporoči ustavitev pogajanj ter pogoje za morebitno obnovitev, Svet pa po posvetovanju z državo kandidatko s kvalificirano večino sprejme priporočila.

EU državam v sferi geopolitičnih interesov EU in kasneje skozi predpristopne faze namenja finančno pomoč. V postopku pristopanja se v okviru sporazuma Partnerstva za pristop država kandidatka strinja, da vloži tudi svoj finančni prispevek, na osnovi katerega je mogoče del financiranja zagotoviti s predpristopno finančno pomočjo. Predpristopna pomoč in predpristopni proces sta medsebojno odvisna, saj olajšujeta kandidatkin pristopanje. Pomoč je vedno prilagojena napredku države kandidatke in je na podlagi tega namenjena novo opredeljenim prednostnim nalogam, kot na primer:

- reformi institucij in vzpostavljanju potrebnih infrastruktur za prilagajanje pravnemu redu EU ter njegovemu uveljavljanju,
- regionalnemu in čezmejnemu sodelovanju,
- regionalnemu razvoju,
- pripravam na sodelovanje v strukturnih skladih EU.

Ti sporazumi ne omogočajo le krepitve sodelovanja med kandidatko in institucijami EU, ampak tudi boljše kanaliziranje posojil in sredstev, ki služijo predpristopnemu procesu. Pomembno vlogo ima tudi Evropska investicijska banka (EIB) kot pooblaščen finančna institucija EU, ki v državah kandidatkah investira v perspektivna lokalna podjetja, ki se pokažejo kot regijsko ali regionalna vplivna in bi z razvojem oziroma investicijami lahko dobro tekmovala na skupnem evropskem tržišču.

4 Geopolitično območje

4.1 Nemirni Balkan

Glavnega vprašanja te diplomske naloge ni mogoče obravnavati ločeno od teritorialnega in etničnega razvoja makedonskega sosredstva, kakor tudi ne brez vsaj kratke omembe glavnih zgodovinskih potez celotnega Balkanskega polotoka in njegovega širšega strateškega zaledja (Zupančič 2008). Teritorialni okviri in stare, praviloma še srednjeveške politične tvorbe, so pomembno prispevale k opredeljevanju določenih ozemelj kot "lastnih" (Zupančič 2008). Ko govorimo o Balkanu, ne moremo mimo njegove zgodovine in identitete. Malokateri del Evrope se odlikuje po tako pisani zgodovini narodov in ljudskih preseljevanj kot Balkan. Identiteto regije močno opredeljuje njena geografska pozicija, ki je bila zgodovinsko stičišče mnogoterih kultur – nekoč področje Tračanov in Ilirov, kasneje ločnica latinskega in grškega vpliva, ki ji je sledil močan priliv slovanskega življa; predstavlja tudi področje, kjer sta se ločili pravoslavna in rimokatoliška cerkev, ter stičišče med islamom in krščanstvom.

Prepletanje etnično-kulturnih elementov na eni strani ter teritorialno-pravnih principov na drugi, je v moderni dobi ustvarjalo gordijski vozle zapletenih odnosov, ki so tudi zaradi sorazmerno močnih tujih vplivov v nekaterih obdobjih sprožali turbulentne procese z nepredvidljivimi in, vsaj za domače prebivalstvo, tragičnimi posledicami. Razhajanje med teritorialno zaznavo "svojega" oziroma "našega" ter etnično realnostjo že samo po sebi sproža vsaj nekaj konfrontacij, če ne že odprtih konfliktov (Zupančič 2008). Navadno prva stvar, na katero človek pomisli ob omembi besede Balkan, so številni konflikti, ki so skozi zgodovino pestili regijo in jo zaznamujejo še danes. Iz antičnih virov zgodovine je razvidno, kako je Filip, kralj Makedonije, osvojil male grške države in kako je njegov sin Aleksander Veliki s skupno vojsko podjarmil skoraj celoten tedaj znani svet. V srednjem veku je Balkan postal prizorišče neštetihi spopadov med Bizantinskimi, Bolgarskimi in Srbskimi cesarstvi ter kasneje otomansko-turške invazije, ki je pričela s prisilno asimilacijo in islamizacijo vseh nemuslimanskih prebivalcev tudi skozi množične uboje in masakre. Kljub vsej represiji so narodi Balkana uspeli obdržati svojo identiteto do samega konca otomanske vladavine, kar kaže na njihov trmast in neupogljiv karakter. V zadnjih stoletjih, predvsem zaradi turških vojn v Evropi in okrog Balkana ter relativne osamitve cesarstva od tehnološkega in ekonomskega napredka, je potisnilo evropske centre moči in trgovine bolj proti severu in zahodu, zaradi česar je Balkan praktično najslabše razvit del Evrope. Glede na nekatere ocene se je populacija Balkana z 8 do 10 milijonov v poznem 16. stoletju zmanjšala na samo 3 milijone v

sredini 18. stoletja (Tucker 2005). Ocena izhaja iz odkritih otomanskih carskih zapisov. Večina nacionalnih držav je vzniknila med 19. in 20. stoletjem, ko so si narodi prisvajali neodvisnost od Otomanskega imperija in Avstro-Ogrskega carstva, začeni z Grčijo leta 1829, konča pa se to obdobje nekako s Hrvaško in Slovenijo leta 1918.

Z 20. stoletjem se začne verjetno najbolj konfliktno obdobje v zgodovini Balkana, ki obema verjetno najbolj poseblja karakter regije. Balkanske vojne so povzročile konec turške dominacije na polotoku in narodi, ki so si v dobrem stoletju uporov in osvobodilnih vojn oblikovali nacionalne države, so hitro prešli od etničnega k teritorialnemu principu državotvorja. Državne teritorije so širili na območja, kamor je bilo v vsakokratnih okoliščinah mogoče. Etnični, kulturni in zgodovinski "argumenti" so imeli praviloma sekundarno vlogo (Zupančič 2008). Prva balkanska vojna 1912-13 se začne kot upor združenih Grčije, Bolgarije, Srbije in Črne Gore proti Otomanskemu imperiju, ki je uspešen do te mere, da Turke v celoti preženejo z evropskega kontinenta. Toda zaplete se pri delitvi plena, predvsem glede tega, kdo dobi večji del ozemlja tedanje Makedonije, zato Bolgari z napadom na Srbe in Grke povzročijo drugo balkansko vojno, v kateri pa so celo tako neuspešni, da ob pomoči Romunov srbsko-grški protiudar povzroči razpad njihove države. V zmedu Turki uspejo ponovno osvojiti majhen del ozemlja, kjer meja stoji še danes. Le nekaj let kasneje se z ubojem avstro-ogrskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda v Sarajevu s strani pripadnikov pro-jugoslovanske organizacije Črna roka začne 1. svetovna vojna, v kateri se v spletu tedaj veljavnih zavezništov vse balkanske organizacije znajdejo na različnih bregovih. Zaradi uboja prestolonaslednika Srbiji najprej napove vojno Avstro-Ogrska, ki ima na svoji strani Nemško cesarstvo, kmalu pa se jima pridružijo še Otomani s posredovanjem proti Rusom, zaradi še vedno bolečih zamer proti Srbom in Grkom iz druge balkanske vojne pa se jim pridružijo še Bolgari. Ko je padla Srbija, so sile Entante na pomoč poslale svoje ekspedicijske sile, ki naj bi odprle tretjo fronto, toda ta je kmalu postala stacionarna in šele z vstopom Grčije se je začelo spreminjati ravnovesje sil. Bolgarija je kmalu za tem izstopila iz vojne, kar je posredno povzročilo kolaps Avstro-Ogrske in konec vojne (Klam 2002). Na balkanskih ruševinah se je oblikovala nova večnacionalna država Jugoslavija, v večini ostalih držav na Balkanu pa je fazi vojaške in diplomatske osvojitve ozemlja sledila etnična homogenizacija prebivalstva. V težnjah po doseganju čim višje stopnje etnične homogenosti so bile manjšine tarča načrtnih in neredko nasilnih asimilacijskih poizkusov (Mazower 2000). Zaostrovanje odnosov med Turčijo in Grčijo je privedlo do vojne, ki se je leta 1923 končala z novimi mejami in množičnim eksodusom Grkov iz Male Azije ter Turkov iz Grčije, predvsem južne Trakije

(Zupančič 2008). Druga svetovna vojna se je na Balkanu razpletla malo drugače kot prva. Ob začetku so imele vse balkanske države, takratne kraljevine, razen Grčije vse podpisana zavezništva z Nemčijo. Italija je preko svojega albanskega protektorata napadla Grčijo, ki je napad uspešno odbila in za nameček zavzela Albanijo, kar je povzročilo, da je Nemčija morala priskočiti na pomoč svojim zaveznikom Italijanom. Malo pred invazijo se je v kraljevini Jugoslaviji zgodil državni udar s strani vojske in čeprav je nova vlada obljubila spoštovanje zavezništva z Nemčijo, so njihovi zavezniki Bolgari in Romuni zavzeli tako Jugoslavijo kot Grčijo. Balkan so si razdelili Nemci, Italijani in Bolgari, hkrati pa sta bili ustanovljeni marionetni državi Hrvaška in Črna Gora. Med okupacijo je prebivalstvo trpelo zaradi politike etničnega čiščenja, represije in lakote, v odgovor nanje pa so nastala oborožena ljudska odporiška gibanja. Izredno težka zima, ki je povzročila tisoče žrtev lakote, je bila odgovorna tudi za resne zamude v planirani nemški invaziji na Rusijo, kar je imelo dramatičen efekt na končni izid vojne. S kasnejšo rusko invazijo na Romunijo in Bolgarijo ter evakuacijo nemške vojske se je vojna na Balkanu končala in pustila za seboj popolnoma uničeno regijo. Zaradi poveljne razdelitve Nemčije na dve državi sta se obe tako praktično kot legalno izognili reparacijam za strahote, ki so na Balkanu povzročile prek 3 milijone vojaških in civilnih žrtev. V drugi polovici 20. stoletja so države polotoka v hladni vojni bolj ali manj gravitirale med interesi komunističnega vzhoda in kapitalističnega zahoda. SFRJ je po sporu s Sovjetsko zvezo zaradi zavrnitve ideje združitve z Bolgarijo začela gravitirati proti zahodu ter potem vodila svetovno ligo neuvrščenih, med tem ko je Albanija začela voditi izolacionistično politiko. Regija je mirno koeksistirala nepolnih 50 let, ko je krvavo razpadla SFRJ.

Slovenija in Hrvaška sta razglasili neodvisnost junija 1991, kar je Srbija razglasila za neustavno in začela oborožen konflikt. V naslednjih 5 letih, kolikor je trajalo rožljanje z orožjem, skupaj z najbolj krvavim spopadom po 2. svetovni vojni, je iz nekdanje skupne države vzniknilo 6 novih suverenih držav ter leta 2008 še Kosovo, ki je še vedno tema razgretih razprav. Praktično edina država, nastala na pogorišču SFRJ, ki se je izognila oboroženemu konfliktu, je bila Makedonija, ki je dolgo veljala za edini primer uspešne preventivne diplomacije. Kljub precejšnjim pritiskom s strani praktično vseh njenih sosed, od katerih ima vsaka kakšno pretenzijo po njenem ozemlju, je mednarodna skupnost s hitro in učinkovito diplomatsko akcijo uspela preprečiti kakršnokoli stopnjevanje vojaške napetosti. Pa vendarle se je preko meje v Makedonijo prelil kosovsko-srbski konflikt iz leta 1999, ki je 2001 povzročil albansko vstajo v predelih države z večinskim albanskim prebivalstvom, ki se je končala s podpisom Ohridskega okvirnega sporazuma.

Edini trije oboroženi konflikti na evropskem kontinentu od konca 2. svetovne vojne so se zgodili na področju Zahodnega Balkana – Bosna in Hercegovina 1992-95, Kosovo 1999 in Makedonija 2001. Prav zato je regija prioriteten cilj varnostno stabilizacijske politike Evropske unije.

4.2 Zahodni Balkan in EU

Institucije Evropske unije Zahodni Balkan definirajo kot Albanijo ter države nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije minus Slovenija (European Union 2008). Devetdeseta leta so prinesla velike nenadejane politične in družbene spremembe po vsej srednji in vzhodni Evropi. Ko je postalo jasno, da se bodo vse te države pod dežnikom demokracije obrnile k zahodu, jim je EU morala posvetiti precejšen del svojih sredstev in pozornosti. Čeprav je večina družbenih sprememb potekala mirno, pa to ne velja za Zahodni Balkan.

Od razpada SFRJ leta 1991 je bila to regija, ki je prestala vojno, gospodarski kolaps, politično represijo ter zatiranje človekovih pravic kot npr. etnično čiščenje (Baun 2000). Čeprav je EU nudila miroljubno, gospodarsko in humanitarno pomoč, so bili njeni napori vseeno bolj usmerjeni na reformiranje lastnega ustroja in v pripravo na velikansko širitev, ki se je obetala. Odnosi EU z državami Zahodnega Balkana so se zelo spremenili po izbruhu oboroženega konflikta na Kosovu leta 1999. Ker so se na tem področju zgodili edini oboroženi konflikti po 2. svetovni vojni, je Evropska unija istega leta pod nemškim predsedstvom postavila regijo za svojo prioriteto in naznanila osnutek širšega pakta za stabilnost. Preko politične in finančne pomoči je Unija želela zagotoviti dolgoročno stabilnost regije in je v končni fazi vsakega posamičnega sporazuma eksplicitno predvidevala tudi pridružitve te države. Takšen sporazum opredeljuje vzajemne pravice in dolžnosti ter nalaga postopno usklajevanje standardov z evropskimi, spoštovanje demokratičnih načel ter temeljev enotnega trga, ki povezuje gospodarstva z uvedbo prostotrgovinskega območja z EU. Makedonija in Hrvaška sta kot najbolj »zgodni« državi pogajanja začeli maja in novembra 2000. Do konca leta 2005 so jima sledile tudi vse ostale države regije, Bosna in Hercegovina kot zadnja. Edina država, ki svojega pakta še ni podpisala, je Kosovo (kakor to opredeljuje resolucija Varnostnega sveta Združenih narodov 1244), ker je zaradi spleta okoliščin Unija ne priznava kot suverene države. Solunski Svet leta 2003 je prioriteten integracijo Zahodnega Balkana le še uradno potrdil. Kot izid pakta je danes Hrvaška država pristopnica, ki naj bi uradno pristopila 1. julija

2013, kandidatke so Makedonija, Črna Gora in Srbija, medtem ko so Bosna, Albanija in Kosovo morebitne kandidatke za širitev (European Union 2012b). Makedonija kljub temu, da je kot prva začela pogajanja za svoj SPP, že od leta 2005 še vedno ostaja zgolj država kandidatka, pristopna pogajanja pa še niso v teku. Komisija je že nekajkrat predlagala premik na začetek pogajanj, toda Svet tega nikoli ni sprejel.

Vsako jesen Komisija sprejeme svoj »širitveni paket«, set dokumentov, ki pojasnjujejo njeno stališče do širitve Unije. Ta letna strategija ponuja dopolnjen pogled na širitveno politiko, njene cilje ter najpomembnejše – oceno napredka kandidat in morebitnih kandidat v zadnjem letu. Za vsako kandidatko posebej objavi podrobno oceno in monitoring, kaj je dosegla in na katerih področjih je potreben večji napor, ter, če je potrebno, tudi predloži Svetu za spremembe, katerim nadaljnjim področjem bi bilo v SPP potrebno nameniti prioriteto. Najnovejše poročilo obravnava oceno trenutnega programa širitve in našteva prednostne naloge strategije 2011–2012 ter zagotavlja sredstva, ki jih namenja za doseg te ciljev. Splošni cilji sedaj veljavne strategije so:

- utrditi vladavino prava in reformo javne uprave,
- zagotoviti svobodo izražanja v medijih,
- okrepiti regionalno sodelovanje in spravo na Zahodnem Balkanu,
- podpreti okrevanje gospodarstva držav kandidat ali potencialnih kandidat in vključiti njihovo gospodarstvo v okvir strategije Evropa 2020,
- razviti prometna in energetska omrežja (European Commission 2011a).

Povzetek poročila strategije 2011-2012

V poročilu Komisija sporoča, da zaključek hrvaških pristopnih pogajanj upravičuje njeno po vojni v bivši Jugoslaviji sprejeto politiko do Zahodnega Balkana, saj je regijo usmeril na pot miru, stabilnosti, demokracije in končnega članstva celotne regije v EU. Kot nov dokaz transformacijske sposobnosti širitve navaja nov zagon za reforme v državah kandidatkah. Dramatični dogodki v južnem Mediteranu in na Bližnjem vzhodu kot tudi krhkost situacije same poudarjajo pomembnost stabilnosti in demokracije v jugovzhodni Evropi, katere sidro je širitveni proces. Od sprejetja zadnjega širitvenega paketa smo priča nadaljnjemu pozitivnemu razvoju dogodkov na Zahodnem Balkanu: aretaciji in izročitvi Ratka Mladića in Gorana Hadžića sta odstranili največjo oviro na evropski poti Srbije in sta velik korak k spravi; vzpostavljen je bil dialog med

Beogradom in Prištino ter je že dal prve rezultate. Napredek v sprejemanju evropskih reform je zaznati v večini držav, vseeno pa v številnih državah zamujajo s sprejetjem pomembnih reform predvsem zaradi notranjepolitičnih dogajanj in konfliktov, ki še posebej pestijo BiH in Albanijo. Dobro vodenje, vladavina prava, administrativna učinkovitost, nezaposlenost, reforma gospodarstva in socialna izključenost še naprej predstavljajo največje probleme v večini držav. Pojavila so se tudi zaskrbljujoča dogajanja pri svobodi izražanja v medijih. Različna mnenja članic EU glede statusa še vedno negativno vplivajo na Kosovo in celotno regijo. Zadnji dogodki na severu Kosova so zelo zaskrbljujoči. Spor glede imena Nekdanje Jugoslovanske republike Makedonije še vedno ostaja nerešen.

Makedonija še naprej izpolnjuje politična merila. Država trenutno uvaja reformo parlamenta, sodstva in javne uprave. Država pa mora še okrepiti svobodo izražanja v medijih in boj proti korupciji. Komisija znova potrdi svoj predlog o začetku pristopnih pogajanj (European Commission 2011a).

5 Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija

Republika Makedonija je celinska država s površino 25.713 km² na Balkanskem polotoku v jugovzhodni Evropi. Republika je kot ena izmed naslednic nekdanje Jugoslavije razglasila neodvisnost leta 1991. Zaradi spora glede imena z južno sosedo Grčijo (HR: Ministry of Foreign Affairs 2012), je v mednarodnem prostoru prisiljena uporabljati začasno ime Nekdanja Jugoslovanska republika Makedonija (Resolucija Varnostnega sveta ZN 817), oziroma angleško okrajšavo FYROM (ibid.). Makedonija na severu meji s Srbijo, na severozahodu s Kosovom, Albanijo na zahodu, Grčijo na jugu ter Bolgarijo na vzhodu (RM: Ministry of Foreign Affairs 2012). Obsega približno polovico geografske in zgodovinske regije Makedonije, ki si jo deli z Grčijo in Bolgarijo, zelo majhen del pa tudi z Albanijo in Srbijo. Republika Makedonija zavzema tako imenovano Vardarsko Makedonijo, Grčija Egejsko Makedonijo in Bolgarija manjšinski del oziroma Pirinsko Makedonijo. Po podatkih Makedonskega statističnega urada iz leta 2002 ima Republika Makedonija 2.022.547 prebivalcev. Po uradnih podatkih državo sestavljajo naslednje etnične skupine: Makedonci 64.2 %, Albanci 25.2 %, Turki 3.8 %, Romi 2.7 %, Srbi 1.8 %, Bošnjaki 0.8 %, Vlahi 0.5 %, 1 % prebivalstva pa je drugih narodnosti. Prevladuje pravoslavna religija s 70 % prebivalcev, ki ji sledi islam z 29 % (State-Statistical-Office 2005). Prestolnica Republike Makedonije je Skopje, ki je z uradno nekaj več kot pol milijona prebivalci tudi največje mesto. Nekatere neuradne ocene navajajo tudi milijon prebivalcev. Ozemlje Makedonije je hribovito, s prek 2.000 metri visokimi gorami, prepredeno je s kotlinami in dolinami ter ima tri večja jezera – Ohridsko, Dojransko in Prespansko, ki ležijo na južnih mejah. Najmočnejše gospodarske panoge so prehrabna industrija, kemična industrija, metalurgija, predelovanje naravnih virov ter tekstilna in farmacevtska industrija (European Commission 2012). Republika je članica Združenih narodov in Sveta Evrope, od decembra 2005 pa kandidatka za Evropsko unijo ter aplikantka za članstvo v zvezi NATO.

5.1 Zgodovina

Ko govorimo o današnji Republiki Makedoniji in njenih tegobah v zunanji politiki, je nemogoče, da ne bi obrnili pogleda v njeno burno zgodovino, iz katere izvira po mojem mnenju večina problemov, na čelu z vprašanjem za Bolgarijo in Grčijo sporne makedonske narodne identitete.

V zgodovini balkanskih narodov je Makedonija vedno zavzemala neko posebno vlogo, ki je povezana z njenim osrednjim položajem, saj je na polotoku vedno živelo veliko narodov, ki so se kljub velikemu prepihu ohranili prek davnih stoletij, o čemer pričajo ohranjene sledi velikih preseljevanj od prazgodovine pa vse do začetka prejšnjega stoletja. Čeprav zanj obstaja pomanjkanje konkretnih dokazov in včasih nasprotuje splošno priznanim teorijam, je uradno stališče Makedonske Akademije za znanost in umetnost, da so se Slovani s prihodom na področje zgodovinske regije Makedonije pomešali s staroselci, zadržali svoj jezik ter ga prenesli na staroselce, medtem ko so se kulturne posebnosti avtohtonih prebivalcev ohranile v šegah, kolih ter nošah, saj je bilo število prišlekov manjše. Sam menim, da je to precej irelevantno vprašanje, kajti narod so ljudje, ki delijo skupen jezik, kulturo, etnos, poteklo ali zgodovino (Simpson in Weiner 1989). Z besedami Georgija Pulevskega, ki je bil prvi avtor (Slovar treh jezikov iz leta 1875), ki je ločil makedonski narod od bolgarskega: *»Kaj imenujemo narod? Ljudi, ki so istega izvora, ki govorijo iste besede in ki prijateljujejo med seboj, ki imajo iste navade, pesmi in zabavo, imenujemo narod; in prostor, kjer ti ljudje živijo, imenujemo država. Zato so Makedonci narod, in prostor, ki je njihov, je Makedonija.«* Dejstvo je, da so usode in zgodovine narodov, ki so živele na področju zgodovinske Makedonije, neločljivo povezane. Teritorij današnje Republike Makedonije je skozi zgodovino pripadal različnim državam in imperijem, od antične Makedonije, rimskega, bizantinskega in bolgarskega imperija, srbskega cesarstva, Otomanskega imperija in Srbije do SFRJ.

Zgodovinska regija Makedonija je bila v 4. in 5. stoletju precej opustošena zaradi vpadov nomadskih Vizigotov, Hunov in Vandalov, ki pa so le malo spremenili njeno etnično sestavo, saj je bila celotna regija skoraj popolnoma helenizirana, a bolj ali manj neposeljena. Situacijo so izkoristili Slovani in v 6. stoletju naselili polotok. Redko avtohtono prebivalstvo so večinoma asimilirali, toda posamezna plemena so zbežala v gore in obdržala svojo neodvisnost (Gjonaj 2001). Okrog leta 680 so vpadli Bolgari in naselili zahodni del

Makedonije ter vzhodno Albanijo in skupaj s Slovani izvajali napade na Bizantinsko cesarstvo. V tem času je bila celotna regija Makedonija poseljena z različnimi etnijami, toda Južni Slovani so tvorili prevladujočo večino (Hupchik 2004). V začetku 9. stoletja je novoustanovljeno slovansko Bolgarsko kraljestvo osvojilo severne bizantinske dežele. Zelo burno je bilo med 13. in 14. stoletjem, ko so se za prevlado nad Makedonijo borili Bizantinsko cesarstvo, križarsko Latinsko cesarstvo ter Bolgarija in Srbija, toda razen številnih premikov meja to ni veliko vplivalo na sestavo prebivalstva. Leta 1338 je Makedonija končno pripadla Srbskemu cesarstvu, toda po bitki na Marici 1371. leta in bitki na Kosovskem polju leta 1389, je večina makedonskega plemstva srbskega porekla sprejela otomansko nadvlado. Skopje so Turki zavzeli leta 1392, večino ozemlja pa so formalno priključili cesarstvu leta 1395.

V začetnih fazah vladavine so Turki depopularizirali ravnine in doline Makedonije ter naselili islamske prišleke iz Male Azije, medtem ko je bilo krščansko prebivalstvo odrinjeno v gorske predele. Svoj vrhunec so Turki doživeli med 17. in zgodnjim 18. stoletjem, ko se je večina prebivalcev, še posebno v urbanih predelih, imela za muslimane. Otomanska populacija je proti koncu 18. stoletja začela drastično upadati zaradi neskončnih vojn, ki jih je bojevalo cesarstvo, slabe rodnosti ter visokega smrtnega davka pogostih izbruhov kuge med muslimani. Turško-habsburška vojna konec 17. stoletja ter posledičen beg srbske populacije s Kosova v Avstrijo, skupaj s povračilnimi ukrepi in ropanjem med turško protiofenzivo, sta privedla do velikega priliva albanskih muslimanov na Kosovo ter severno in severozahodno Makedonijo.

Vzpon evropskega nacionalizma v 18. stoletju je povzročil širjenje helenistične ideje po vsej Makedoniji in pod vplivom konstantinopelskega patriarhata se je začela širiti tudi med pravoslavni prebivalci cesarstva slovanskega in albanskega izvora, ki so začeli nase gledati kot na Grke. Proces helenizacije se je še pospešil, ko je bila 1767. ukinjena bolgarska nadškofija v Ohridu, grški jezik pa je postal simbol civilizacije in običajen medij komunikacije med nemuslimani Makedonije. Helenizacijo pa sta zavirali revščina in pomanjkanje pravega šolstva v ruralnih predelih, zaradi česar se je obdržala jezikovna raznolikost regije. Po ustanovitvi grškega kraljestva leta 1832 je makedonska inteligenca množično bežala v samostojno Grčijo, zato so preostale grške šole toliko lažje in hitreje zapirali ter s tem preprečili oziroma precej zmanjšali vpliv helenizacije za naslednjih sto let.

Glavna politična ideja 19. stoletja je bila ustanavljanje nacionalnih držav na etnični in rasni podlagi. V tem času je začelo Otomansko cesarstvo precej zaostajati za ostalo Evropo, bolgarski verski voditelji pa se začeli zavedati, da nadaljnja borba za bolgarske pravice v cesarstvu brez večje avtonomije cerkve ni mogoča, zato so začeli načrtovati boj proti grški duhovščini. Ta boj je tesno povezan s pojavom bolgarskih nacionalnih teženj, znanim tudi kot Bolgarski narodni preporod, ki so doživele vrhunec v hitro zatrti Aprilski vstaji leta 1876. Podobne ideje so se pojavljale tudi na grški in srbski strani, ki sta verjeli, da bi lahko skozi šolsko in cerkveno propagando dosegli kulturno in jezikovno asimilacijo makedonskih Slovanov. Srbski nacionalisti so verjeli, da so izbrani, da popeljejo vse Južne Slované v eno državo – Jugoslavijo; toda na Berlinskem kongresu, ki je podelil Bosno in Hercegovino Avstro-Ogrski, se je srbska pozornost preusmerila na Makedonijo, čeprav je ta pripadala Otomanskemu cesarstvu. Doma in v tujini so sprožili propagandno akcijo, ki bi dokazala srbski karakter regije. Večina Srbov je sicer verjela, da so samo severno-makedonski Slovani Srbi, medtem ko so prebivalci južne Makedonije enostavno makedonski Slovani, amorfno slovansko prebivalstvo, ki bi se lahko obrnilo ali na bolgarsko ali na srbsko stran, če bi katerikoli od njih vladal regiji (Poulton 2000). Vseeno so bili Bolgari tedaj dominantna narodna stranka v regiji in pričakovati je bilo, da se bodo makedonski Slovani počasi asimilirali v bolgarski narod in da se bo v primeru razpada cesarstva Makedonija priključila Bolgariji. Vsa ta pričakovanja pa se niso izpolnila, ne toliko zaradi takega preporoda makedonskih Slovanov, kot zaradi katastrofalnih dogajanj v naslednjih sedemdesetih letih, ki so skrenile makedonsko zgodovino iz tedaj predpostavljene poti (Yasamee 1995).

Bolgarska ideja si je v zadnjem desetletju 19. stoletja sicer hitro opomogla, tako skozi šolstvo kot tudi skozi oborožen upor. Majhna skupina prototurško nastrojenih makedonsko-bolgarskih revolucionarjev je leta 1893 v Solunu ustanovila Notranjo makedonsko revolucionarno organizacijo (Vnatrešna makedonsko revolucionarna organizacija - VMRO) (Biondich 2011). Makedonija je bila zanje nedeljivo ozemlje in vsi njeni prebivalci »Makedonci«, ne glede na religijo in poreklo (Shaw 1977), čeprav je bila večina članov organizacije Bolgarov (Roussos 2008). Gverilska organizacija je hitro razvila široko mrežo komisij in agentov, ki se je spremenila v državo v državi na ozemlju celotne Makedonije. Borila se je ne le proti otomanskim oblastem, ampak tudi proti prosrbskim in progrškim strankam ter terorizirala prebivalstvo, ki je podpiralo le-te. Neuspela Ilindenska vstaja s Kruševsko republiko leta 1903 je povzročila ponoven velik upad probolgarskih idej, zaprtje šol in nov val migracij v Bolgarijo (MacDermott 1987). Borce VMRO imajo danes za svoje nacionalne junake tako v

Republiki Bolgariji kot na drugi strani meje, v Republiki Makedoniji. Nastanek neodvisne Bolgarije leta 1908 je imel podoben učinek kot nastanek kraljevine Grčije, saj je povzročil izobčevanje bolgarske duhovščine in emigracijo mlade makedonske inteligence v Bolgarijo.

Tako kot Grki, Srbi in Bolgari pa so tudi makedonski Slovani sami začeli kazati narodne težnje. Prva resna manifestacija slovansko-makedonskega nacionalizma je knjiga *Za makedonskite raboti* ali *O makedonskih rečeh* avtorja Krste Misirkova, izdana v Sofiji 1903, v kateri zagovarja idejo, da bi se morali Slovani Makedonije imenovati Makedonci, kar bi jih distinktno ločilo od Grkov, Bolgarov in Srbov, pri tem pa ubrati svojo pot, proč od Bolgarov in bolgarskega jezika. Toda ideje Misirkova, Pulevskega in njunih sodobnikov so ostale neopažene vse do 40. let prejšnjega stoletja, ko jih je prevzela Socialistična republika Jugoslavija za kodifikacijo Makedonskega jezika. VMRO se je imela za bolgarsko organizacijo, kot tako pa so jo videle tudi otomanske oblasti, grške gverilske skupine, evropski mediji tedanjega časa in tudi Misirkov. Sodobni makedonski zgodovinarji sicer zagovarjajo teorijo, da je bila VMRO razdeljena na dve frakciji, prva s ciljem ustanoviti etnično makedonsko državo, ter drugo, ki je verjela, da je Makedonija del širše bolgarske entitete.

Kar je v tistem času povzročalo probleme pri definiranju nacionalnosti slovanske populacije Makedonije, je očitna lahkotnost, s katero je ta populacija gledala na to vprašanje. Številni avtorji zavračajo obstoj makedonske narodne zavesti pred letom 1940 (Danforth 1995). To zmedenost ponazarjajo raziskovalci, ki so sredi 1930ih na ozemlju današnje Makedonije naleteli na številne primere, ko se je en brat imel za Srba, medtem ko se je drugi imel za Bolgara (Newman 1952). Po lastni izkušnji mi je prijateljova mama povedala, da se je njen oče, sicer doma iz Gevgelije, mesta na makedonsko-grški meji, raje imel za Bolgara kot za Srba, ker so Srbi »preveč topli« oziroma so bili bolj nasilni. Nacionalnost je bila v Makedoniji v začetku 20. stoletja verjetno bolj vprašanje političnega prepričanja in finančnih ugodnosti oziroma politične korektnosti, pa tudi rezultat spleta okoliščin, namreč, katera oborožena gverilska skupina je zadnja potrkala na vrata. Proces helenizacije z začetka 19. stoletja je vplival le na omejen del prebivalstva, bolgarsko prebujenje sredi stoletja je bilo prekratko, da bi oblikovalo trdno bolgarsko zavest, medtem ko so bile finančne ugodnosti srbske propagande preveč mamljive, da bi jih zavrnil. Zato ni bilo redko, da so cele vasi menjale svojo nacionalnost od grške do bolgarske in nato do srbske v razponu samo nekaj let.

Balkanski vojni ter potem 1. svetovna vojna so razdelili Makedonijo med neodvisne Grčijo, Srbijo, Bolgarijo in Albanijo ter povzročili precejšnje spremembe v etnični sestavi. Po 1. svetovni vojni so na Slovane v srbski Makedoniji gledali kot južne Srbe, ki so govorili južno - srbski dialekt. Vse nesrbske šole so zaprli, vse bolgarske duhovnike in nesrbske učitelje pa so izgnali. Sledila je močna srbizacija prebivalstva v dvajsetih in tridesetih letih, kjer so bolgarsko zveneče končnice priimkov ('-ov/-ev') zamenjevali s srbsko zvenečimi (-ić), začeli pa so tudi preganjati vse, ki so se imeli za Bolgare.

Po začetku 2. svetovne vojne leta 1941 so bolgarsko vojsko pričakali kot osvoboditelje, toda v naslednjih treh letih bolgarske okupacije so številni začeli prezirati bolgarsko oblast. Po vojni so komunisti uveljavili ideje samouveljavitve iz svojega manifesta iz leta 1925 ter dodelili regiji status ustanovne republike znotraj Ljudske republike Jugoslavije, prav tako pa so kodificirali poseben, makedonski jezik. Prebivalstvo je bilo proglašeno za Makedonce, nacionalnost, ki je različna tako od Srbov kot Bolgarov. Odločitev je bila sicer politično motivirana in uperjena v zmanjševanje moči Srbov v Jugoslaviji ter Bolgarije naproti Jugoslaviji. Priimke so znova spremenili tako, da so na koncu vsebovali poudarjeno značilno etnično makedonsko končnico (-ski). Ob koncu vojne je novi predsednik Metodija Andonov-Čento skupaj s svojimi sodelavci ključoval Titu in razglabljal, ali bi bilo bolje, da pošlje 100.000 vojakov pod svojim poveljstvom v Srem, kjer je potekala zadnja faza osvoboditve Jugoslavije, ali bi bilo bolje, da krenejo proti Solunu, da bi združil vse Makedonce v eni državi (Dimitrijevi in Buneski 2002). Govoril je tudi o neodvisni Makedoniji, ki bi jo podprle ZDA, zato je jugoslovanska tajna policija hitro ukrepala in na mesto Čenta postavila Lazarja Koliševskega.

Tito in bolgarski predsednik Gjorgji Dimitrov sta po vojni pripravljala projekt združevanja obeh držav v Balkansko federativno republiko, kar je pripeljalo do podpisa Blejskega sporazuma leta 1947. Sporazum je predvideval združitev Vardarske in Pirinske Makedonije. V pričakovanju je Bolgarija sprejela tisoče jugoslovanskih učiteljev, ki so poučevali novi makedonski jezik po šolah Pirinske Makedonije, ter ukazala, da morajo Bolgari iz regije prevzeti makedonsko identiteto. Toda kmalu se je pojavil razdor med Titom in Dimitrovim glede prihodnosti skupne države in makedonskega vprašanja; Tito je Bolgarijo videl kot sedmo republiko Jugoslavije, vodeno iz Beograda, na drugi strani pa je Dimitrov videl Jugoslavijo in Bolgarijo kot dva enakovredna dela (Wilkinson 1951). Njuna pogleda sta se razhajala tudi glede narodnosti Makedoncev: Dimitrov jih je videl kot nekakšne zahodne

Bolgare, med tem ko je Tito menil, da so samosvoj narod, ki z Bolgari nima praktično nič (Poulton 2000). Po razdoru Tito-Stalin leta 1948 je Bolgarija stopila na stran Sovjetske zveze proti Jugoslaviji in od omenjene federacije ni bilo nič.

Jugoslovanska politika s podpiranjem in razvijanjem makedonske kulture je imela največji vpliv na makedonsko nacionalno zavest, bolj kot karkoli v njeni turbulentni zgodovini. Z Jugoslavijo je prišel razvoj makedonske glasbe, filma in likovne umetnosti, a največji kulturni vpliv so zagotovo imeli (novi) uzakonjeni makedonski jezik in makedonska literatura, nova makedonska interpretacija narodne zgodovine, ter leta 1967 ustanovitev samostojne Makedonske pravoslavne cerkve (Palmer in King 1971).

Republika Makedonija in samostojnost

Prve večstrankarske volitve v parlament Republike Makedonije so bile izvedene 11.11. 1990 in tako omogočile miren prehod iz socializma v parlamentarno demokracijo. Neodvisnost je za Makedonijo prišla nekako sama od sebe, saj so samostojnost kot po tekočem traku razglašale vse bivše jugoslovanske republike, tako da so se tudi Makedonci na referendumu septembra 1991 z veliko večino odločili za odcepitev od SFRJ, z možnostjo participacije v mogoči bodoči uniji nekdanjih držav Jugoslavije (Nohlen in Stöver 2010). Na referendumu albanska manjšina ni sodelovala. Ostanka nekdanje komunistične strukture ni zaznamovala le vsakodnevna korupcija, pač pa tudi odpor do sprejemanja kakršnihkoli odločitev (Pond 2006), zato tedanje politično vodstvo na neodvisnost ni bilo pripravljeno, niti si je ni pretirano želelo. Razglasitev samostojnosti Republike Makedonije je prinesla številne strahove, da bo izbruhnilo oboroženo nasilje. Toda Makedonija se je temu uspela izogniti in sicer ne toliko zaradi večše diplomacije kot zaradi njene geostrateške pomembnosti v regiji. Medetnični odnosi v regiji, na Kosovu, južni Srbiji ter drugje slonijo na vzoru Makedonije - z njeno medetnično sestavo, geografsko lokacijo in zgodovino postavlja kredibilen vzor medetnične stabilnosti in harmonije (Sahlin 2007). Mednarodna skupnost se je zavedala težkih posledic, če bi Makedonija šla po poti Bosne in Hercegovine, zato so Združeni narodi v Makedonijo napotili svojo prvo preventivno misijo (Fleitz 2002), da bi odvrnili sosednje države od misli na agresijo. Zunanjo grožnjo so predstavljale percepcije, da imajo Grčija, Bolgarija, Srbija in Albanija pretenzije po makedonskem ozemlju. Vse grožnje niso bile enako močne. Grčija se je bala samostojne Makedonije zaradi njenih morebitnih zahtev po grški Makedoniji, a po drugi strani ni bila zainteresirana za ozemlje Republike Makedonije (Mitić 2011). Bolgarija je prva priznala suverenost RM, a hkrati ni priznavala obstoja makedonskega naroda. Srbsko

grožnja je predstavljala ideja, da naj bi imeli Srbi pretenzije po makedonskem ozemlju, kar je srbska vlada vedno zanikala, pa tudi srbska manjšina ni bila velika in je bila tudi tradicionalno dobro obravnavana (Mitić 2011). Največjo nevarnost je predstavljal potencialni notranji konflikt med Makedonci in Albanci. Takšen konflikt bi zagotovo za seboj potegnil še Kosovske Albance in Albanijo. Medsebojno nezaupanje pa sta še povečala albanski bojkot referendumov o neodvisnosti in referendum albanske skupnosti o teritorialni avtonomiji januarja 1992, ki ga je makedonska vlada razglasila za nelegalnega in delitvenega (Leatherman 1996). Splošno prepričanje je bilo, da bi vsakršen konflikt v Makedoniji zajel tudi vse njene sosesde kot tudi Turčijo, kar bi destabiliziralo celo regijo in povzročilo interni konflikt med Turčijo in Grčijo v organizaciji NATO, ter celo pomenilo povratek ruskega vpliva na polotok. Zaradi vseh teh potencialnih groženj makedonski stabilnosti je mednarodna skupnost okrepila svoje napore za preprečitev nasilnega konflikta (Ackermann 1996). Republika Makedonija je tako z velikim naporom mednarodne skupnosti ušla konfliktu ter na ta način dolgo veljala za vzorčen primer dobre prakse preventivne diplomacije in peace-buildinga.

Etnični Makedonci so z novo državo dobili novo samozaupanje in pokazali močno in občasno tudi agresivno makedonsko zavest (Floudas 2002). Vse vezi z Bolgari so bile zanikane. Vseeno pa se je v zadnjih nekaj letih zaradi naraščajoče ekonomske prosperitete in članstva Bolgarije v EU število makedonskih aplikantov za bolgarsko državljanstvo zelo povečalo. Prosilci morajo hkrati podpisati izjavo o svojem bolgarskem poteklu. To je storil tudi nekdanji makedonski ministrski predsednik Ljubčo Georgievski (EurActiv 2009a). Sofija takšne poteze upravičuje z zavračanjem idej o samostojnem makedonskem narodu pred letom 1944 oz. pred nastankom LR Makedonije. V svoji prvi resoluciji je sedanja vladajoča desničarska stranka VMRO-DPMNE sprejela program Združena Makedonija (Brown in Rosencrance 1999), ki je razjezil zmerne makedonske politike in na katerega Grčija gleda kot na nedopustno težnjo po svoji severni provinci Makedoniji (Ackermann 2000). Pred in takoj po razglasitvi neodvisnosti RM je v Grčiji prevladovalo mnenje, da je ideja o združenih Makedoniji podprta tudi s strani makedonske vlade. V prvi ustavi iz novembra '91, v 47. členu, med drugim piše, da republika (RM) skrbi za status in pravice oseb, ki pripadajo makedonskemu narodu in živijo v sosednjih državah ter da Republika skrbi za kulturne, ekonomske in socialne pravice državljanov Republike Makedonije v tujini. V tem besedilu je Grčija videla pretenzije po grškem ozemlju in je zato uveljavila ekonomski embargo. Po treh letih je bilo konec leta 1994 obema stranema jasno, da jima je nadaljevanje spora le v obojestransko sramoto in škodo

(Marakis 1994). Septembra 1995 sta zato Republika Makedonija in Grčija podpisali dogovor (United Nations 1995) ter končali embargo, v sporazumu pa se Makedonija izrecno odpoveduje vsem ozemeljskim zahtevam po ozemlju v Grčiji, spremeniti pa je morala tudi ustavo in zastavo.

Zaradi razmaha oboroženega nasilja med Srbi in Albanci leta 1999 na Kosovu je v begunska taborišča v Makedonijo pribežalo 340.000 albanskih beguncev. Že samo število ubežnikov je močno vplivalo na vsakdanje življenje v regiji in ogrozilo krhko ravnotežje med Albanci in Makedonci. Čeprav se Makedonija nikoli ni vmešala v konflikt na Kosovu, pa so jo posredno vpletli Grki, ko so brez dovoljenja makedonske strani dovolili, da bi grško Makedonijo uporabili kot tranzitni koridor zveze NATO za morebitne posege v Srbiji, kar pa je praktično nemogoče brez uporabe ozemlja Republike Makedonije in ogrožanja njene suverenosti. Ko se je srbska vlada pod vodstvom Slobodana Miloševića končno vdala, so beguncem omogočili povratek domov pod zaščito Združenih narodov. Vseeno je po neuradnih podatkih v Makedoniji ostalo prek 100.000 Albancev, ki so dobili tudi makedonsko državljanstvo. Obstajajo govorice, da so državljanstvo dobili zato, da bi na prihajajočih volitvah leta 2002 zmagala takrat opozicijska SDSM.

Makedonija je do takrat veljala za vzor in njena miroljubna pot je bila primer dobre prakse preventivne diplomacije. Za domačo in tujo javnost je bil ustvarjen nekakšen image oaze miru. Domače elite so požele mednarodna priznanja, mednarodne organizacije pa so preko Makedonije nekako oprale svoj ugled, zapravljen v konfliktih na Hrvaškem in v Bosni (Vankovska 2011). Toda realnost je bila malo drugačna, saj je makedonsko državitvornost že od osamosvojitve pestilo neskončno število problemov, na primer izjemno šibka ekonomija, skoraj neobstoječa moč in vpliv države in enako prhka demokratična tradicija, nerazvita politična kultura in turbulentna, ne vedno prijazna soseska. Mir do leta 2001 je bil tako bolj posledica srečnih okoliščin v notranjih in zunanjih zadevah, kajti Makedonija nikoli ni bila središnji problem političnih struktur v Jugoslaviji, državno vodstvo se je raje vedno pametno pogajalo, vojaške operacije v Makedoniji se niso izplačale, še zlasti po tem, ko so se konflikti v Bosni in na Hrvaškem za srbsko stran precej zakomplicirali, mirno gibanje Ibrahima Rugove na Kosovu pa je zagotavljalo vsaj nekaj regionalne stabilnosti. In čeprav sta etnični skupini v Makedoniji vedno živeli v različnih svetovih, med njima ni bilo nobene pretekle travme in zato tudi nikoli ni bilo tradicije nasilja. Nenazadnje pa je tudi misija ZN uspevala obvladovati mogoč konflikt tako v Makedoniji kot zunaj njenih meja (Vankovska 2011). Iz

več razlogov pa je vprašanje, kdaj bo prišlo do oboroženega spopada, ves čas viselo v zraku. Makedonci so končno dobili svojo suvereno državo, medtem pa so tudi Albanci začeli zahtevati nastanek vsealbanske države v regiji. Podedovana državna struktura in elementi neenakosti med etničnimi in družbenimi skupinami so opredeljevali zelo šibko državo, ki ji je manjkala notranji mehanizem mirnega reševanja konfliktov. Napetosti so bile še toliko večje zaradi velike količine orožja, ki je bila na voljo zaradi propada Albanije leta 1997 in je na nek način preprečevala politična pogajanja med skupinami. Prav tako pa so posledice ostalih konfliktov v regiji, predvsem Natova intervencija v Srbiji leta 1999, zamajale medetnične odnose ter ustavile ekonomski in socialni razvoj, ki je bil že tako omajan zaradi vpliva organiziranega kriminala in korupcije na državotvorni proces. Prav tako se je leta 1999. leta končala preventivna misija ZN v Makedoniji, albanski živelj v državi pa je dobil polet v solidarnosti z brati čez mejo ter se začel množično priključevati oboroženemu boju na Kosovu (Vankovska 2011).

Spomladi 2001 je skupina albanskih upornikov z imenom Nacionalna osvobodilna vojska začela oborožen gverilski boj na zahodu Makedonije. Zahtevali so večjo avtonomijo in spremembo ustave, zlasti vključitev pravic etničnih Albancev vanjo. Kljub obširnimi izkušnjam s preprečevanjem konfliktov v Makedoniji je mednarodne opazovalce dogajanje popolnoma presenetilo. Čeprav se je najprej zdelo, da gre za lokalni spopad s kriminalnim ozadjem zaradi prekinitve tihotapskih poti prek albansko-makedonskih obmejnih vasi, je zadeva kmalu prerasla v oborožen konflikt. KFOR je neuspešno preprečeval vdore oboroženih skupin s Kosova, makedonske varnostne sile pa so bile uspešnejše, a so pri tem uporabljale nesorazmerno nasilne taktike boja proti tedaj majhni skupini. Neprimeren odziv je sprožil masovno mobilizacijo makedonskih Albancev. Boji so trajali manj kot pol leta, omejeni so bili na gorate predele okrog pretežno albanskega mesta Tetovo, smrtnih žrtev pa je bilo (le) okoli 100 na vsaki strani. Zaradi nezmožnosti makedonskih sil, da hitro zatrejo nasilje, je mednarodna skupnost obrnila ploščo in začela pozivati k mirovnemu sporazumu med vlado in borci za svobodo, kot so se imenovali sami. Tako je prišlo pogajanj, ki so, paradoksalno, potekala med dvema stranema, ki uradno nikoli nista bili v konfliktu, obenem pa je vodstvo upornikov sicer bilo prisotno, a so si najpomembnejšo vlogo v pogajanjih nekako prisvojile druge albanske stranke (Atanasov 2011). Vlada je privolila v večje pravice Albancem, uporniki pa naj bi se razpustili in predali orožje Natovim opazovalcem.

Ohridski okvirni sporazum je podpisan v avgustu, uporniki pa so se uradno razpustili mesec dni kasneje. Albanci formalno niso dosegli teritorialne avtonomije v zahodni Makedoniji, dejansko pa jo imajo, saj nadzirajo vse ključne gospodarske, izobraževalne in tudi politične vzvode oblasti na lokalni ravni (Zupančič 2008). Pri tem so bili pritiski, zlasti EU, na Makedonijo zelo močni; deloma je s tem celo pogojevala začetek pogajanj o vključevanju Makedonije v EU (Lovenjak 2006). Medetnični odnosi so se po podpisu dramatično popravili, čeprav so dejanja osamljenih ekstremistov na obeh straneh občasno vzrok za ponovni preplah in čeprav se omejeno nasilje, predvsem uperjeno proti policiji, sporadično nadaljuje. Po ocenah mednarodnih in nacionalnih elit je Makedonija z Okvirnim sporazumom, kljub vsem svojim številnim napakam, zopet postala zgodba o uspehu (Vankovska 2011).

6 Vse poti vodijo v Bruselj

Kljub relativnim uspehom v preteklem desetletju pa Republika Makedonija zadnja 4 leta živi v nekakšnem krču, saj Grki blokirajo vse njene mednarodne povezave zaradi spora glede imena. Čeprav je vrh Nata leta 2008 potrdil, da Makedonija izpolnjuje vse kriterije in čeprav sta tako Evropska komisija kot Evropski parlament že leta 2009 potrdila, da izpolnjuje kopenhavska merila, obenem pa priporočila Svetu Evrope, naj z Makedonijo začne pristopna pogajanja, se ni zgodilo nič, država pa je tako brez jasne perspektive za prihodnost. Kar pa je še huje, zdi se, da bolj kot se Makedonija bliža svojim strateškim ciljem, večja varnostna grožnja postaja zase in za svoje sosede.

6.1 Republika Makedonija in Evropska unija

Dolgoročni strateški cilj Republike Makedonije je že od njene osamosvojitve vključitev v Evropsko unijo. Kot je zapisano na spletni strani zunanjega ministrstva RM, je ena izmed glavnih prioritet makedonske zunanje politike (RM: Ministry of Foreign Affairs 2011): »izpolnjevanje potrebnih kriterijev in njihova prezentacija za namen zagotavljanja, da bi EU sprejela odločitev o datumu o začetku pogajanj za članstvo v Evropski uniji.« Kot država kandidatka v procesu priključevanja Republika Makedonija izgrajuje notranje zakonske mehanizme, instrumente in svoje zmožnosti za harmonizacijo s skupno evropsko zakonodajo ter dela na aktivnem prispevku k razvoju Skupne zunanje in varnostne politike.

Neuradno je Makedonija začela loviti ta cilj že oktobra leta '92, ko je akreditirala svojega predstavnika v Bruslju, nekako ob istem času, ko je Unija začela s preventivnimi diplomatskimi napori v Makedoniji. Takrat je z delom pričela tudi Mednarodna konferenca o bivši Jugoslaviji, ki je bila večinoma sestavljena iz strokovnjakov iz Evropske komisije in je zahtevala dogovor med Albanci in Makedonci glede albanskih zahtev po teritorialni avtonomiji (Ackermann 1996). Uradna vzpostavitev diplomatskih odnosov z EU se je začela 22. decembra 1995, kmalu nato pa je Makedonija postala še partner v predpristopnem programu financiranja PHARE, ki ga je kasneje nadomestil program CARDS. Makedonija se je z Unijo kot prva od bivših jugoslovanskih republik začela pogajati o sodelovanju v Stabilizacijsko-pristopnem procesu, katerega namen je pomagati državam Zahodnega Balkana na poti v EU, prav tako pa je kot prva 9. aprila 2001 podpisala svojo Stabilizacijsko-pristopno pogodbo (Gaber 2005). Ko so v Bruslju podpisovali pogodbo, se je na makedonsko-kosovski

meji odvijalo zadnje dejanje razpada nekdanje Jugoslavije, in po nekaj mesecih lokaliziranega bojevanja med makedonskimi državnimi varnostnimi silami in albanskimi milicami je mednarodna skupnost uspela posesti obe strani za pogajalsko mizo. Ohridski okvirni sporazum, dosežen avgusta s pomočjo ameriških in EU posrednikov, je bil postopno implementiran skozi nekaj zapletenih procesov (Atanasov 2011). Makedonija je kot vzor uspešnega obvladovanja konfliktov in kot zgled evropske zgodbe o uspehu 1. oktobra 2004 zaprosila za članstvo v Evropski uniji. Kot priznanje za uveljavitev bolečega, a za stabilnost širše regije nujnega Ohridskega okvirnega sporazuma, je Makedonija konec leta 2005 tudi uradno pridobila status kandidatke EU. Od tedaj je Komisija že nekajkrat podala mnenje, da Makedonija izpolnjuje vse politične kriterije in na podlagi tega predlagala začetek pristopnih pogajanj. »Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija še naprej izpolnjuje politične kriterije. Država trenutno uvaja reformo parlamenta, sodstva in javne uprave. Država pa mora še okrepiti svobodo izražanja v medijih in boj proti korupciji. Komisija znova potrjuje svoj predlog o začetku pristopnih pogajanj.« (European Commission 2011a). Zdi se torej, da je evropska pot Makedoniji zagotovljena, toda od leta 2005 naprej ni in ni naredila konkretnega koraka naprej oziroma začela pristopnih pogajanj. Na sestanku Sveta februarja leta 2008 na Brdu pri Kranju so vsi pričakovali, da bo Makedonija dobila datum za pogajanja, toda Svet je sklenil, da bo odločitev o tem sprejel kasneje (European Council 2008).

Zgodilo se je tisto, česar so se mnogi v Makedoniji bali. Verjetno največjo oviro pri vstopanju predstavlja spor z njeno južno sosedo in članico EU, Grčijo. Ta zavrača ime Republika Makedonija, ker po njenih besedah namiguje na ozemeljske težnje RM po grški severni provinci Centralni Makedoniji. Neuradno je tudi s strani EU razrešitev tega spora postala predpogoj za pristop (EurActiv 2009b), čeprav imata Makedonija in Grčija od leta 1996 podpisan meddržavni sporazum, ki naj bi zagotavljal, da spor glede imena ne bo vplival na grško podporo makedonskega vključevanja v mednarodne institucije. Toda Grčija vedno znova poudarja, da bo uporabila svojo pravico do blokiranja širitve, če ne bo problem z imenom prej razrešen. Že leta 2007, na vrhu zveze NATO, ko bi morala Makedonija dobiti povabilo za članstvo, je kljub strinjanju ostalih članic Grčija uporabila veto in tako Makedoniji zaprla vrata. Unija, ki svoje odločitve v Svetu želi sprejemati s soglasjem vseh članic, zato na Brdu negativnega izida verjetno ni želela tvegati in do glasovanja sploh ni prišlo.

Zadnji uradni dokument o napredku Makedonije je Strategija 2011-12 iz oktobra 2011, kjer v priporočilu Komisija sporoča Svetu:

Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija v dovoljšni meri izpolnjuje politične kriterije. Nekaj napredka je bilo napravljenega na ključnih reformah. Implementacija sprejete zakonodaje kot tudi zagotavljanje svobode izražanja v medijih, krepitev neodvisnosti sodstva, reforma javne administracije in borba proti korupciji se nadaljujejo, toda predstavljajo precejšnje izzive. Komisija ponovno podpira svoje priporočilo, da se z Nekdanjo Jugoslovansko republiko Makedonijo začnejo pogajanja za pristop k Evropski uniji. Komisija prav tako ponavlja svoj predlog glede premika statusa RM v drugo fazo povezovanja, kot to predvideva Stabilizacijsko-pristopna pogodba, in to brez nadaljnjih zadržkov. Vzdrževanje dobrososedskih odnosov, kot tudi izpogajanje vzajemno sprejemljive rešitve za spor glede imena pod okriljem ZN, so bistvenega pomena. Ne smemo izgubiti še enega leta (European Commission 2011a).

Med vrsticami je lahko prebrati, da se evropska politika zaveda, da dalj ko odlaša z nadaljevanjem pristopnih procesov, bolj državljani izgubljajo upanje in potrpljenje. Obenem se povečuje notranja nestabilnost države, s tem pa država postaja varnostni problem za širšo regijo. Evropa zato išče nove poti, kako naprej. Na drugi strani je iz priporočila mogoče prebrati običajno svarilo, da bo morala država pokazati še precejšen napredek, preden bo postala članica. V sedmih letih od kandidature je Makedonija naredila precej malo, oziroma je pokazala, da mogoče še ni pripravljena na članstvo v EU. Namesto, da bi naredila korak naprej, se zdi, da je naredila nekaj korakov nazaj. Od zmage na volitvah 2006 naprej vladajoča struktura sicer načelno sprejema evropsko pot in uveljavlja z njo povezane reforme, toda v praksi izbira precej trdo linijo. V zadnjem letu in pol problemi vedno bolj eskalirajo - zopet se pojavljajo medetnične napetosti s posameznimi izbruhi nasilja, medetnično nasilje je vedno hujše, več je množičnih protestov, bojkotov, političnega obračunavanja, posegov v svobodo medijev itd. V realnosti je Makedonija enako oddaljena od neuspeha kot od uspeha.

Zdi se, da je Makedoniji status kandidatke pripadel le kot nagrada za njeno pomoč pri reševanju kosovske krize in za uveljavitev Ohridskega okvirnega sporazuma. Bolj kot za zaključek dotedanjega predpristopnega stabilizacijskega procesa gesta na splošno velja za politično dejanje dobre volje, s katerim so pomagali stabilizirati državo (Schenker 2006). Makedonija je manj pripravljena za članstvo, pa tudi njeno članstvo za sedanje članice nima

enake teže kot članstvo držav, ki so se vključile leta 2004 (Analytica 2005), zato bi Evropska unija morala najti drugačen način, kako pomagati Makedoniji k cilju. Predvsem bi morala spremeniti svoj način gledanja na Makedonijo kot na zgodbo o uspehu, ki jo je na nek način sproducirala EU sama. Realno gledano je Makedonija rizična, ekonomsko nazadujoča post-konfliktna država, ki je operativno in politično nezmožna spopasti se s svojimi varnostnimi vprašanji, ne da bi dregnila v krhko etnično ravnotežje (International Crisis Group 2003). Vsekakor pa bi bilo pri takšnem revidiranju pogledov potrebno paziti, da se preveč ne upočasni njeno vstopanje, ker bi to očrnilo ugled Unije ter na drugi strani destabiliziralo državo in seveda tudi regijo. Nadaljevanje pridružitvenega procesa je ključnega pomena, česar se, kot kaže, zaveda tudi EU, ki naj bi v letu 2012 pričela z dialogom na najvišji ravni, ki naj bi Makedoniji pomagal vzdrževati tempo institucionalnih reform in ji omogočil ostati na poti evropske integracije kljub grškim pomislekom. Ti pogovori so zasnovani tako, da bi skrajšali dolžino formalnih pogovorov, ki bi jih Makedonija imela, če bi dobila datum za pristopna pogajanja (Taleski 2012). Evropska unija je Makedonijo pripeljala do točke, ko bi ustavitev pogajanj imela dramatične posledice. Toda ali bo pot peljala naprej ali ne, je odvisno od tega, kako uspešno se bo Republika Makedonija spoprijela z ovirami na njej.

7 Ovire na poti v EU

7.1 Trda sošeska Balkan

Balkan je Balkan. Večina ljudi ima v glavi podobo barbarskega okolja, kjer moraš paziti, če stopiš na napačno stran ulice. Seveda je Balkan zgodba o prelivanju krvi in nemoralnih dejanjih, predvsem pa je to, kot sem omenil v delu diplomske naloge, ki se nanaša na zgodovino, zgodba o konstantnem preoblikovanju meja s strani svetovnih sil, ki jim ni bilo mar lokalnega prebivalstva. Balkan so »balkanskega« naredile velike evropske sile. Tako kot je Evropa opredelila Balkanu »značaj«, tako je tukajšnjim narodom tudi »podarila« ideološko orožje v obliki modernega romantičnega nacionalizma, s katerim se lahko uničijo med seboj (Mazower 2000). Padec železne zavese je namreč na Balkanu povzročil povratek idej 19. stoletja, po katerih je država neločljivo povezana z narodom. Število novih držav se vsako leto poveča in verjetno je ob takšnih smernicah samo vprašanje časa, kdaj se bodo pojavile suverene Republika Srbska, Vojvodina ali celo Zahodna Makedonija.

Evropska unija je na svojem obrobju vedno vodila stabilizacijsko politiko, ki je na koncu prinesla mir na celotnem kontinentu. Toda Balkan je posebna zgodba. Odkar obstaja Evropska unija, so se edine vojne v Evropi zgodile na Balkanu. Čeprav so še leta 2003 na Svetu v Solunu Zahodni Balkan postavljali kot glavno prioriteto širitvene politike, so širitvena utrujenost, ki jo je povzročila velika širitev na vzhod, skupaj z interno krizo, ki se je odrazila v neuspehih Ustavne in Lizbonske pogodbe, ter poseben karakter regije, med državami članicami počasi zavrli navdušenje za integracijo balkanskih držav, datumi možnih širitev pa so bili prestavljeni v nedoločno prihodnost. Kar naenkrat so širitvena utrujenost, absorpcijska sposobnost in strogo pogojevanje članstva postali glavni dejavniki. Komisija je začela govoriti o novih pravilih vodenja pristopne procedure, po katerih je potrebno izpolniti merila pred začetkom pristopnih pogajanj, ter začela uporabljati novo retoriko glede širitve (European Commission 2006). Seveda so vse države, predvsem Makedonija, zaskrbljene, da je bila ciljna črta premaknjena sredi tekme. In da je vse to le izgovor, da se zavleče celoten proces. Prav tako se pojavljajo vprašanja, zakaj je kar naenkrat potrebno do črke spoštovati vse pravila, medtem ko so se v preteklosti dovoljevale številne izjeme. Leta 1981 je Komisija dala negativno mnenje na vključevanje Grčije, a so jo zaradi političnega pritiska vseeno sprejeli, saj so politični voditelji sledili svojim srcem in ne svojemu razumu (Cowles in Dinan 2004). Ali pa izjeme glede Evropi tako svetih pravic manjšin, ki so jih spregledali ob

pristopanju Estonije in Latvije, kjer ogromen del tam živeče ruske manjšine nima ne državljanstva in ne pravice glasovanja.

V odnosu med EU in državami Zahodnega Balkana je očitno potrebno več vzajemnega dialoga in razumevanja. Unija mora razumeti, da želijo biti te države obravnavane enako kot vse ostale doslej in da obenem te države vzporedno, v eni generaciji, prestajajo politične, ekonomske in socialne spremembe, ki so Angliji, Franciji in Združenim državam vzele vsaj 200 let v zgodovini (Pond 2006). Po drugi strani so vseeno države Zahodnega Balkana tiste, ki prosijo za vstop, zato bi morale enostavno storiti, kar se od njih zahteva. Toda na koncu koncev Evropska unija ni prava Evropa brez enega svojih sestavnih delov, kar Balkan prav gotovo je, torej vprašanje ni če, ampak predvsem kdaj bodo te države sprejete. »Kljub številnim nejasnostim in težavam pri prihodnjem širitvenem procesu, je v tej situaciji najpomembnejše, da so ti procesi sedaj nepovratni...spremembe lahko vplivajo le na hitrost, ne pa na splošno smer« (Jano 2008).

7.2 Socialno okolje in tranzicija

Začetek devetdesetih je, tako kot v večini vzhodnoevropskih držav, tudi v Makedoniji napovedal novo dobo. Soočiti se je morala z izzivi demokratizacije in kapitalizma, ki je naglo spreminjal svet okoli nje. Ker se je takšna sprememba dogajala prvič v zgodovini in ni bilo pravega vzora, ki bi mu lahko sledili, je povzročila precej zmede in negotovosti. Dvajset let kasneje je Makedonija še vedno država v tranziciji, oziroma jo družba in predvsem politiki uporabljajo kot izgovor za vse nepravilnosti in nedelovanje sistema na vseh ravneh.

Problem je predvsem v tem, da se je demokratizacija v Makedoniji zgodila nekako sama od sebe, čeprav si je nihče niti ni zares želel. Boj za demokracijo ni potekal na ulici, kot je na primer v Sloveniji, za Makedonce je bila to bolj nadležna sprememba sistema (Jano 2008). Čeprav je državotvorni proces potekal po običajni poti, z referendumom, sprejemanjem ustave itd., so na to pot so stopili le, ker so tako naredili tudi ostali narodi bivše Jugoslavije. Tranzicija je po definiciji (v tem primeru) sprememba iz centralistično planirane ekonomije v svobodno tržno ekonomijo. Poleg vzpostavitve prostega trga in tržnega oblikovanja cen se izvaja pritisk v smeri privatizacije podjetij v državni lasti, oblikuje pa se tudi finančni sektor, ki pospešuje makroekonomsko stabilizacijo in gibanje zasebnega kapitala (Feige 1991).

V Makedoniji tranzicija pušča globoke sledi in statistika je mestoma prav tragikomična. Nezaposlenost je že ves čas ena največjih na svetu – lanska ocena 31,4 % jo uvršča na 180. mesto na svetu, celo pred Afganistan. Negativna migracija je -0,48 / 1000, večjo imajo v Evropi le še Bolgarija, Albanija in Estonija. Makedonija se med evropskimi državami prav tako lahko pohvali z največjim odstotkom BDP-ja porabljenega v vojaške namene in je s 6 % celo na 9. mestu na svetu (CIA 2012). Državljeni Makedonije brezposelnost navajajo kot najpomembnejši problem, s katerim se trenutno sooča njihova država (42 % odraslega prebivalstva), sledijo ji revščina/nizek življenjski standard (24 %) in korupcija (13 %) (UNODC 2011). Kljub rekordni brezposelnosti pa vlada zapravlja milijone za dekoracijo mesta v baročno-neoklasicističnem stilu in za kipe (Marušić 2012b). Neučinkovitost javne uprave in sodstva sta zelo očitni. Sodstvo ima v dvomilijonski državi več kot milijon zaostalih primerov (Pond 2006). Kot osebno izkušnjo lahko navedem, da je bilo pridobivanje dovoljenja za začasno bivanje na podlagi delovne vize prava mora, ki je trajala skoraj leto dni, čeprav naj bi po zakonu celoten postopek trajal največ en mesec. Na ambasadi RM v Ljubljani, na Uradu za zaposlovanje ter na Oddelku za tujce MNZ RM so mi postopek vsakič razložili diametralno nasprotno, tako da sem pri podaljšanju postopek raje prepustil odvetniku, ki je zadevo uredil v manj kot treh tednih. Korupcija v Makedoniji, še posebej na visokih ravneh, je epidemična. Iz pasivnega izkoriščanja se je razvila v aktivno prisilo in se razširila do te mere, da ne zavira samo gospodarskega napredka, temveč hrani tudi organizirani kriminal in posledično tudi politično in družbeno nestabilnost (International Crisis Group 2002). Glavni prejemniki podkupnin so sicer zdravniki, policisti in uslužbenci državne birokracije. Sam sem bil kot sopotnik priča, kako se je nekdo za 1000 makedonskih denarjev oziroma 16€ navkljub resnemu prometnemu prekršku, zaradi katerega v EU izgubiš vozniški izpit, odkupil le z ustnim opozorilom.

Po mojih osebnih izkušnjah ima država sicer postavljen zakonski sistem oziroma zakonski okvir s pravili, ki pa v Makedoniji nekako ne delujejo. Problem je morda v mentaliteti, ki je, po mojem mnenju, nagnjena bolj k temu, da zaobide pravila in skrajša vsak ovinek, kot k spoštovanju pravil. Ta trditev bi seveda lahko veljala za katerokoli državo na svetu, toda ljudje običajno pravila spoštujejo, ker se bojijo kazni. Zato, da uveljavlja svoje lastne zakone, davkoplačevalci dejansko plačujemo obstoj državnega aparata. Republika Makedonija pa odpoveduje ravno na tem področju, saj svojih lastnih zakonov ne uveljavlja resno. Policija slabo deluje, še slabše pa raznorazne inšpekcije. Če že delujejo, je to navadno v imenu prikritega interesa, morda inšpektorjevega privatnega ali kakšne z oblastjo povezane skupine.

V vsakem položaju se lahko znajdeš in izogneš veljavnemu postopku. Predvsem pomagajo zveze in vplivna poznanstva, včasih pa tudi denar. V vsakodnevnom življenju v Makedoniji največ velja, če imaš nekoga, ki ti lahko pri nečem pomaga, kar ponazarja reklo, da ti nekdo »završi rabota«, v prevodu, »da ti nekdo uredi zadevo«. V praksi se je to sprevrglo v cel sistem medsebojnih uslug. Čeprav naj bi bili ljudje na svojih delovnih mestih zaposleni z namenom, da vsakodnevno opravljajo zadeve hitro, učinkovito in prijazno, pa naj bo to prodaja avtomobila, urejanje dokumentov ali plačevanje računov, pa je v Makedoniji vedno najbolje, da prideš k »svojemu« človeku, za katerega ni nujno, da ga osebno sploh poznaš, da ti »završi rabota«. Morda gre le za preferenčno obravnavo, ki malce pospeši ali poceni zadevo, toda dejansko ljudje dobijo le to, kar bi moral že v osnovi. Če bi se seveda držali nekaj profesionalnih, da ne rečem evropskih, standardov dela.

Vse navedeno so resna vprašanja, ki zahtevajo enako pozornost kot drugi vidiki priključevanja, zato bi bilo pričakovati, da bo Evropska unija zahtevala zaključek tranzicijskega procesa, preden se ji bo Makedonija lahko pridružila. Vseeno pa preseganje tranzicijskih težav ni ovira, ki je Makedonija ne bi mogla zlahka premagati, a zdi se, da država zavestno eksistira v sivem območju (Carothers 2002). Potreben bi bil delujoč sistem, katerega pravila se spoštujejo in uveljavljajo. Sistem se vedno vzpostavlja od zgoraj navzdol kot piramida, enako kot v podjetju, in kakršen je šef, takšni so ponavadi tudi zaposleni. Učinkovitega uveljavljanja pravil pa vseeno ni brez posledičnih reperkusij, saj človek prav zaradi njih ponavadi razmisli, ali se mu splača kršiti pravila. Čeprav je neizvajanje lastnih zakonov težava, ki bi jo Makedonija morala rešiti sama od znotraj, bo najbrž Evropska unija tista, ki bo na koncu odigrala ključno vlogo pri uveljavljanju svojih pravil v Makedoniji, enako kot pri državah pete širitve, in s tem zmanjšala negotovost tranzicije.

7.3 Notranjepolitična klima

Poročila Evropske komisije o napredku Makedonije skoraj vedno navajajo, »da se je dialog med političnimi silami, ki je glavna prioriteta priključitvenega partnerstva, sredi leta začasno ustavil zaradi parlamentarnega bojkota in se je nadaljeval šele s predčasnimi volitvami« (European Commission 2011b). Namesto, da bi politične elite zagotavljale razmere, v katerih bi mogli razpravljati o medetničnih odnosih v državi, napetosti med njimi kažejo le na njihovo nezrelost in težnjo po uveljavljanju parcialnih interesov, s katerimi pa se najglobljih problemov ne more rešiti. Osebno mislim, da je bistvo problema v načinu razmišljanja, saj je

tradicionalno na Balkanu kompromis vedno pomenil znak šibkosti. Vsaka vladajoča stranka je na najvišje pozicije odločanja postavila mlade ter neizkušene ljudi samo zato, da bi okrepila moč stranke (Panovski 2008). V vladi lahko najdemo ministre, ki jim je položaj ministra dejansko prva redna zaposlitev in prihajajo neposredno iz študentskih klopi. Namesto naravne selekcije in preudarne izbire je nepotizem glavno vodilo pri izbiri zanesljivih strankarskih kadrov. Še vedno je v vsakdanjem političnem diskurzu prisotna lustracija kot način obračunavanja s političnimi nasprotniki. Kar je sicer naraven proces v postkomunističnih državah v letih neposredno po spremembi režima, ko se obračunava z nekdanjimi komunisti, še posebej z informanti tajne policije, proces torej, s katerim narod obračuna z zlorabami človekovih pravic in nepravilnostjo v preteklosti (Brahm 2004), se v Makedoniji še po toliko časa uporablja po potrebi elit. Tako so nedavno odstavili predsednika ustavnega sodišča, ko je parlament potrdil ugotovitve lustracijske komisije, da je sodeloval s tajnimi službami v Jugoslaviji (European Commission 2011b). Kot v vseh državah na svetu tudi v Makedoniji velja, da so za vse krivi politiki.

Makedonsko notranjo politiko sestavljajo nekako trije veliki bloki, ki se med seboj razlikujejo po ideološki, kulturni ali etnični noti. V prvem prednjači levičarska SDSM oziroma Socialdemokratska stranka Makedonije, ki velja za stranko nekdanjih komunistov, drugega predstavlja vladajoča nacionalistična VMRO-DPMNE, ki se ima za naslednico zgodovinske organizacije VMRO, tretji blok pa je albanski in ga sestavljata predvsem stranki DPA in DUI. Vlado sta v zadnjih dvajsetih letih izmenično vodili SDSM in VMRO-DPMNE, ki pa imata zelo različne poglede na razvoj države, ekonomije in gospodarstva ter tudi na to, kako naj bi se reševalo vprašanje medetničnega sožitja predvsem med makedonskim in albanskim narodom (Kopušar 2005). Zelo zabavno je gledati prenose izjav politikov na makedonskih televizijah že s stališča njihove postavitve: vedno namreč izjavo daje »šef«, za njim pa v kadru kot vojaki anemično stojijo ostali, nižje rangirani politiki, ki s telesom in celotno svojo pojavo krepijo vtis, da enoglasno in srčno podpirajo to izjavo. Medstrankarskih obtoževanj je v izobilju in so največkrat upravičena. Toda večinoma gre za osebne napade in ne za konstruktivno kritiko politike. Delitev gre celo tako globoko, da se nekdanji predsednik države (SDSM) in predsednik vlade (VMRO) nista hotela srečati brez ameriškega ambasadorja kot posrednika (Stefanovski 2009). Stranke so tako dejansko bolj podlaga za razdelitev državnega denarja, npr. za vodenje volilnih kampanj in različnih pokroviteljstev, kot pa dejavniki resnične demokracije (International Crisis Group 2004). Kot sem napisal v prejšnjih poglavjih, je velik problem Makedonije delovanje sistema oziroma implementacija

in izvajanje zakonodaje. Zakonski okvir celotnega sistema je zgledno postavljen na temeljih, diktiranih s strani Evropske unije, toda večine zakonov se v praksi ne spoštuje. Vlada zahtevane evropske reforme sprejema kot po tekočem traku in računa, da je s tem opravila svoj del posla. Pozablja pa, da bi morale svoj del opraviti zlasti državne institucije in javna uprava ter zakonodajo uveljaviti v praksi. Če bi Makedonija v odnosu z Evropsko unijo želela stopiti korak naprej, bi se morali vsi politični voditelji poenotiti v ključnih točkah zunanje politike in ne odstopati od dogovorjene poti. Pri tem bi se morali v skupno dobro odreči lastnemu in strankarskemu egoizmu ter taktiki vsakodnevnih diskreditacij in bojkotiranja. Potrebno bi bilo torej preseči strankarske delitve in polariziranje javne sfere. Diskurz politikov, katerih paradigma je, če nisi z nami, si proti nam, javnosti sporoča, da so vse stvari črne ali bele. Za takšne stvari v državi z realno evropsko perspektivo sploh ne bi smelo biti prostora. Izgovori za zavračanje dialoga bi morali biti popolnoma nesprejemljivi. Dosedanja makedonska praksa pa spodkopava temeljne politične institucije ter postavlja pod vprašaj ugled države in njeno politično zrelost (Fouéré 2007). Le učinkovit in konstanten dialog med vsemi notranjepolitičnimi interesi v državi, ki bi zagotavljal širok konsenz glede poti naprej, je jamstvo, da bo država uspela na svoji evropski poti.

7.4 Albanska etnična manjšina

Albanci sodijo med najstarejša ljudstva Balkanskega polotoka in naj bi bili potomci Ilirov, staroselcev Balkanskega polotoka, ki naj bi v antiki razmeroma gosto naseljevali tudi predele današnje severne Grčije, torej Epir in Tesalijo (Šamšalović 1936). Njihova družbena in verska struktura sta nekoliko posebni, saj se ne opirata na eno samo religijo, kot je v navadi pri ostalih balkanskih narodih, kjer ima v nacionalnem smislu zaradi avtokefalnosti narodna cerkev velik, povezovalen značaj. V zahodni Makedoniji živi nekaj albanskih katoličanov, sicer pa, tako kot na celotnem nekdanjem jugoslovanskem prostoru, prevladujejo sunitski muslimani. Veliko večjo povezovalno vlogo ima jezik, ki je razdeljen na dve narečji, predvsem pa je skupna močna rodbinska povezanost, ki je nekoč igrala ključno preživitveno vlogo (Zupančič 2008). V zahodni Makedoniji so rodovne vezi zelo močne tudi danes in celo pri urbanem prebivalstvu. Vloga in moč posameznika v takem sistemu sta skoraj zanemarljivi, rodovnemu poglavarju pa sistem omogoča veliko gospodarsko moč. Rodovna ureditev in delovanje vzporednih nezapisanih pravnih praks sta spodbujala tudi številčnost družin kot neke vrste obrambni mehanizem (Zupančič 2008). Ekonomsko moč so Albanci s pridom izkoriščali v preteklosti, saj so bili makedonski kmetje brez resnih konkurenčnih možnosti pri

kupovanju zemljišč, Albanci pa so na ta način naglo širili obseg svojih kmečkih posesti, ki so jih za nizko ceno kupovali od Makedoncev. Ti so zemljo radi prodajali pri odhodu v mesto, kjer so neformalno imeli prednost pri zaposlovanju v neagrarnih dejavnostih (Trifunovski 1988). V nekaterih predelih je to, skupaj z veliko demografski rastjo in precejšnjim pritokom priseljencev iz Albanije za časa Enverja Hoxhe, močno spremenilo etnično podobo zahodne Makedonije. Vsekakor pa Albanci nesporno izstopajo v statistikah kot demografsko najmlajši in tudi najbolj vitalen evropski narod. V vseh državah, kjer živijo bodisi kot večinski narod ali kot manjšina, izstopajo z visoko rodnostjo (Zupančič 2008).

Med pripravami na to nalogo sem naletel na knjigo Dimitrija Vlahova *Makedonija*, izdano leta 1949 (Vlahov 1950). Sicer je knjiga bolj ali manj propaganda za takratno FLR Jugoslavijo ter je nekakšno jugoslovansko propagandno dokazovanje obstoja Makedonskega naroda. Knjiga sama po sebi ni najbolj relevantna za mojo temo in jo je potrebno jemati z določeno distanco, toda želel sem spoznati tedanjo zgodovinsko perspektivo oziroma predstavitev dogajanja pred šestdesetimi leti. Presenečen sem bil, kako je v omenjeni knjigi albanski element povsem minimaliziran. Albanska skupnost je seveda prisotna, toda ne v takšnem obsegu, kot bi pričakovali z današnje perspektive. Natančnih podatkov knjiga sicer ne podaja, toda iz navedenih števil bi lahko sklepal, da je tedanja albanska skupnost predstavljala od 8 do 10 % celotnega prebivalstva LR Makedonije, kar ni prav veliko več od turške in vlaške skupnosti, ki sta bili tedaj prisotni s po 5 odstotki vsaka. Danes sta ti skupnosti skoraj povsem stopljeni z večinskim prebivalstvom. Ohranjata sicer svoje običaje in jezik, toda eksponirani sta predvsem v ekonomskem smislu (vlaški, turški ekonomski lobi), nikakor pa ne v manjšinsko-političnem. Albanska etnična skupnost pa danes predstavlja od 25 do 35 odstotkov prebivalstva, odvisno od vira statistike. Kateri podatek je pravi, dejansko ne ve nihče. Zadnji uradni podatek je iz popisa izpred 10 let in navaja 25,10 % oziroma 509.083 prebivalcev RM, ki se imajo za Albance.

Makedonska in albanska etnična skupnost sta na ozemlju Republike Makedonije vedno živeli v sorazmernem sožitju in med njima ni bilo globokih zgodovinskih travm. Bila pa sta to vedno povsem ločena svetova, ki se nista mešala in razen v trgovini nista imela veliko stikov. Čeprav je bilo Skopje glavno mesto republike, pa je makedonska albanska skupnost v SFRJ vedno gravitirala proti Prištini kot svojemu centru. Zaradi konteksta je potrebno izpostaviti, da sta tudi albanski Albanci ter kosovsko-makedonski Albanci dve precej različni skupnosti. Prva je bila dolgo povsem odrezana od sveta zaradi izolacionistične politike Enverja Hodže,

gravitirala je proti Italiji ter bila povezana s krščanstvom. O ostalih Albancih menijo, da so neizobraženi, priseljeni muslimani, ki so jih na to področje naselili v času poznega Otomanskega imperija. Družbeni položaj Albancev je bil po drugi svetovni vojni zelo neugoden, saj so bili razdeljeni med tri države, od katerih je le Albanija razvila vse nacionalne institucije (Zupančič 2008). Položaj Albancev je bil sorazmerno še najboljši v Jugoslaviji, pa še tu so veljali za bolj drugorazredne prebivalce, brez svojega naroda ali države. Morda za to v (južno-) slovanski državi ni bilo prostora. Prav tako so albanska ozemlja v jugoslovanskem okviru še povečala svoj ekonomski zaostanek, še posebno po začetku odprtih etničnih konfliktov. Razcvet sive ekonomije so, posebno v devetdesetih letih, narekovale tudi »ugodne« okoliščine po odprtju albansko-jugoslovanske meje (kasneje srbske in makedonske) ter množica kriz in medetničnih spopadov (Zupančič 2008). Zaradi že prej vzpostavljenih ilegalnih socialnih mrež se je močno razmahnil organizirani kriminal. Po prepričanju mnogih je njegova globoka zasidranost v ravnanje ljudi med najtežje rešljivimi razvojnimi težavami tako zahodne Makedonije kot tudi mlade kosovske države. Uveljavljena klanovska pripadnost se pač upira pravni izenačenosti in državljanskemu ravnanju, ki se navadno začneja s spoštovanjem javno kodificiranih in bolj ali manj mednarodno transparentnih norm ter plačevanjem davkov (Zupančič 2008). Posebno pereč problem tako Kosova kakor Makedonije je trgovina z orožjem, drogo in "belim blagom" (Hofbauer 2001).

Odkrite napetosti se v Makedoniji pojavljajo šele zadnjih 30 let, kar je povezano s prebujanjem albanske zavesti in pravicami manjšin v SFRJ. Po kosovskih nemirih leta 1981 sta jugoslovanska in makedonska oblast precej odprto zatirali pravice makedonskih Albancev. Ob razpadu Jugoslavije so makedonske oblasti razpisale referendum o samostojnosti, za katerega se je zdelo, da ga podpirajo tudi politični voditelji albanskega življa. Vseeno so referendum bojkotirali. Kamen spotike je bila predvsem nova ustava, v kateri so bili Albanci obravnavani le kot narodna manjšina in ne narod, enakovreden Makedoncem, kot so si želeli sami (Ragaru 2007). Ustava je prav tako odpravila stare jugoslovanske pravice, ki so etniji zagotavljale sorazmerno zastopanost v predstavniških telesih in pravico do uporabe lastnega jezika v javnem življenju v okolju, kjer so v večini (Ragaru 2007). Zato so bojkotirali tudi referendum o ustavi in niso želeli politično sodelovati na volitvah ter v kasnejši vladi (Schenker 2006). Nekateri bolj radikalni albanski elementi so celo organizirali svoj referendum o ustanovitvi avtonomne pokrajine Iliride v zahodni Makedoniji. Mednarodna skupnost je zaradi predhodnega oboroženega konflikta na Hrvaškem in v Bosni v Makedonijo napotila prvo preventivno misijo ZN v zgodovini in s svojim pritiskom uspela, da se je

odcepitev odvijala mirno. Posledično stanje relativnega miru je mednarodna skupnost precej idealizirala in postavljala za primer uspešne preventivne diplomacije ter delujoče multietnične družbe. Toda ta mir ni bil nič drugega kot nestabilno premirje med dvema vzporedno živečima skupnostma (Pond 2006). Albanska manjšina je sicer na splošno sprejemala osnovna demokratična pravila in je preko svojih političnih strank vedno sodelovala v makedonskem parlamentu in dosedanjih vladah. Kljub stanju miru pa napetosti niso bile redke.

Leta 1994 je aretacija dveh vodilnih akademikov z novoustanovljene Albanske svobodne Univerze v Tetovu, ki jo je albanska skupnost dojemala kot policijsko preprečevanje pravice do visokega izobraževanja, sprožila nasilne demonstracije v celotni severozahodni Makedoniji. Uradna oblast je namreč Univerzo videla kot varnostno grožnjo albanskih ekstremistov s Kosova, ki želijo destabilizirati državo, saj je bila tesno povezana z Univerzo v Prištini. Slednja je dala veliko diplomantov humanistične in družboslovne smeri in premalo tehnično-naravoslovnih kadrov, zato so jo mnogi imeli za leglo albanskega nacionalizma in separatizma (Mišović 1987). Sproščanje etničnih napetosti bi do leta 2001 lahko interpretirali kot borbo za večje pravice albanske skupnosti, nestabilno premirje leta 2001 pa je Makedonijo pripeljalo na rob državljanske vojne. Medtem ko je vlada dogajanje označila za aktivnosti oboroženih skupin s sosednjega Kosova na ozemlju Makedonije, je to gverilsko gibanje izkušenih OVK borcev, pan-Albancev, oportunistov in kriminalcev, ne glede na to, da njihovi cilji najbrž niso bili povečevanje pravic etnične manjšine, uspelo pridobiti množično podporo nezadovoljnega albanskega prebivalstva. Mednarodna skupnost, predvsem Evropska unija, je v okviru svoje novooblikovane skupne zunanje in varnostne politike hitro posredovala in nasilje se je, kot je to opisano v prejšnjih poglavjih, končalo s podpisom Ohridskega okvirnega sporazuma, ki je pomenil novo poglavje v odnosih med etnijama. Nacionalno državo je dejansko spremenil v multietnično. Po direktivah sporazuma je namreč hitro nastala nova ustava, ki je uzakonila Albance kot ustavno etnijo, zagotavljala afirmativne akcijske kvote v visokem šolstvu in javni upravi ter uvrstila albanski jezik med uradne jezike Republike Makedonije (Ragaru 2007).

Vseeno pa nova zakonodaja ni veliko spremenila narave odnosov med obema skupinama, ki se še naprej enostavno ne mešata. Interakcija med obema je minimalna, privatno druženje praktično ne obstaja. Sam sem bil povabljen na poroko, kjer je bil ženin Makedonec, nevesta pa Albanka. Kljub temu, da je nevestina družina, druga generacija albanskih voditeljev FR Makedonije, popolnoma asimilirana v makedonsko družbo in nima posebnih tradicionalnih

družbenih ali verskih vrednot, in kljub temu, da so nevestini prijatelji in znanci izključno Makedonci, sama pa je dejansko bolj urbana kot večina mladih iz Skopja, je bilo med makedonskimi gosti slišati tihe pripombe, češ, na koncu koncev je vseeno Albanka. Vsekakor je takšna medetnična poroka velika izjema. Tudi moje lastne izkušnje z albansko skupnostjo so precej omejene, saj med bivanjem v Skopju z njimi nisem imel nikakršnega stika, kaj šele, da bi lahko razvil prijateljstvo s kakšnim Albancem. Imam pa seveda mnogo znanstev in prijateljstev z makedonskimi Albanci iz Slovenije. Zanimiva je situacija v Tetovu, kjer je večinska skupnost albanska in tudi sami zaznavajo to mesto kot svoje. Na profesionalnem področju je sodelovanje albanskih in makedonskih podjetij precej obsežno in čeprav bi z vidika situacije v celotni državi pričakovali obratno, albanska podjetja preferirajo sodelovanje z makedonskimi podjetji in posamezniki, ker ti veljajo za bolj zanesljive. Vseeno pa tudi v Tetovu med obema skupinama interakcije v privatnem življenju skoraj ni. Albanci sicer hodijo v makedonske lokale, medtem ko je Makedonca nemogoče srečati v albanskem lokalu. Starejši makedonski Tetovčani imajo (redke) albanske prijatelje, s katerimi se družijo. Mladim Makedoncem pa ponavadi odsvetujejo zahajanje v albanske dele mesta, kaj šele, da bi imeli albanske prijatelje. Zadnje še toliko bolj velja za druga mesta v državi, kjer je albanska populacija manjša. Vsekakor pa velika večina Albancev v Makedoniji tvori tradicionalno izolirano skupnost, ločeno od vseh ostalih delov družbe, zato je zelo malo stičnih točk za komunikacijo med obema skupinama.

Po mojem mnenju se skriva eden najbolj zaskrbljujočih elementov za prihodnost skupne multietnične Makedonije v merilih Evropske unije za decentralizacijo in regionalizacijo, ki je prav tako zapisana v določilih Okvirnega sporazuma. Decentralizacija bo velikanski zalogaj, ne le zaradi nesposobnosti sedanje centralizirane javne uprave, da učinkovito opravlja svoje naloge, pač pa tudi in predvsem zato, ker so bile regionalne in občinske meje narisane po etničnih linijah. To bi z večjo lokalno samoupravo in zaradi izoliranosti obeh skupin lahko predstavljalo potencialen sod smodnika. Z vzpostavljanjem etničnih občin je nastala preteča nevarnost nadaljnje segregacije (Schenker 2006). Mednarodna skupnost ni naredila ničesar, da bi to preprečila in je odločitev o tem popolnoma prepustila lokalnim politikom. Njihov kratkoročni interes pa je predvsem profitirati, tako politično kot finančno, manjkata pa jim predvsem širša politična vizija in volja za njeno vpeljavo v prakso (Schenker 2006).

Kljub posamičnim manjšim (nasilnim) medetničnim incidentom v zadnjem desetletju, ki so jih uradno vedno pripisali mladostniški vročerkvnosti, smo v letu 2012 zopet priča eskalaciji

nasilja s potencialom, da ponovno preraste lokalne okvire. Če smo dogodke od osamosvojitve do začetka novega tisočletja lahko povezovali z borbo za večje pravice albanske skupnosti, je nove incidente težko interpretirati na ta način. Takoj v začetku leta je dogajanje na vsakoletnem januarskem karnevalu v jugozahodnem mestecu Vevčani blizu Ohrida povzročilo precej razburjenja. Festival je s svojimi provokativnimi maskami razburil tako Albance kot tudi uradne oblasti južne sosede, Grčije. V Strugi, največjem albanskem mestu na ohridskem področju, so v znak ogorčenja sledili številni protesti, konec istega meseca pa so neznanci blizu mesta zažgali pravoslavno cerkev (Marušić 2012a).

Konec februarja je večinsko albansko mesto Gostivar do temeljev pretresel dvojni umor, ko je policist v civilu ubil dva Albanca. Policist je kasneje trdil, da sta ga Albanca napadla, ker ni želel parkirati na drugem parkirnem mestu, on pa se je bal za življenje svoje hčerke, ki je bila takrat v avtomobilu (Smilevska 2012a). V tednu, ki je sledil dogodku, so se razmere zelo razgrele. Albanci so razbijali makedonske lokale in trgovine, številni Makedonci iz Gostivarja pa so v strahu za svoje življenje takrat začasno zbežali iz mesta. Predvsem zaradi preuranjene izjave notranjega ministrstva, da je verjetno šlo za samoobrambo, saj preiskava takrat še ni bila zaključena, je celotno državo kmalu zajel val posamičnih aktov medetničnega nasilja, predvsem med mladostniki, začenjali pa so jih tako Albanci kot tudi Makedonci. Spopadli sta se dve skupini na avtobusu v Skopju (Smilevska 2012b), skupina mladih je pretepla 66-letnega upokojenca, zažgan je bil lesen most preko Vardarja (Al Jazeera 2012b), fizično je bil napaden policist na dolžnosti, zaradi česar je bilo 5 razgretežev aretiranih (Al Jazeera 2012b), 16-letna Makedonka pa jo je skupila v Tetovu (Al Jazeera 2012a).

Najhujši incident pa se je zgodil 12. aprila, ko so v klasični eksekuciji ob jezeru Smilkovci v neposredni bližini Skopja z avtomatskim orožjem ubili štiri komaj polnoletne moške ter nato še starejšega moškega, ki je bil, kot kaže, priča dogodku. Ko je policija naslednji dan podala prve opise dogodkov in v njih potrdila, da so bili vsi moški Makedonci ter da so morilci po vsej verjetnosti Albanci, a da je še prezgodaj prejudicirati uboje za medetnično nasilje, so predvsem v skopski občini Butel izbruhnili množični protialbanski protesti in neredi (Al Jazeera 2012c). Dva tedna po umorih je množica skoraj 800 policistov napravila racijo na 26 naslovih in na podlagi različnih obtožb aretirala 20 posameznikov. Ti posamezniki naj bi bili islamski fundamentalisti, med katerimi naj bi se nekateri borili tudi v Afganistanu in Pakistanu (Stančić 2012). Notranje ministrstvo po zaključku preiskave trdi, da je bil napad storjen z namenom podžgati strah in bojazen v državi ter ga označuje za »namerno

terroristično dejanje, namenjeno destabilizaciji države« (Marušić 2012c). Helsinški monitor za človekove pravice je notranje ministrstvo večkrat kritiziral, da so osumljence prehitro okarakterizirali za krive (Aqifi 2012) ter da so medije in sodišče prisilili v potrjevanje krivde. Sledilo je veliko manjših makedonskih protestov, najbolj intenziven je bil v Skopju, kjer so udeleženci pred kamerami skandirali »Dober Albanec je mrtev Albanec« in »Plinske komore za Albance« (Alsat-M 2012). Odziv Albancev pa je bil precej bolj množičen. Prvi protest je privabil skoraj 3.000 ljudi, drugi pa celo 10.000 (Makedonski informativen centar 2012). Protestirajoči Albanci so se zbrali pred zgradbo Vlade in zahtevali pravično sojenje za obtožene. Poleg albanskih zastav so udeleženci imeli tudi črne zastave Džihada in napise »Srbi in Makedonci so odgovorni za petkratni umor«, ter vzklikali gesla kot »Muslimani niso teroristi«, »Osvobodilna vojska Kosova« in »Velika Albanija« (Tanjug 2012). Protestniki so razbili del vladnega pročelja, ranjenih pa je bilo tudi nekaj policistov in novinarjev. Oglasila se je celo Evropska komisija z jasnim stališčem o teh protestih: pozvala je protestnike, naj prenehajo s protesti in naj dovolijo makedonskim oblastem, da v miru zaključijo preiskavo, da bodo odgovorni za te grozovite zločine lahko odgovarjali pred sodiščem v skladu z veljavnimi zakoni. Situacija se je od takrat do danes precej pomirila, verjetno precej zaradi trdne držbe policije, ki je, vsaj na prvi pogled, delo opravila korektno in po uradnem postopku, ter kasneje še uspešno opravila svojo primarno nalogo ohranjanja javnega reda in miru ter obdržala situacijo pod kontrolo. Vseeno pa se, poleg mene, še marsikdo sprašuje, če ne gre le za zatišje pred nevihto.

Vsa dejstva govorijo v prid tezi, da bo potrebno za ohranitev prihodnosti večnacionalne Republike Makedonije stopiti na pot vzajemnega konstruktivnega dialoga in konsenza. Med skupinama, ki sta stoletja živeli v precej mirni koeksistenci, ravno sedaj nastajajo globoke razpoke, ki jih bo kasneje težko ali nemogoče premostiti. Zato so težave, povezane z ohranjanjem miroljubne koeksistence glavnih etničnih skupin, ena glavnih ovir na poti Makedonije v EU. Problema ni mogoče urediti z majhnimi kozmetičnimi popravki, kot je bila praksa do sedaj. Potrebno bo zakrpati zevajoči prepad med njima in postaviti odnose med njima na zdrave temelje.

7.5 Eksterne ovire

Zaradi svojega občutljivega položaja v osrčju Balkanskega polotoka, kjer jo obkroža pet držav, od katerih so štiri v preteklosti imele določene teritorialne težnje, je bila pot Makedonije od samostojnosti naprej vse prej kot mirna, čeprav je imela vprašanje meja navidezno rešeno (Klemenčič 2001). Z razglasitvijo samostojnosti in nastankom nove suverene države na Balkanskem polotoku se je zopet pojavilo stoletja staro »Makedonsko vprašanje«, ki je bilo sicer rešeno z vzpostavitvijo Ljudske republike Makedonije pred več kot 70. leti. Akterji, ki so se skozi stoletja, že od časov pred otomansko vladavino, borili za to ozemlje, so zopet začeli stegovati svoje lovke. Grožnje makedonskim mejam in stabilnosti so bile številne, kljub temu, da nobena od sosed ni odkrito pod vprašaj postavljala ali kršila njene ozemeljske celovitosti (Klemenčič 2001). Bolgarija, Srbija in Grčija so ustanovitev Republike Makedonije pričakale s prikritim nezadovoljstvom, slednja celo z odkritim negodovanjem. Prav zaradi vedno prisotnega strahu pred delitvijo države je vprašanje varnosti v Republiki Makedoniji tako zelo pomembno. In prav zato je tako frustrirajoče za njene prebivalce, da zaradi veta Grčije v Bukarešti leta 2008 niso uspeli postati članica zveze NATO in da posredno tudi niso dobili datuma pristopnih pogajanj z EU. Članstvo v največji mednarodni varnostni organizaciji bi zavarovalo meje Republike Makedonije in pomenilo bolj mirne ter predvidljive notranje odnose. Namesto tega pa jo je grški veto spremenil v tarčo, ranljivo tako za notranje kot zunanje napade. Spor z Grčijo glede imena je zato verjetno največja zunanjepolitična ovira do tako zelenega cilja v Bruslju, toda še zdaleč ne edini problem, s katerim se Republika Makedonija sooča v odnosih s svojimi sosedi.

Čeprav srbska politika ni nikoli uradno imela teženj po makedonskem ozemlju, pa je ta teritorij vedno obravnavala kot del svojega geostrateškega vpliva, s katerim je zgodovinsko tesno povezan srbski narod, in kot ozemlje, kjer živi srbska manjšina. Po tradicionalni srbski ekspanzionistični logiki so na Makedonijo vedno gledali kot na Južno Srbijo. Zato je Srbija leta 1991, ujeta v krvavi konflikt ob razpadu bivše Jugoslavije, težko gledala razglasitev samostojne Makedonije. Režim Slobodana Miloševića je bil takrat polno zaposlen z zanje strateško bolj pomembnimi vojaškimi spopadi ter je zato vse vire vlagal v vojno na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini. Makedonskemu ozemlju se je zato nekako tiho, prostovoljno odpovedal. Makedonija je z uradnim Beogradom uspešno izpogajala umik Jugoslovanske ljudske armade, ki je ozemlje zapustila brez incidentov in tako omogočila, da se je Makedonija edina odcepila miroljubno. Vseeno je bila tedaj prepuščena v milost in nemilost

sosednjim državam, saj je umik JLA povzročil precejšen varnostni vakum, novoustanovljena Makedonska vojska pa razen patroljiranja na mejah resnejše obrambe svojih meja ni bila sposobna izvesti. Suverenost Makedonije je Srbija pod njenim ustavnim imenom Republika Makedonija priznala razmeroma zelo pozno in sicer aprila 1996, skoraj 5 let po njeni ustanovitvi. Glavna zadržka sta bila vprašanje dela ozemlja ter avtokefalnost Makedonske pravoslavne cerkve. Obe zadevi sta tudi delno prepleteni, kajti na tedaj spornem ozemlju leži samostan Sv. Prohor Pčinjski, ki je v moderni makedonski zgodovini zelo pomemben, saj je to mesto, kjer so bili med 2. svetovno vojno, leta 1944, položeni temelji makedonske državnosti in kjer je bilo prvo plenarno zasedanje Antifašistične skupščine za narodno osvoboditev Makedonije (ASNOM). V prej skupni državi nihče ni bil pretirano pozoren na notranjo mejo med federativnima republikama, toda samostan naj bi, po novo odkritih dokazih, ležal nekaj sto metrov znotraj Srbije. Ob novonastali pomembnosti mednarodne meje in logični želji današnje Makedonije, da ima za svojo državnost tako pomemben kraj znotraj svojega ozemlja, je dilema kar na enkrat postala meddržavno vprašanje. Državi sta se zato ob vzpostavitvi diplomatskih odnosov dogovorili za ustanovitev mešane komisije, ki je demarkirala mejo in katere ugotovitve sta s podpisom meddržavnega sporazuma leta 2001 potrdila tedanja predsednika Koštunica in Trajkovski. Glede na pomembnost samostana je dogovorjeno, da le-ta ostaja na srbski strani, a poseben sporazum določa njegovo upravljanje in omogoča makedonski strani uradne obiske (Klemenčič 2001). Vprašanje samostana pa je povezano tudi s sporom med cerkvama, ker Srbska pravoslavna cerkev do leta 2009 celo ni dovoljevala uradnim makedonskim delegacijam, da se poklonijo spominu na ustanovitev ASNOM-a. Makedonska pravoslavna cerkev je namreč svojo avtonomnost od Srbske razglasila leta 1967, kar pa do danes ostaja sporno, saj ji Srbska tega ne priznava. V zadnjih letih politični voditelji obeh strani pozivajo k razrešitvi vprašanja avtokefalnosti. Kljub naštetemu, z izjemo kratkotrajnega razpada medsebojnih odnosov oktobra 2008, ko je Makedonija priznala Kosovo, uradna Srbija še vedno bolj velja za dobro sosedo kot za sovražnico.

Za bolj zapletene veljajo odnosi z Republiko Bolgarijo. Čeprav je Bolgarija skozi zgodovino zaradi vseh svojih načrtov glede makedonskega ozemlja za Makedonijo zgodovinsko največja grožnja in vir nestabilnosti, pa je z makedonske perspektive prav Bolgarija po razpadu Jugoslavije odigrala vlogo velikega faktorja stabilnosti (Klemenčič 2001). Samo v zadnjem stoletju se je Bolgarija za ta teritorij bojevala v dveh Balkanskih vojnah, prav tako pa se je v obeh svetovnih vojnah vedno priključila strani, ki ji je ponudila večji del ozemlja regije

Makedonija. Kot sem prikazal v zgodovinskem pregledu, je uradna Sofija, čeprav naj bi povojni popisi v njeni Pirinski regiji pokazali prek 200.000 etničnih Makedoncev (Poulton 2000), po prelomu Tito-Stalin spremenila politiko do teh prebivalcev in jih definirala kot etnične Bolgare. To stališče je ostalo nespremenjeno do razpada SFRJ, ko je navkljub nekaterim pričakovanjem Bolgarija podprla neodvisnost Makedonije. Bila je celo prva država, ki je priznala njeno suverenost in to pod njenim ustavnim imenom Republika Makedonija. Ta zmerna politika je večinoma posledica agresivnega nasprotovanja obstoju Makedonije s strani Grčije. Slednja je namreč zgodovinsko tradicionalna velika tekmica Bolgarije v regiji, zato je Sofija pravilno predvidevala, da jo bosta sodelovanje in vzajemno razumevanje pripeljala veliko bližje Makedoniji, še posebej potem, ko so Atene začele odkrito nasprotovati in poskušale blokirati neodvisnost Makedonije (Klemenčič 2001). Bolgarija je v zunanji politiki tako od prvega dne podpornik vseh evropskih aspiracij Republike Makedonije. Problem je po mojem mnenju veliko bolj fundamentalen. Bolgari namreč enoglasno zavračajo obstoj posebnega makedonskega naroda in jezika pred vključitvijo Makedonije v SFRJ leta 1944. Idejo popolnoma zavračajo ali pa njun obstoj delno priznavajo, delno pa ju pripisujejo srbski, kominternski in titoistični propagandi (Pond 2006). Posledica takih nazorov je, da morajo Makedonci ob prošnji za bolgarsko državljanstvo hkrati podpisati izjavo, da so bolgarskega porekla. To naj bi v zadnjih 20 letih storilo prek 60.000 Makedoncev, vendar pa se zdi malo verjetno, da bi, zaradi močnega in na trenutke agresivnega prikazovanja (nove) makedonske identitete, makedonski državljani bolgarski potni list želeli za karkoli drugega kot zaradi izboljšanja svoje osebne ekonomske situacije in zaradi (do nedavnega) veliko večje mobilnosti preko meja z Evropsko unijo (Kostadinov 2010). Bolgarska politika takšno ravnanje opravičuje s tem, da so Makedonci etnično-politično dezorientirani Bolgari (Lenkova 1999).

Pravo zunanjepolitično moro za Republiko Makedonijo pa predstavlja njena južna soseda Grčija, ki zato velja za najbolj resno oviro Makedoniji pri vstopanju v Evropsko unijo. Ko je bila večina evropskih držav pripravljena pomagati mladi državi, je grška reakcija na makedonsko neodvisnost mejila skoraj na histerijo (Stefanovski 2009). V Solunu je leta 1992 skoraj milijon grških Makedoncev protestiral v Zboru za Makedonijo (Roudometof 2002) čigar namen je bil odločno nasprotovati uporabi imena Makedonija v nazivu novoustanovljene Republike Makedonije. Temu so sledili tudi številni grški protesti po celem svetu. Glavne grške politične stranke so se zato dogovorile, da v imenu nove republike beseda Makedonija ni sprejemljiva v nobeni obliki (Coulombis in Kariotis 2003). To je postalo

temelj grške politike o tem vprašanju. Svojo sosedo je obtožila ekspanzionističnih teženj, zavračala uporabo njenih uradnih nacionalnih simbolov in celo nasprotovala sprejetemu kompromisnemu imenu nove države. Absolutno je zavrnila priznanje suverenosti Republike Makedonije, ker naj bi le-ta predstavljala grožnjo grški državni varnosti. Grčija je zavrnitev utemeljevala na treh osnovah. Prvič, ime »Makedonija« naj bi bilo zgodovinska uzurpacija, kajti to je tudi ime najsevernejše grške province in »del grške nacionalne in zgodovinske dediščine« (HR: Ministry of Foreign Affairs 2012). Drugič, tudi zastava z »verginskim soncem«, ki je simbol antičnega makedonskega kraljestva, naj bi bila prisvojitvev grških nacionalnih simbolov. In tretjič, ustava RM naj bi vsebovala člene, ki naj bi odkrito nakazovali teritorialne težnje po grški severni provinci Makedoniji (Stefanou in Xanthaki 1997). Namesto, da bi krhko in nenevarno Republiko Makedonijo zvabili v tesno zavezništvo, so Grki raje izzivali nacionalistična čustva s potenciranjem strahu pred makedonskim ekspanzionizmom (Shea 1997). Vsi argumenti so bili dokaj na trhljih temeljih, saj so makedonske oblasti vedno znova ponavljale, da nimajo nobenih teritorialnih zahtev do katerekoli svoje sosedo. Ne glede na to pa je Grčija preprečila vstop Makedonije v Združene narode in leta 1994 razglasila popoln trgovinski embargo »v poizkusu, da prepreči eskaliranje situacije v vojno« (Stefanou in Xanthaki 1997). Podlaga za grške sume o teritorialnih zahtevah po njenem ozemlju naj bi bil 49. člen ustave RM, ki zagotavlja skrb RM za kulturne, ekonomske in socialne pravice Makedoncev izven Republike, pa čeprav je člen 108 grške ustave skoraj popolnoma enak (Shea 1997). Dvostranski sporazum, ki so ga moderirali Združeni narodi in sta ga državi podpisali naslednje leto, je poskrbel, da je Grčija umaknila svoj embargo, priznala Makedonijo kot suvereno državo pod imenom Bivša jugoslovanska republika Makedonija (FYROM) ter se zavezala, da ne bo ovirala njenih bodočih pristopanj v mednarodne organizacije, če bo le-ta pristopala pod imenom FYROM (Stefanou in Xanthaki 1997). Makedonija je po drugi strani spremenila svojo zastavo ter v svojo ustavo dodala izjavo, da s skrbjo za Makedonce izven Republike ne bo posegala v suverene pravice ostalih držav in njihove notranje zadeve. Kmalu po podpisu je Grčija postala največja investitorica v Makedoniji (Pond 2006). Vseeno pa največji problem, to je vprašanje ustavnega imena, s tem ni bil rešen ter še danes predstavlja največjo in najglobljo oviro, ki jo mora Republika Makedonija rešiti.

7.6 Spor glede imena

Čeprav naj bi bilo ime samo začasno, za uporabo samo znotraj Združenih narodov, je Grčija poskrbela, da se ime oziroma kratica FYROM uporablja v vseh mednarodnih organizacijah. Celo Evropska unija, katere želja je hitra in učinkovita integracija Makedonije, mora zaradi nesoglasja uporabljati začasno ime. Kako ironično je to poimenovanje, je pokazal sedanji britanski premier, ko je kot član parlamenta potoval po regiji in Grčijo v svojem komentarju v šali poimenoval »Nekdanje otomansko ozemlje Grčija« (Cameron 2003). Makedonska samozavest se je od osamosvojitve precej dvignila in danes se zdi, da je uspešno uredila nekatere večje spore s svojo najmočnejšo sosedo. Čeprav je grška stran popustila v svoji antimakedonski politiki, pa še vedno ni popolnoma opustila svojega političnega barantanja glede imena. Leta 2008 je z vetom preprečila vstop Makedonije v NATO in ogrozila ter posledično efektivno zaprla možnost pristopnih pogajanj z EU, kljub temu, da je Makedonija v skladu z meddržavnim dogovorom vse aktivnosti izvajala pod začasnim imenom. Spor glede imena je torej največja ovira, ki jo mora Makedonija odpraviti, saj se je v zadnjih 20. letih pokazalo, da poti naokrog ni. Kot je izjavil nekdanji francoski zunanji minister Bernard Kouchner: »*Dokler vprašanje imena ni rešeno, trkate na napačna vrata. Ta problem mora biti rešen.*« (Vucheva 2008).

Jasno je, da gre v sporu glede imena za veliko več, kot le za ime. Podobne primere, da se država imenuje enako kot regija v drugi državi, namreč lahko najdemo povsod po svetu, toda nikjer to ni problematično. Romunija ima regijo poimenovano Moldova, Belgija ima provinco Luxembourg ter Mehika zvezno državo Kalifornija. Zakaj bi torej Grčija toliko nasprotovala samostojni Makedoniji? Za odgovore se je potrebno malo ozreti v preteklost. Glavna razloga za grško nasprotovanje in blokado mednarodnega priznanja Makedonije sta verjetno dva. Prvi izhaja iz zgodovinskih delitev regije Makedonija, ki so Grčiji sami zapustile veliko makedonsko etnično manjšino, ki nikoli ni bila priznana na nivoju, kot bi se to pričakovalo in zahtevalo od članice EU. Ena izmed največjih svetinj EU sta namreč večetničnost in skrb za manjšine. Grčijo je navdajal strah, da bi obstoj makedonske države lahko ohrabil »slavofonske Grke«, kakor je uradni naziv teh prebivalcev, da bi se začeli boriti za svoje pravice in ob enem sprožili tudi podoben boj albanske in turške manjšine. Drugi razlog pa je posledica zgodovinskega rivalstva z Bolgarijo, saj se je Grčija bala, da lahko postane neodvisna Makedonija orodje bolgarskega ekspanzionizma (Klemenčič 2001). Namesto, da bi ubrali politiko rahljanja vezi med Makedonijo in Bolgarijo, pa je grška odkrita sovražnost

ново državo potisnila le še bližje k Bolgariji. Tako se je ta politika izkazala za precej zgrešeno, kajti Makedonci tako privatno kot profesionalno močno gravitirajo proti Grčiji, precej bolj, kot proti Bolgariji. Gre bolj za osebna občutja oziroma pobude kot pa posledico ekonomske politike in dejstva, da je bila Grčija do nedavnega ena največjih držav investitoric v Makedoniji. Ogromno Makedoncev hodi na poletne počitnice na polotoke Halkidiki, nakupuje v Solunu, makedonska podjetja želijo trgovati v Grčiji, iščejo grške partnerje in proizvode za prodajo, konec devetdesetih let je celo veliko premožnejših otrok iz Makedonije študiralo v Grčiji.

Grško stališče temelji torej na potrebi, da ustvarja in predstavlja podobo kulturne čistosti, ter na zanikanju pravic njenih manjšin. Če v zvezi s tem malo bolj razgradim prvi razlog: skozi stoletja borbe za to ozemlje, po dveh balkanskih vojnah, prvi svetovni vojni in po neštetihih sporazumih se je zgodovinska regija Makedonija razdelila na tri dele – Vardarska Makedonija je pripadla tedanji Jugoslaviji, Pirinska Bolgariji in največji del, Egejska Makedonija, Grčiji. Kot sem prikazal v zgodovinskem pregledu, je bilo to ozemlje nedvomno dom številnih kultur in narodov ter križišče neštetihih vplivov. Zato je zanimivo grško uradno stališče, ki navaja, da danes v regiji živi 2,5 milijonov Grkov, ki se, enako kot njihovi predniki skozi stoletja, imenujejo Makedonci (HR: Ministry of Foreign Affairs 2012), ter da ima regija eno najbolj homogenih populacij na svetu, ki je 98,5 % grška (Shea 1997). Regija, ki je bila tako bogato poseljena z različnimi kulturami, je od sredine prejšnjega stoletja do danes postala homogena grška. To se je zgodilo z izgonom na desetisoče slovansko govorečih Makedoncev, tako kristjanov kot muslimanov, ter z naselitvijo več stotisoč grških naseljencev iz Male Azije in Armenije (Shea 1997). V začetku prejšnjega stoletja so namreč potekale izmenjave prebivalstva na podlagi Lausanskega sporazuma leta 1923 med Grčijo in Turčijo ter na podlagi Neuillyskega sporazuma leta 1919 med Grčijo in Bolgarijo. Te izmenjave so odstranile večino muslimanov in pravoslavnih Slovanov, ki se niso identificirali kot Grki, ter v regijo naselile etnične Grke iz teh dveh držav. Med dobo diktature generala Ioannisa Metaxasa so vsi, ki so trdili, da so Makedonci, bili deportirani ali mučeni (Roussos 2008). Mnogi se strinjajo, da je trda politika Grčije do Republike Makedonije posledica širše politike vprašanja manjšin v Grčiji (Stefanovski 2009), saj uradna grška politika zanika tako obstoj slovanske makedonske kot tudi turške manjšine. Slednje zato, ker naj bi v Grčiji obstajala samo muslimanska manjšina. Od druge svetovne vojne dalje grška vlada dejansko zanika obstoj vseh negrških manjšin, razen muslimanskih Grkov, ki jih priznava Lausanski sporazum. V zadnjem popisu leta 2001 Grčija ni zbirala informacij o etničnem poreklu. Vsi

tisti, ki uporabljajo grški jezik v vsakdanjem življenju, so obravnavani kot Grki, pa čeprav grščina ni njihov materni jezik. Nepriznavanje manjšin krepi togo splošno dojemanje grške nacionalne identitete, ki je tesno povezana s članstvom v grški pravoslavni cerkvi. Grški helsinški monitor je septembra 1999 izdal poročilo, v katerem trdi, da živi v Grčiji od 10.000 do 30.000 Makedoncev (Greek Helsinki Monitor 1999). Nekateri viri navajajo celo številke med 100.000 in 200.000 ljudi. Toda do točnih števil je nemogoče priti zaradi prej omenjene izključenosti tovrstnih podatkov iz uradnega popisa. Grčija tako zaznava ime Makedonija kot grožnjo, ker naj bi priznanje sosednje države s tem imenom pomenilo tudi priznanje obstoja slovanske manjšine v Grčiji, odprlo pa bi se tudi vprašanje lastnine ljudi, ki jih je Grčija izgnala v prvi polovici 20. stoletja (Shea 1997). Priključitev Republike Makedonije Evropski uniji bi namreč lahko pomenila na tisoče zahtevkov potomcev izgnanih Makedoncev za vračilo lastnine njihovih prednikov v severni Grčiji. Veliko državljanov RM, med drugim tudi sedanji premier Nikola Gruevski, katerega ded je živel in umrl v okolici Soluna (Mayr 2009), še vedno »drži lastniške listine« svojih prednikov.

Seveda pa se Republika Makedonija ne more izogniti svojemu delu krivde pri tem, da je spor glede imena postal tako odločilna stvar v zagotavljanju njene evropske prihodnosti. Provokacije so stalna praksa obeh strani, a pri tem bi se Makedonija morala zavedati, da je njena evropska usoda odvisna od Grčije in ne obratno. Grška stran očita makedonski marsikaj, večino bi lahko imeli za dlakocepstvo in za reakcijo na skrajne nacionalistične provokacije, ki nikoli niso bile del uradne politike Makedonije in so pravzaprav le osamljeni poizkusi povečevanja narodne identitete in so namenjeni pridobivanju glasov nezadovoljnih v notranji politiki. Treba pa je priznati, da se Makedonci kljub meddržavnemu sporazumu niso dosledno držali pogoja, da v mednarodnih organizacijah uporabljajo začasno ime FYROM. Celo na govorniškem odru Generalne skupščine ZN leta 2007 je tedanji predsednik Branko Crvenkovski izjavil, da »ime njegove države je in bo ostalo Republika Makedonija«, nekaj podobnega je leta 2011 storil tudi sedanji premier Nikola Gruevski. Svetovno javno mnenje je nekako vedno bilo na strani Republike Makedonije, saj jo je, sodeč po uradnih makedonskih podatkih, do konca leta 2011 pod ustavnim imenom priznalo 133 držav sveta. Toda vlada pod vodstvom VMRO-DPMNE je od prihoda na oblast leta 2006, še posebej pa od leta 2008 naprej, ko se je zgodil grški veto na povabilo v NATO, začela voditi politiko »antikvizacije«. Ta nacionalna kampanja ali projekt izgradnje naroda, ki se je močno razširil tudi med makedonsko diasporo, je bil zasnovan predvsem za dviganje nacionalne zavesti doma, posredno pa za izvajanje pritiska na Grčijo (Georgievski 2009). To je očitno, čeprav Sam

Vaknin, nekdanji svetovalec premiera Gruevskega trdi, da je ta projekt predvsem protialbanski in ne protigrški ali protibolgarski ter da je njegov cilj marginalizirati Albance in ustvariti identiteto, ki ne bo dovoljevala Albancem postati Makedonci (Georgievski 2009). Prepričanje, ki ga želi ta vlada ustvariti je, da sta Makedonija iz antičnega časa in sedanja Republika Makedonija ena in ista Makedonija. Številni akademiki namreč trdijo, da obstaja direktna povezava med svetom Aleksandra Velikega in današnjo Makedonijo, kar je del naraščajoče obsesije z bojevnikom in je le del kontroverzne debate o antičnih koreninah moderne Makedonije ter njene sodobne identitete. Kampanja je naletela na številne negativne kritike tako doma kot v tujini in se ji kritiki Makedonije odkrito posmehujejo (C. Davies 2011). V sklopu te politike so po različnih mestih v državi kot gobe po dežju začeli rasti kipi Aleksandra Velikega in Filipa II. Makedonskega (Georgievski 2009). Mesto Skopje je lansiralo velikanski projekt preoblikovanja mesta, poimenovan Skopje 2014, ki je eden največjih projektov urbane prenove v Evropi nasploh. Del projekta je tudi 22- metrski kip Aleksandra na konju sredi glavnega trga Makedonija, sicer poimenovan Bojevnik na konju, da ne bi vznemirjali grške strani (H. Smith 2011). Na drugi strani trga stojijo pred kratkim dokončana vrata Porta Makedonija, ki prikazujejo zgodovinske osebe, med drugim tudi Aleksandra, na koncu Kamenog mosta, tik ob Vardarju, pa zaključujejo dela na podobno visokem kipu Filipa II. Kipe obeh antičnih makedonskih kraljev so postavili tudi v Prilepu, Štipu in Bitoli. Tudi mnogi objekti javne infrastrukture nosijo njuni imeni, med drugim se sedaj glavno letališče v državi imenuje Letališče Aleksander Veliki, avtocesta proti grškemu Solunu je Avtocesta Aleksander Makedonski, nacionalni stadion pa je poimenovan Nacionalna arena Filip II. Vsa ta dejanja v sosednji Grčiji sprejemajo kot načrtne provokacije, ki v odgovor seveda vzbujajo nacionalistične reakcije, te pa še bolj zavlačujejo makedonska prizadevanja za vstop v EU in NATO. Podobno je stališče Bolgarije, ki ne odobrava makedonskega prilaščanja Goce Delčeva in Dame Grueva, ki sta, čeprav ne spadata v antično obdobje, prav tako del širše kampanje. V Bolgariji ju imajo namreč za narodna heroja. Še pomembneje pa je dejstvo, na katerega opozarjajo številni tuji diplomati, da namreč takšna politika zmanjšuje simpatije mednarodne javnosti do Republike Makedonije in njeno naklonjenost Makedoniji v sporu z Grčijo glede imena (Georgievski 2009).

Grška zunanja politika v sporu glede imena temelji na nekaj ključnih postavkah. Kot prvo, v grški zavesti je od konca 2. svetovne vojne na splošno veljalo, da makedonskega vprašanja ni in zato so problem pometli pod preprogo notranje ureditve in politike nekdanje SFRJ. To je povzročilo, da je vprašanje potihnilo in pustilo Titovi politiki proste roke. Danes Grki to

oceno in ravnanje ocenjujejo kot napačno (Floudas 2002). Posledica dolgoletne grške apatije je bila, da je makedonska stran z neštetimi konferencami, monografijami, izdanimi po različnih institucijah in univerzah po vsem svetu, uveljavila svoje stališče, še preden je sploh začela svoje diplomatske napore za priznanje neodvisnosti. Zaradi izjemno močne reakcije grškega naroda doma in po svetu sta bili obe glavni grški politični stranki dejansko prisiljeni v nepopustljivo držo, kar je v mednarodni javnosti odmevalo, kot da ekonomsko mogočnejša Grčija ustrahuje svojo šibkejšo sosedo. Grška zunanja politika je bila povsem nepripravljena na padec železne zavese in si ni niti v sanjah predstavljala pomembnosti nastanka Republike Makedonije, saj je bila povsem osredotočena na svoje odnose s Turčijo. Kulturna aroganca in ošabnost Grkov sta prispevali k podcenjevalnemu odnosu do Republike Makedonije, saj niso niti razmišljali, da bi sploh kdo lahko verjel tem »slovanskim izmišljotinam« (Floudas 2002). Zato grška stran v mednarodnih medijih dolgo časa ni vodila nikakršne kampanje. Sedanja grška inteligenca meni, da problema ne smemo obravnavati ločeno od razpada SFRJ. Grčija je, predvsem zaradi svoje zgodovinske zaveznice Srbije, zagovarjala obstanek nekdanje države celo do leta 1993, kar je bilo v precejšnjem nasprotju s politiko vseh zahodnih sil, saj so Nemčija, Italija in Avstrija iz zgodovinskih vzrokov in v želji po večjem regionalnem vplivu želele ravno nasprotno. Jugoslovanska kriza je prav tako pomenila krvav madež na prestižni evropski skupni zunanji in varnostni politiki, zato je Evropa na vsak način želela zaustaviti najhujše nasilje na kontinentu po 2. svetovni vojni in preprečiti širjenje vojne proti jugu. Grško nasprotovanje je Evropa občutila kot grožnjo stabilizaciji mlade države in na splošno cele regije, zato so bili njeni interesi utišani, EU pa je v tem pogledu prenehala podpirati Grčijo. Podobno je bilo stališče Združenih držav, ki se niso želele mešati v notranje zadeve EU, a so vseeno želele pridobiti vpliv na nove države, zato je bila ena izmed večjih »tarč« te naklonjene politike prav Republika Makedonija, kar se ji je izplačalo zlasti med Kosovsko krizo leta 1999. Veliko evropskih držav ni pokazalo več kot površinskega zanimanja glede vzrokov za spor med Grčijo in Makedonijo, spor pa so večinoma naslavljale kot otroško histerijo (Owen 1997) ali kot nerazumljivo balkansko posebnost (Valinakis in Ntalis 2001). Posledično je grška politika vedno nihala med kulturnimi in pragmatičnimi argumenti. Ko je grška stran nazadnje doumela, da samo debata o kulturni zapuščini ni dovolj, da se tehnična nagne v njen prid, je poizkušala debato preoblikovati v bolj interesno utemeljeno argumentacijo, kar pa ni bilo najbolj posrečeno, saj je bilo videti, kot da Grčija nima trdnega stališča oz. da ga spreminja. Vseeno pa je grška diplomacija uspela preprečiti vseevropsko priznanje suverenosti Republike Makedonije na Vrhu v Lizboni leta 1992. Ko je Grčija ponovno nekako zaspala na svojem uspehu, je makedonska stran zopet žela

zunanjepolitične uspehe zaradi izvajanja embarga nad Srbijo. Makedonija je s svojim likom žrtve vzbudila ogromno mednarodnih simpatij in tedanji predsednik Kiro Gligorov je postal balkanski Jean Valjean, ki je »ukradel majhno štruco kruha« (verginsko sonce na zastavi), da bi nahranil svoj stradajoči narod (Kofos 1994). Po grškem mnenju njihovo stališče ni uspelo pritegniti dovolj velike naklonjenosti mednarodnih masovnih medijev, prav tako pa tudi njihovi poizkusi lobiranja v Evropi niso bili zadostni (Floudas 2002). Kljub stališčem, da Grčija bolj podpira kot pa nasprotuje makedonski evropski in evroatlantski perspektivi (HR: Ministry of Foreign Affairs 2012), bi se morala uradna grška politika bolj zavedati, da s svojimi dejanji močno vpliva na notranje razmere svoje sosedne, še posebej v tako zapletenih okoliščinah, kot so te, s katerimi se ukvarja Makedonija vsak dan: občutljiva etnična struktura, eksplozivna varnostna vprašanja in negotova politična situacija v neposredni bližini. Radikalna stališča, ki prevladajo na eni strani, zgolj izzovejo nova radikalna stališča na drugi strani. Zato izjave, kot je na primer, da »kljub temu, da je bil cilj in fokus grške zunanje politike vedno in za vsako ceno ohraniti teritorialno integriteto svoje severne sosedne, si lahko predstavljamo čas, ko bodo morale Atene žrtvovati to sveto kravo helenske diplomacije in razmisliti, ali takšen heretičen pristop ne bi bil boljši za grške pozicije na dolgi rok« (Floudas 2002), po mojem mnenju ne spadajo v moderno evropsko politiko in so razlog, da v medijih grška politika izgublja bitko z Makedonijo.

Državi sta zadevo pripeljali v slepo ulico, kjer izhoda ni in bo ena stran mora popustiti. Zgodovina spora glede imena se bere kot neskončni diplomatski pingpong. Doslej je zdaj ena, zdaj druga stran pokazala možnost kompromisa, druga stran pa je to možnost takoj zavrnila. Ponujene so bile že številne možne rešitve, ki so se v zadnjih letih sicer začele ponavljati, a s časom rešitve postajajo celo vedno bolj komplicirane, saj naj bi se ena varianta imena uporabljala v določenih okoliščinah, v drugih pa ne. Med kompromisnimi variantami so bile omenjene »Nova Makedonija«, »Zgornja Makedonija«, »Makedonija (Skopje)«, »Vardarska Makedonija«, »Severna Makedonija« in tako naprej. Grško stališče je bilo na začetku, da je vključitev besede Makedonija v ime povsem nesprejemljiva, zato so predlagali imena kot »Vardarska republika« in »Republika Skopje«, na kar pa seveda druga stran ni mogla pristati. Grčija je kasneje delno revidirala svoje stališče in bila pripravljena sprejeti sestavljeno naslavljanje, torej termin Makedonija z dodanim geografskim kvalifikatorjem, ki bi jasno ločil različne Makedonije. Makedonska stran tega ni sprejela. Niti Matthew Niemitz v trinajstih letih dela kot mediator v sporu ni uspel dovolj zblížati stališč obeh strani in zgraditi mostu sprave. Njegov zadnji uradni kompromisni predlog navaja, naj se ime »Republika

Makedonija« uporablja kot uradno ime znotraj države; naj se za ime države v vseh mednarodnih institucijah in za vse uradne namene uporablja ime »Republika Severna Makedonija«; ime »Nekdanja Jugoslovanska republika Makedonija« naj bi se prenehalo uporabljati; sam termin »Makedonija« se ne bi smel uporabljati na nobeni strani, ne kot uradno ime za državo ne kot za regijo; obe strani pa lahko uporabljata »Makedonija« in »makedonski« v neuradnem okolju pod pogojem, da nobena stran ne bo zahtevala kakršnihkoli ekskluzivnih pravic. Obenem naj bi se državi dodatno zavezali, da bo Grčija podpirala integracijo svoje sosede v Evropsko unijo in NATO ter da se obe državi odpovedujeta vsakršnim medsebojnim ozemeljskim težnjam. Grška stran je neuradno pozdravila predloge, toda izrazila skrb, da zanje predlogi malce presegajo mejo sprejemljivosti, da pa uradno ne bodo komentirali predloga, dokler svojega mnenja ne poda Skopje. Makedonska stran pa je nato izjavila, da želi resne spremembe in da podani predlogi niso pravi temelj za rešitev problema. To uradno stališče je seveda prišlo v času makedonskih parlamentarnih volitev, zato drugačne reakcije niti ni bilo mogoče pričakovati. V zadnjem času se v medijih občasno pojavljajo špekulacije, da sta strani blizu dogovora, na primer glede imena Severna Makedonija ali glede uporabe dodanega geografskega kvalifikatorja »Vardar«. Toda zaključka tantalovih muk glede imena še ni na vidiku. Nekateri opazovalci sicer menijo, da postopno revidiranje grških stališč pomeni, da je vprašanju po določenem času usojeno zamreti (Perry 1997). Nespremenjeno pa ostaja dejstvo, da je spor glede imena postal talec notranje politike v obeh državah. Končna rešitev problema je negotova zaradi pomanjkanja grške motivacije za iskanje rešitve in makedonskega pomanjkanja volje, da se sooči s problemom. Spor različne notranjepolitične sile v obeh državah uporabljajo kot lahko orodje za pridobivanje glasov na državnih volitvah. Hkrati pa je notranjepolitična situacija v obeh državah precej spremenljiva, tako da vsako navidezno zblížanje stališč tudi dokaj hitro propade. Grška politika ima verjetno več razlogov, da ne reši spora, saj ji odgovarja sedanji status quo - tako vlada ohranja svojo moč in pozicijo v pogajanjih, saj se zaveda, da druge strani ne bo več smela oz. mogla obravnavati na enak način, ko ta enkrat postane polnopravna članica EU in NATO. Zaenkrat se jim še ni potrebno ukvarjati z vprašanjem manjšin v Grčiji, ki jih tako vehementno zanikajo, a se bodo morali, ko bo spor glede imena blizu zaključka. Prav tako spor daje politiki uporabno orodje, da pritegne volivce in odvrne pozornost od pravih problemov države, kot je finančno-dolžniška kriza. Na drugi strani pa Makedoncem oziroma vsaj sedanji vladi VMRO-DPMNE, ki je na oblasti že 6 let, primanjkuje volje, da bi se neposredno spopadla s problemom. Značilen primer njihovega načina reševanja tega problema je razpustitev parlamenta in razpis volitev po grškem vetu leta 2008. Namesto, da bi

začeli nacionalno in medstrankarsko debato o možni kompromisni rešitvi, so raje utrjevali svojo notranjepolitično pozicijo na načelu »oni proti nam«. Hkrati so zaradi veta proti Grčiji vložili tožbo na Mednarodnem sodišču v Haagu, kljub temu, da je bilo jasno, da bo sojenje trajalo vsaj štiri leta. Sojenje se je zaključilo decembra 2011 z ugotovitvijo, da je Grčija kršila določbe medsebojnega sporazuma. Toda hkrati sodišče Grčiji ni naložilo nobenih sankcij, niti ni odločitev prinesla nobenih sprememb glede začetka pogajanj z Evropsko unijo. Vsekakor je spor glede imena prevelik zalogaj za vse dosedanje vlade, saj je vsakemu politiku jasno, da kompromis z Grčijo pomeni zagotovljen poraz na naslednjih volitvah (Stefanovski 2009). Tega se zaveda tudi sedanja vlada. Kljub temu, da velika večina Makedoncev podpira vstop v EU, jih skoraj 70 % zavrača spremembo imena v zameno za vstop. Brez široke politične podpore in skupnih naporov vseh sil v državi pa kompromis glede imena ne bo dobil zadostne podpore državljanov. Makedonci, soočeni z izbiro med identiteto in prihodnostjo, se zatekajo k tipičnemu obrambnemu mehanizmu, to je zanikanju (Vaknin 2009). Jasno je, da se bo Makedonija slej ko prej morala nekako spopasti s problemom, saj se ga ne da zaobiti. Spor glede imena traja že več kot 20 let, rešitev pa ni še nič bliže. Edini možni izhod je kompromis z Grčijo, uspešnost le-tega pa se skriva v makedonski notranji politiki. Ali bosta že sedanja vlada ali katera izmed prihodnjih ter hkrati celotna makedonska politika pokazali dovolj enotnosti, solidarnosti in politične zrelosti, da bosta izbrali evropsko prihodnost, pa bo pokazal samo čas.

7.7 Notranja kriza Evropske unije in širitvena utrujenost

Potem ko kandidatka izpolni vse pogoje in uspešno premaga vse ovire na poti proti tako zelenemu Bruslju, sledi končno dejanje, pri katerem kandidatka nima več nobenega vpliva na končni izid, saj države članice avtonomno odločajo, ali bodo s soglasjem odprle vrata »obljubljene« dežele ali ne. Navkljub do tedaj vloženim naporom kandidatke članstvo torej nikakor ni avtomatsko.

Evropska unija vztraja, da so vrata odprta vsaki evropski državi, ki izpolni njene politične in ekonomske kriterije za članstvo. Obenem pa je širitev predvsem političen proces, saj večina vseh najpomembnejših korakov pri pristopanju potrebuje soglasno strinjanje vseh 27 sedanjih držav članic. Tako lahko morebitna kandidatčina razmerja in spori s posameznimi državami članicami vplivajo na njene pristopne obete in časovni okvir (Archick 2012). »Veliki pok« leta 2004 so nekatere starejše članice pričakale s strahovi in zadržki, ki pa se niso uresničili,

saj se je pritok poceni delovne sile izkazal za pozitivnega ter je v nekaterih članicah dejansko pomagal zapolniti luknje na trgu dela. Evropski komisar za širitev Füle meni, da je »to danes zelo dragocena lekcija, saj še vedno obstajajo strahovi in predsodki povezani s širitvijo na Balkan.« (Bednárová in Kuznická 2012). Zaradi trenutne finančne krize se Unija ukvarja predvsem sama s seboj in predvsem z vprašanjem, kako preživeti do leta 2020 (Kleva 2011). Zaradi omenjenih predsodkov, bojazni o načinu funkcioniranja po sprejetju novih članic ter dejstva, da gre EU skozi proces samoocenjevanja in introspekcije, se je začel pojavljati izraz »širitvena utrujenost«. Države Zahodnega Balkana, ki so v čakalnici za vstop, zato upravičeno trdijo, da Unija širitvi ne posveča več toliko pozornosti, kot jo je v preteklosti. Vseeno komisar Füle trdi, da je »širitvena utrujenost kot Jeti – vsi govorijo o njej, toda nihče je še ni videl« (Füle 2011). Priznava sicer, da ima v tem trenutku Unija resne probleme, toda bilo bi narobe, če bi bila zazrta samo v svoje okvire, zanemarila svoje sosede in ustavila proces širitve. To bi bila ogromna napaka in EU bi plačala za to (Bednárová in Kuznická 2012).

Termin »širitvena utrujenost« je težko definirati, gre pa za skupek vzrokov za vedno počasnejše širjenje Evropske unije in za dejstvo, da je letvica za potencialne kandidatke postavljena vedno višje. Pogoji, tako formalni kot neformalni, so namreč vedno strožji, zato jih je mogoče izpolnjevati težje in počasneje. Nekoč so, kljub pomislekom Komisije, države sprejemali, ker so voditelji »sledili srcu, ne razumu«, danes pa brez striktnega spoštovanja pogojev nikakor ne gre. Številni avtorji zagovarjajo tezo, da je t.i. utrujenost le izgovor, v resnici naj bi šlo za nadaljevanje paradigme, po kateri se evropsko zgodovino enači s samo Zahodno civilizacijo. Kajti zahodno je civilizirano, vzhodno ali orientalsko pa je manjvredno (Stefanovski 2009). Tako naj bi ti skrbniki Zahodne kulture varovali vse, kar je »evropsko«, da si je slučajno ne bi prisvojili tisti, ki si tega ne zaslužijo. Morda je Zahod bogat in močan, toda Vzhod je prost moralne in ideološke korupcije, saj so leta komunistične represije in prikrajšanosti utrdila njihovo zavezanost evropski kulturi. Zato so v številnih pogledih postali bolj evropski, bolj zavezanim vrednotam, ki jih bogati zahodnjaki danes jemljejo za samoumevne (N. Davies 1996). Širitev zagotovo ne bi imela negativnih posledic na delovanje Unije, saj ta še naprej deluje uspešno, čeprav je sprejela že 12 novih članic. Panična napoved institucionalnega zastoja se je izkazala za to, kar je vedno bila – politična spletkarja, namenjena odložitvi širitve na Turčijo, in ne resna ocena sposobnosti delovanja razširjene Unije (Menon 2011).

Kljub široko razglašeni pripadnosti Evropske unije k širjenju, so nekateri odločevalci in številni državljani EU previdni glede dodatne ekspanzije, še posebej v povezavi s Turčijo ter, v daljni prihodnosti, s skrajno vzhodnimi evropskimi državami, kot sta Gruzija in Ukrajina (Archick 2012). Zaskrbljenost zaradi nadaljnje širitve vključuje strahove pred nezaželenim emigrantskim delom, glede posledic vedno obsežnejših evropskih institucij ter prepletenih financ in skupne identitete. Sedanja dolžniška kriza, ki je precej prizadela države članice, ki uporabljajo skupno evropsko valuto, in ki bi lahko potencialno ogrozila prihodnost evra, bi lahko upočasnila prihodnje kroge širitve, ker se evropski voditelji bolj posvečajo odpravljanju finančnih težav Evrope (Archick 2012). Hkrati se voditelji spopadajo z negotovostjo bodoče usmeritve Unije same in so zato manj naklonjeni podpiranju širitvene agende. Finančne težave pa lahko po drugi plati povzročijo, da bosta članstvo v Uniji ter evro postala manj privlačna za sedanje in potencialne države kandidatke, saj so njihovo željo po članstvu podžigale predvsem gospodarske koristi, ki jih prinaša članstvo. Nekatere kandidatke s hitro rastočim in dinamičnim gospodarstvom, kot Turčija, bi lahko izgubile interes, če bi se finančna nestabilnost Unije še dolgo nadaljevala. Prednosti članstva ne bi več odtehtale morebitnih omejitev suverenosti in nacionalne fiskalne in monetarne politike.

Finančna kriza brez dvoma pogloblja tako imenovano širitveno utrujenost. Zadnji večji val širitev med letoma 1995 in 2007 je več kot dvakrat povečal število članic, in sicer z 12 na 27. V tem desetletju pa je pričakovano, da se jim bodo priključile največ tri ali štiri nove članice. Vseeno pa so se znaki kazali že pred udarcem finančne krize v letu 2008, saj je EU začela glasno naslavljanje dejstva, ali je sposobna upravljati s 27. članicami; na drugi strani pa so nove kandidatke pestili ekonomski problemi, prepleteni s problematiko vojnih zločinov in ozemeljskih sporov. Predvsem med starejšimi članicami je bilo zaznati mnenje, da sta Bolgarija in Romunija vstopili, še preden sta naredili zadosten napredek na področju preganjanja organiziranega kriminala in korupcije, zato so za prihodnje kandidatke kriterije zaostri. Tako so na primer hrvaška pristopna pogajanja trajala celih šest let in pol. Posledice upočasnitve širitve Unije so težke. Možnost članstva je bila namreč ključnega pomena za politične, sodne in gospodarske reforme v desetih novih članicah iz nekdanjega vzhodnega bloka, sprejetih leta 2007 (Buckley 2012). Analitiki se strinjajo, da lahko oddaljevanje možnosti članstva za države Zahodnega Balkana v najboljšem primeru pomeni izgubo želje po reformah in v najslabšem, da znova zapadejo v nasilje (Buckley 2012).

Ravno to pa se nekako že dogaja z Republiko Makedonijo. Politiki in prebivalstvo počasi izgublajo upanje, da bodo kdaj uspeli doživeti članstvo v Evropski uniji, pa čeprav so zato večinoma krivi sami. Vendar pa bi se tudi evropski voditelji morali začeti zavedati, da države kot Makedonija nimajo namena ogrožati ideje Evrope, pač pa iščejo priložnosti, kako konstruktivno prispevati k njej. Članice Unije ne smejo pozabiti, da so se zavezale k »promociji miru, varnosti in napredka v Evropi in v svetu« (Preambula PEU). Nikakor tudi ne smejo zanemariti dejstva, da je bilo sprejetje mediteranskih članic, kot Grčija in Španija, »veliko bolj tvegano kot aktualnih na Balkanu. Grška in iberijska zgodba o uspehu dokazujeta modrost takratne pogumne odločitve.« (Petritsch 2008). Unija bi se morala kaj naučiti od sprejema Bolgarije in Romunije in bi namesto, da nekako obžaluje njun sprejem, morala oblikovati posebno strategijo za sprejem celotne regije oziroma »poiskati alternativne koncepte pristopa, ki bi bili sestavljeni iz primarne integracije v obliki skupnih odločevalskih pooblastil na področjih, ki so že integrirana.« (Ott 2007).

Koncept Evrope dveh oziroma več hitrosti sta razvila Liesbet Hooghe in Gary Marks in je rezultat študije novih struktur Evropske unije po sprejetju Maastrichtske pogodbe leta 1992. Koncept se je razvil v dokaj različne smeri, posebno v zadnjih letih, ko se zaradi širitvene utrujenosti iščejo nove rešitve za hitrejšo vključevanje držav kandidat. Širitev je brez dvoma najučinkovitejše politično orodje, ki ga poseduje Evropa za reševanje nestabilnosti na njenih mejah, saj zagotavlja, da države članice delijo del usode svojih sosedov. Gospodarska pomoč se lahko enako hitro odtegne, kot se jo ponudi. Ko pa je v igri obet širitve, imajo države kandidatke vso spodbudo, da ostanejo zavezane reformam. Možnost širitve je torej edina spodbuda, ki lahko prisili prihodnje članice v izvajanje težkih in nepriljubljenih reform (Buckley 2012). Primer večirnega članstva, gre sicer za neuspešen primer, je »privilegirano partnerstvo«, ki ga je razvila nemška CDU kot idejni model za prihodnje odnose med Turčijo in EU. Turčija je namreč razdelila mnenja držav članic, saj je muslimanska država, ki leži večinoma v Aziji, in s svojo velikostjo zbuja nelagodje med sedanjimi članicami. Ankara je svoj pristop vedno videla kot priznanje članstva v elitnem evropskem klubu in je zato povsem zavrnila novo idejo, saj meni, da mora EU izpolniti svojo obveznost do turškega naroda. Vseeno se ideja pojavlja tudi v odnosu do drugih držav, kot na primer Izraela, ki bi mu privilegirano partnerstvo omogočalo vse koristi članstva, a brez participacije v institucijah. Ni presenetljivo, da je po trenutni krizi koncept dvo ali večirne Unije vedno bolj sprejemljiv oz. mogoč in da lahko olajša pot nadaljnjim širitvam. Države pristopnice bi lahko sprejeli v ohlapnejši zunanji krog, brez polne integracije na vseh področjih. Države Zahodnega Balkana

so že sedaj zelo povezane z Unijo, tako geografsko kot tudi ekonomsko, in bi verjetno sprejele ponujeno, kajti tudi večtirna Evropa je zanje boljša kot nobena Evropa.

Pomembno je, da »na račun debat o prihodnosti Evrope, Evropska unija in njene države članice nimajo držav kandidatk za talce.« (Blockmans 2007). Strah pred problemi, ki jih bo (morda) prineslo članstvo držav Zahodnega Balkana, je popolnoma odveč, zakaj primarni namen Evropske unije je prav reševanje teh problemov. Takšen je bil namreč začetek celotne evropske zgodbe - z ustanovitvijo ESPJ in željo po preprečitvi nadaljnjih konfliktov v Evropi. Po besedah Jean Monneta: »Evropa ni nikoli obstajala, nekdo jo mora dejansko ustvariti« (Sampson 1968). Evropa torej ni samo geografski termin, Evropa je ideja, zato se morajo ustanovne članice spomniti, da so se tudi same morale »evropeizirati« (Stefanovski 2009). Širitev ni orodje, ki naj bi se uporabljalo brez razmisleka, a nevarnost dolgoročne nestabilnosti in na drugi strani možnost nastanka stabilnih demokracij nakazujeta, da je potrebno sprejeti tveganje (Menon 2011). Polovičarstvo in retorične geste ne bodo delovale. Evropa se v obravnavanem primeru Makedonije ni ravno izkazala, a ima še priložnost, da se odkupi. Obračanje hrbta Republiki Makedoniji bi bilo katastrofalno, ne samo za državo in celotno regijo, pač pa tudi za verodostojnost celotne Evropske unije.

8 Sklepne ugotovitve

V svoji diplomski nalogi sem prikazal in analiziral največje ovire, s katerimi se Republika Makedonija spopada na svoji poti k članstvu v Evropski uniji. Pot je svojevrstna, precej drugačna od poti dosedaj priključenih članic, hkrati pa, poleg turške, najdaljša v zgodovini EU. Makedonija že sedem let sedi v čakalnici, koraka naprej pa ne more narediti. Naloga po mojih najboljših močeh očrtuje situacijo ter opisuje, kje vse in zakaj se zatika. Pri analiziranju sem se vračal v bližnjo in daljno preteklost, da bi dokazal, da skoraj vse težave izvirajo iz turbulentne makedonske zgodovine, regije, v katero je umeščena, njenega teritorija in njenega naroda. Toda kdo more ustrezno opredeliti ta narod? Že skoraj tri stoletja to vprašanje kroji usodo vseh udeležениh. Zaradi tega vprašanja so se zgodile številne vojne in povzročile, da se je politični zemljevid regije neprestano spreminjal. Zaradi nenehnega političnega prepriha, vmešavanja velikih in malih sil ter posledičnega neoblikovanja narodnih institucij, ta »brezoblična« slovenska masa nikoli ni vedela, in še danes ne, kdo točno so, pa tudi – kdo želijo biti. Vprašanje identitete je postalo talec notranjepolitičnega boja za oblast, v katerem se ne izbira sredstev in v katerem sta demagogija in diskreditacija normalen način komunikacije. Skrajno desni pogledi, romantična vizija naroda in nacionalizem (»oni proti nam«) so zlahka naleteli na plodna tla pri narodu, ki je naveličan neskončne tranzicije, težav multietnične države in neprestanih problemov s sosedi. Levji delež za zastoj nosi notranja politika z medstrankarskimi razprtijami, ki polarizirajo prebivalstvo, obenem pa se v borbi za volilne glasove raje odreka dobrososedskim odnosom, sodelovanju in zavezništvom na mednarodnem prizorišču. Vsi makedonski problemi so neločljivo povezani med seboj in ko se bo začel razpletati eden, se bodo razpletli vsi. Vse, kar ta država potrebuje, je ena sama generacija proevropskih voditeljev. Toda trenutnemu zboru politikov v želji po oblasti ni mar za prihodnost države, vidijo le sedanost in osebne koristi.

Balkanska Makedonija na vsak način poskuša utišati Evropsko Makedonijo in tudi, če bi ji EU odprla vrata danes, Makedonija enostavno ne bi bila pripravljena na članstvo. Vse dosedanje vlade so pod pritiski mednarodne in domače javnosti kot po tekočem traku sprejemale zahtevane reforme in zakonodajo ter gradile sistem po evropskem vzoru, ki pa, žal, še vedno obstaja le na papirju. Ker sistem ne deluje, v realnem življenju povzroča samo zmedo, ki jo pripisujejo tranziciji. Le-ta je priročen izgovor politikov, da preusmerijo pozornost ljudi od resnih problemov. Tako imenovano »makedonsko tranzicijo« bi se lahko odpravilo precej hitro, če bi le obstajala politična volja. Vse politične sile v državi bi se

morale zediniti o tem, kaj je v makedonskem nacionalnem interesu. Če sta to večetnična država in pristop k Evropski uniji, bi se dela v to smer, brez vsakršnih izgovorov, morali lotiti takoj. Evropa je v želji, da se ne ponovi Bosna, tako leta 1992 kot leta 2001 v Makedoniji nastopila z vsemi silami in uspela ohraniti ozemeljsko celovitost ter stanje miru v državi. Makedonija je tako vedno veljala za svetel primer evropske skupne zunanje in varnostne politike ter velik uspeh preventivne diplomacije in preprečevanja konfliktov. Skratka, šolski primer, iz katerega se vsi lahko učijo. Toda, ali država res ni padla v spiralo nasilja, čeprav je nekajkrat bila na tem, le zaradi nadnacionalnega evropskega posredovanja? Mislím, da ni ravno tako, a za trajno sožitje med obema etničnima skupnostma v Makedoniji bo potrebno še ogromno dela in razumevanja na obeh straneh.

Albanska skupnost, ki je v odstotkih vsak dan večja, je kljub vsem pravicam, ki jih ima na papirju, nezadovoljna s svojim statusom,. Predvsem pa med obema etničnima skupinama ni nobene komunikacije, zaradi česar se, logično, večata nerazumevanje in izolacija, zmanjšuje pa medsebojna toleranca. Za začetek bi bila potrebna neformalna izmenjava informacij, idej in interesov med intelektualci, med mladimi in drugimi družbenimi skupinami. Priporočanje mladim ene ali druge narodnosti, naj se izogibajo drug drugemu, ni pravilen način. Bistveno je namreč, da se kljub razlikam oblikuje polje skupnega interesa. Domača politika in inteligenca morata prevzeti svoj del odgovornosti in promovirati stične točke ter strpnost. Albanska skupnost se mora v Makedoniji počutiti doma in bolje, kot kjerkoli drugje. Prav tako pa se mora dobro počutiti makedonska skupnost poleg njih. Brez sožitja med državljani makedonskega in albanskega porekla Republika Makedonija nima prihodnosti, saj Makedonija brez enih ali brez drugih preprosto ne obstaja.

Izogibanje problemom ter poskusi, da bi lahko obvozili ali preskočili ovire na poti k Bruslju, se vedno znova potrjujejo kot napačen pristop. Najpomembnejše probleme je zaradi njihove teže in usodnosti za pristopni proces nujno potrebno razrešiti. Pri tem ne sme biti zmagovalcev in poražencev. Zatorej so razumevanje, toleranca, kompromis in končni konsenz nujni imperativi. Vrednote torej, ki jih vseskozi promovira in uveljavlja Evropska unija. Brez ponotranjenja evropske mentalitete preskok naprej preprosto ni mogoč. Ko bo ena stran pokazala toleranco do druge, jo bo lahko z vso pravico od druge strani terjala tudi zase.

Nacionalizem, ki je vzniknil ob propadu Jugoslavije, zelo očitno zavira napredovanje v Evropo ter ustvarja razkol, ne samo znotraj države, pač pa tudi med Makedonijo in

sosednjima Bolgarijo in zlasti Grčijo. Spor z Grčijo glede imena je največji zunanjepolitični problem, v očeh tujcev pa celo edina ovira za začetek pristopnih pogajanj Makedonije v EU. Čeprav je težko utemeljevati grško stališče ali ga v nekaterih delih celo razumeti, je jasno, da je ranjen njihov ponos. Del kulture in simbolov, ki so jim vedno pripadali, si je začela prilasčati druga država. Hkrati pa se počutijo izdane s strani svojih evropskih zaveznikov, ker v času najbolj zaostrene debate o tej temi niso stopili na njihovo stran, ker si pač po predhodnih napakah ob razpadu Jugoslavije niso želeli ponovno umazati rok. Z zgodovinskega stališča je nemogoče absolutno pritrđiti kateri koli strani. Z istovetenjem z antično Makedonijo po mojem mnenju greši makedonska stran, saj je med Aleksandrom Velikim in prihodom Slovanov skoraj 1.000 let razlike. Kljub verjetnim mešanjem med ljudstvi je praktično nemogoče empirično dokazati zavestne povezave med modernimi in antičnimi Makedonci, saj je bilo področje medtem večkrat asimilirano ter celo etnično očiščeno. Glede ekskluzivne lastitve imena Makedonija na drugi strani pa menim, da je grško stališče dokaj neuskklajeno z zgodovino. Širša regija se, ohlapno gledano, že skoraj 2.800 let imenuje Makedonija. Tu so živelil različni narodi in ljudstva, čez ozemlje so prehajale številne vojske, vsi pa so uporabljali enako ime za to področje. Dokazi potrjujejo, da je v regiji od 6. stoletja dalje kontinuirano naseljeno slovansko prebivalstvo, zato verjamem, da so v obdobju 1.400 let tudi oni vzeli Makedonijo za svoj dom in s tem pridobili vsaj nekaj pravice do uporabe tega imena, kljub vprašanju identitete, ki sem ga poudaril v več delih naloge. Brez rešitve spora glede imena za Republiko Makedonijo žal ni članstva v Evropski uniji in ni članstva v NATO paktu. Časa je vedno manj in makedonski voditelji se morajo zavedati, da je njihova država tista, ki na dolgi rok izgublja bitko. Seveda sta pomembna tudi grajenje naroda in njegove identitete, toda ne na račun prihodnosti države. Mislim, da so predlogi mediatorja Niemitza, še posebej zadnji uradni, dobri. Republika Makedonija ne obsega celotnega teritorija zgodovinske regije Makedonije, zato se mi zdi grška zahteva po uporabi dodatnega geografskega kvalifikatorja povsem legitimna. Vsekakor pa bosta morali obe strani preseči zlorabo tega vprašanja v svojih notranjih bojih za oblast ter z odprtim dialogom dejansko začeti reševati ta problem. Makedonska stran mora dojeti, da Grčiji po nepotrebem odpira rane, saj posega v srčiko grške duše, medtem ko mora grška stran razumeti, da se igra ne le s stabilnostjo in varnostjo sosednje države, pač pa celotne regije in tudi svoje države. Vehementno zavračanje konkretnih predlogov na račun pridobivanja glasov domačih volivcev ni evropski način. Prostora za nacionalizem ni več. Obe strani morata konstruktivno pristopiti k pogajanjem in najti najbolj sprejemljivo rešitev za obe državi.

Svoj del odgovornosti mora prevzeti tudi Evropska unija. Nesmiselno je, da je bila na tako pomembni poti dolga leta spremljevalka in opora Makedoniji, sedaj pa jo pusti čakati pred svojimi vrati. Evropska unija je zavezana k promoviranju miru in stabilnosti doma, na svojih mejah in v svetu, zato mora opraviti svoj del. Zlasti z izvajanjem pritiska na Grčijo in Makedonijo, da z mediacijo končno rešita nesmiselni spor glede imena, pa tudi s pomočjo Republiki Makedoniji pri premagovanju notranjepolitičnih težav. Makedonski politiki se žal ne obnašajo evropsko, niti tega od njih ne zahteva potrebna kritična masa državljanov. EU se mora zavedati, da je za kvalitativen preskok potrebno dvosmerno delovanje – od spodaj navzgor in od zgoraj navzdol. Tu je Unija naredila premalo. Potrebno je spodbuditi evropsko razmišljanje in spoštovanje evropskih vrednot pri državljanih, predvsem in najprej pa pri politikih. Le na taki podlagi bo mogoče preseči delitve med obema etničnima skupinama in imeti konstruktiven politični diskurz o prihodnosti države na državnem nivoju.

Nadaljevanje po sedaj začrtani poti je za Makedonijo samotno potovanje po slepi ulici, ki mu na koncu verjetno sledi razkosanje ozemlja in v skrajnem primeru celo dokončen razpad države. Tako želeno članstvo je na dosegu roke. Zato bi bilo nesmiselno, da Makedonija obrne hrbet Evropi ali obratno. Končno rešitev in dolgotrajni mir lahko Makedonija doseže le, če vsem državljanom večetnične Republike Makedonije lahko zagotovi resnično, evropsko prihodnost doma. To pa pomeni, da mora sprejeti politične in gospodarske reforme ter jih dejansko izvajati od najnižjega do najvišjega nivoja.

9 Literatura

Ackermann, Alice. 1996. „The Former Yugoslav Republic of Macedonia: A Relatively Successful Case of Conflict Prevention in Europe.“ *Security Dialogue* (27): 417.

--- 2000. *Making peace prevail: preventing violent conflict in Macedonia*. Syracuse: Syracuse University Press.

Al Jazeera. 2012a. *Kamenovanje, tuča i požar u Skoplju*. Dostopno prek: <http://balkans.aljazeera.net/makale/kamenovanje-tuca-i-pozar-u-skoplju> (25. oktober 2012).

--- 2012b. *Pritvor za učesnike incidenta u Makedoniji*. Dostopno prek: <http://balkans.aljazeera.net/makale/pritvor-za-ucesnike-incidenta-u-makedoniji> (25. oktober 2012).

--- 2012c. *Skoplje: Danas sahrana peterice ubijenih*. Dostopno prek: <http://balkans.aljazeera.net/makale/skoplje-danas-sahrana-peterice-ubijenih> (25. oktober 2012).

Alsat-M. 2012. *Sudiri pomegu policija i demonstrantite vo Skopje*. Dostopno prek: <http://alsat-m.tv/lajme/vendi/127294.html> (25. oktober 2012).

Analytica. 2005. *The end of a long transition? Macedonia's readiness for EU candidacy*. Skopje: Analytica @ Macedonia.

Aqifi, Shkëlzen. 2012. *Helsinškiot komitet: MVR vrši pritisok vrz sudot*. Dostopno prek: <http://alsat-m.tv/lajme/vendi/131735.html> (25. oktober 2012).

Archick, Kristin. 2012. *European Union Enlargement*. Washington DC: Congressional Research Service, The Library of Congress.

Atanasov, Petar. 2011. „The ‘Ohrid Process’: A Long-lasting Challenge.“ *Crossroads; The Macedonian Foreign Policy Journal* 2 (4): 45–52.

Baron, Enrique. 2002. *Evropa na pragu novega tisočletja*. Ljubljana: Slovenski svet evropskega gibanja.

Baun, Michael J. 2000. *A Wider Europe: The Process and politics of European Union Enlargement*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Bebler, Anton. 2007. *Uvod v evropske integracije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Bednárová, Lucie in Anna Kuznická. 2012. *Füle: Enlargement brings 'positive news' in times of crisis*. Dostopno prek: <http://www.euractiv.com/enlargement/fuele-enlargement-brings-positiv-interview-514283> (25. oktober 2012).

Biondich, Mark. 2011. *The Balkans: Revolution, War, and Political Violence Since 1878*. Oxford: Oxford University Press.

Blair, Alasdair. 2006. *Companion to the European Union*. London: Routledge.

Blockmans, Steven. 2007. „Consolidating the Enlargement Agenda for South Eastern Europe.“ V *Reconciling Deepening and Widening of the European Union*, ur. Steven Blockmans in Sacha Prechal, 60. Haag: Asser Press.

Brahm, Eric. 2004. *Lustration*. Dostopno prek: <http://www.beyondintractability.org/bi-essay/lustration> (25. oktober 2012).

Bratož, Nastja. 2008. *Izzivi procesa nadalnje širitve Evropske unije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Brown, Michael E. in Richard N. Rosencrance. 1999. *The Costs of Conflict: Prevention and Cure in the Global Arena*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Buckley, Neil. 2012. Membership: Currency crisis exacerbates 'enlargement fatigue'. *Financial Times*, 8. maj. Dostopno prek: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/c727f85c-92c8-11e1-b6e2-00144feab49a.html#axzz2ALF8TC9y> (25. oktober 2012).

Cameron, David. 2003. The Macedonian Job. *The Guardian*, 10. september. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/politics/2003/sep/10/davidcameron.politicalcolumnists> (25. oktober 2012).

Carothers, Thomas. 2002. „The End of Transition Paradigm.“ *Journal of Democracy* 13 (1): 5–21.

CIA. 2012. *The World Factbook: Macedonia*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html> (25. oktober 2012).

Coulombis, Theodore A. in Theodore C. Kariotis. 2003. *Greece in the Twentieth Century*. London: Taylor & Francis.

Cowles, Maria Green in Desmond Dinan. 2004. *Developments in the European Union 2; Second Edition*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Curtis, Ben. 2004. *NATO and EU Enlargement: Challenges for the New Europe*. Seattle: University of Washington.

Danforth, Loring M. 1995. *The Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism in a Transnational World*. Princeton: Princeton University Press.

Davies, Catriona. 2011. *Is Macedonia's capital being turned into a theme park?* Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/2011/10/04/world/europe/macedonia-skopje-2014/index.html> (25. oktober 2012).

Davies, Norman. 1996. *Europe - A History*. Oxford: Oxford University Press.

Dimitrijevi, Marjan in Risto Buneski. 2002. *Metodija Andonov-Čento: dokumenti i materijali*. Skopje: Državen arhiv na Republika Makedonija.

EurActiv. 2009a. *Macedonia embroiled in encyclopaedia row*. Dostopno prek: <http://www.euractiv.com/enlargement/macedonia-embroiled-encyclopaedi-news-222918> (25. oktober 2012).

--- 2009b. *Macedonia PM in Greek outburst after EU summit*. Dostopno prek: <http://www.euractiv.com/enlargement/macedonia-pm-greek-outburst-eu-s-news-219978> (25. oktober 2012).

EUR-Lex. 2010a. „*Dostop do zakonodaje Evropske unije*.“ Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:en:PDF> (25. oktober 2012).

--- 2010b. „*Prečiščena različica Pogodbe o Evropski Uniji*.“ Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:SL:PDF> (25. oktober 2012).

European Commission. 2006. „Strategy and Progress reports.“ *European Commission - Enlargement*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/com_649_strategy_paper_en.pdf (25. oktober 2012).

--- 2011a. *EU Enlargement Strategy 2011–2012*. Bruxelles: DG Enlargement.

--- 2011b. *The Former Yugoslav Republic of Macedonia 2011 progress report*. Brussels: SEC.

--- 2012. *The former Yugoslav Republic of Macedonia*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/fyrom/index_en.htm (7. avgust 2012).

European Council. 2008. „2008/212/EC: Council Decision of 18 February 2008.“ *Official Journal of the European Union* (80): 32–45.

European Union. brez datuma. *The Amsterdam treaty: a comprehensive guide*. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/amsterdam_treaty/index_en.htm (25. Oktober 2012).

--- 2007. *Strategija širitve 2005: časovni načrt za države Zahodnega Balkana*. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/ongoing_enlargement/e50021_sl.htm (25. oktober 2012).

--- 2008. *Western Balkans: enhancing the European perspective*. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-378_en.htm (25. oktober 2012).

--- 2010a. *Zaključki kopenhavnskega predsedovanja*. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/ongoing_enlargement/ (25. oktober 2012).

--- 2010b. *Pristopni postopek nove države članice*. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/ongoing_enlargement/114536_sl.htm (25. oktober 2012).

--- 2012a. *Evropa v 12 poglavjih*. Dostopno prek: http://europa.eu/abc/12lessons/lesson_1/index_sl.htm?&lang=en_us&output=json (25. oktober 2012).

--- 2012b. *On the road to EU membership*. Dostopno prek: http://europa.eu/about-eu/countries/on-the-road-to-eu-membership/index_en.htm (25. oktober 2012).

--- 2012c. *Osnovne informacije o Evropski uniji*. Dostopno prek: http://europa.eu/about-eu/basic-information/index_sl.htm?&lang=en_us&output=json (25. oktober 2012).

--- 2012d. *Screening*. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/screening_en.htm (25. oktober 2012).

--- 2012e. *Širitev*. Dostopno prek: http://europa.eu/pol/enlarg/index_sl.htm?&lang=en_us&output=json (25. oktober 2012).

--- 2012f. *Vodnik po evrožargonu v poljudnem jeziku*. Dostopno prek: http://europa.eu/abc/eurojargon/index_sl.htm?&lang=en_us&output=json (25. oktober 2012).

Feige, Edgar L. 1991. „Perestroika and Ruble Convertibility.“ *Cato Journal* 10 (3): 631–654.

Fink-Hafner, Danica in Damjan Lajh. 2005. *Proces evropeizacije in prilagajanje političnih ustanov na nacionalni ravni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fleitz, Frederick H. 2002. *Peacekeeping Fiascoes of the 1990s: Causes, Solutions, and U.S. Interests*. Westport: Greenwood Publishing Group.

Floudas, Demetrius Andreas. 2002. „*Pardon? A Conflict for a Name? FYROM's Dispute with Greece Revisited.*“. interno gradivo.

Fouéré, Erwan. 2007. „Meeting the Expectations and Fulfilling the Obligations - Macedonia and the EU Enlargement Strategy.“ *Crossroads - The Macedonian Foreign Policy Journal* 1 (2): 195–203.

Füle, Štefan. 2011. *Stefan Füle European Commissioner for Enlargement and European Neighbourhood Policy Address to the National Assembly of the Republic of Serbia National Assembly of the Republic of Serbia Belgrade, 29 March 2011*. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-224_en.htm?locale=en (25. oktober 2012).

Georgievski, Boris. 2009. *Ghosts of the Past Endanger Macedonia's Future*. Dostopno prek: <http://www.balkaninsight.com/en/article/ghosts-of-the-past-endanger-macedonia-s-future> (25. oktober 2012).

Gjonaj, Pashko. 2001. *The Ancient Illyrians*. Tirana: self-published.

Greek Helsinki Monitor. 1999. *Report about Compliance with the Principles of the Framework Convention for the Protection of National Minorities*. Kifisia: Greek Helsinki Monitor.

Haas, Ernst B. 1958. *The Uniting of Europe*. Stanford: Stanford University Press.

Historia Siglo XX. 2003. *The Treaty of Amsterdam (1997)*. Dostopno prek: <http://www.historiasiglo20.org/europe/amsterdam.htm> (25. oktober 2012).

Hofbauer, Hannes. 2001. *Balkankrieg: Zehn Jahre Zerstörung Jugoslawiens*. Wien: Promedia.

HR: Ministry of Foreign Affairs. 2012. *FYROM Name Issue*. Dostopno prek: <http://www.mfa.gr/en/fyrom-name-issue/> (25. oktober 2012).

Hupchik, Dennis P. 2004. *The Balkans: From Communism to Constantinople*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

International Crisis Group. 2002. *Macedonia's Public Secret: How Corruption Drags the Country Down*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/balkans/macedonia/133-macedonias-public-secret-how-corruption-drags-the-country-down.aspx> (25. oktober 2012).

--- 2003. *Macedonia: No Room for Complacency ICG Europe Report N°149*. Skopje/Brussels: International Crisis Group.

--- 2004. *Macedonia: Make or Break*. Skopje/Brussels: International Crisis Group.

Jano, Dorian. 2008. „From "Balkanisation" to "Europeanisation": The Stages of Western Balkans Complex Transformations.“ *L'Europe en Formation: Revue d'études sur la construction européenne et le fédéralisme* (349–350): 55–69.

Klam, Julie. 2002. *Europe in Flames*. Mankato: Black Rabbit Books.

Klemenčić, Mladen. 2001. „Threats to Macedonia's stability and borders.“ *Boundary and Security Bulletin* (9): 73–78.

Kleva, Mojca. 2011. *Kleva na konferenci o "širitveni utrujenosti" EU*. Dostopno prek: <http://sl.mojcakleva.eu/lang/sl/kleva-na-konferenci-o-siritveni-utrujenosti-eu/> (25. oktober 2012).

Kofos, Evangelos. 1994. *The Vision od Greater Macedonia*. Thessaloniki: The Friends of the Museum of the Macedonian Struggle.

Kopušar, Edvard. 2005. *Makedonija: naprej z novim predsednikom in oslabljeno opozicijo*. Dostopno prek: <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=10&ID=83> (25. oktober 2012).

Kostadinov, Peter. 2010. *Bulgarian citizenship: the latest numbers*. Dostopno prek: http://sofiaecho.com/2010/04/23/891995_bulgarian-citizenship-the-latest-numbers (25. oktober 2012).

Leatherman, Janie. 1996. „*Untying Macedonia's Gordian Knot: Preventive Diplomacy in the Southern Balkans*.“ San Diego: ISA Conference.

Lenkova, Mariana. 1999. *Minorities in South-east Europe - Macedonians of Bulgaria*. Athens: Center for Documentation and Information on Minorities in Europe - Southeast Europe (CEDIME-SE).

Lovenjak, Damir. 2006. *Etnične razmere v zahodni Makedoniji*. Ljubljana: UL Filozofska fakulteta.

MacDermott, Mercia. 1987. *Za svoboda i suvršenstvo: Biografija na Jane Sandanski*. Sofija: Nauka i izkustvo.

Makedonski informativen centar. 2012. *Protest against "staged" processes against Albanians – International commission on treatment of arrested required*. Dostopno prek: <http://micnews.com.mk/node/30626> (25. oktober 2012).

Marakis, Nikos. 1994. „Strofi tis Athinas sto Makedoniko (Athens shifts its position over Macedonia).“ *To Vima*, 4, (4. september).

Marušić, Siniša Jakov. 2012a. *Church Almost Burned in Struga, Macedonia*. Dostopno prek: <http://www.balkaninsight.com/en/article/ethnic-tensions-surge-in-macedonian-town> (25. oktober 2012).

--- 2012b. *Skopje 2014 Forges Ahead Despite Macedonian Crisis*. Dostopno prek: <http://www.balkaninsight.com/en/article/skopje-2014-forges-ahead-despite-macedonian-crisis> (25. oktober 2012).

--- 2012c. *Unsolved Killings Raise Fears of Macedonian Turmoil*. Dostopno prek: <http://www.balkaninsight.com/en/article/unsolved-killings-raise-fears-of-macedonian-turmoil> (25. oktober 2012).

Mayr, Walter. 2009. Bickering in the Balkans: Macedonia's Identity Crisis. *Spiegel*, 3. marec. Dostopno prek: <http://www.spiegel.de/international/europe/bickering-in-the-balkans-macedonia-s-identity-crisis-a-614268.html> (25. oktober 2012).

Mazey, Sonia in Brigid Laffan. 2006. „European Integration: the European Union-reaching an Equilibrium.“ V *European Union: Power and policy-making*, ur. Jeremy Richardson, 31–54. London: Routledge.

Mazower, Mark. 2000. *The Balkans: A Short History*. New York: Random House Publishing Group.

Mehikić, Mojca. 2007. *Razvoj načela pogojevanja članstva v EU: Primerjava pogojev za članstvo JV Evrope s pogoji predhodnih širitev EU*. Ljubljana: UL Fakulteta za družbene vede.

Menon, Anand. 2011. *Time to shake off enlargement fatigue*. Dostopno prek: <http://www.europeanvoice.com/article/imported/time-to-shake-off-enlargement-fatigue-/70495.aspx> (25. oktober 2012).

Meurs, Wim van. 2004. *The Next Europe: Southeastern Europe after Thessaloniki*. München: Centrum für angewandte Politikforschung.

Mišović, Miloš. 1987. *Ko je tražio republiku Kosovo?: Kosovo 1945–1985*. Beograd: Narodna Knjiga.

Mitić, Aleksandar. 2011. „The Impact of the Media on Preventive Diplomacy: The Case of Macedonia 1991-1993.“ *Crossroads: The Macedonian Foreign Policy Journal* 2 (4): 17–30.

Moga, Teodor Lucian. 2009. „The Contribution of the Neofunctionalist and Intergovernmentalist Theories of the Evolution of the European Integration Process.“ *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences* 1 (3): 796–807.

Moravcsik, Andrew. 1998. *The choice for Europe: Social Purpose and state power from Messina to Maastricht*. New York: Cornell University Press.

Newman, Bernard. 1952. *Tito's Yugoslavia*. Ann Arbor: University of Michigan.

Nohlen, Doeter in Phillip Stöver. 2010. *Elections in Europe: A data handbook 2010*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Ott, Andrea. 2007. „A Flexible Future for the European Union: Way Forward or Way Out?“ V *Reconciling Deepening and Widening of the European Union*, ur. Steven Blockmans in Sacha Prechal, 155. Haag: Asser Press.

Ott, Andrea in Kirstyn Inglis. 2002. *Handbook on European Enlargement: A Commentary on the Enlargement Process*. Haag: Asser Press.

Owen, David. 1997. *Balkan Odyssey*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.

Palmer, Stephen E. in Robert R. King. 1971. *Yugoslav Communism and the Macedonian Question*. North Haven: Archon Books.

Panovski, Naum. 2008. *Macedonia and its Hurdles on the Road to the European Union*. Dostopno prek: <http://www.wilsoncenter.org/publication/344-macedonia-and-its-hurdles-the-road-to-the-european-union> (25. oktober 2012).

Perry, Duncan M. 1997. „The Republic of Macedonia: finding its way.“ *Politics, Power and the Struggle for Democracy in South-East Europe: Democratization and Authoritarianism in Postcommunist Societies* (2): 226–282.

Petritsch, Wolfgang. 2008. *The EU must speed-up its Western Balkans enlargement*. Dostopno prek: <http://www.europesworld.org/NewFrancais/Accueil/Article/tabid/190/ArticleType/articleview/ArticleID/21179/language/en-US/Default.aspx> (25. oktober 2012).

Pond, Elizabeth. 2006. *Endgame in the Balkans: regime change, European style*. Washington: Brookings Institution Press.

Poulton, Hugh. 2000. *Who are the Macedonians?* Indianapolis: Indiana University Press.

Ragaru, Nadège. 2007. *Macedonia: Between Ohrid and Brussels*. Paris: CERI/CNRS.

Richardson, Jeremy. 2001. *European Union: Power and Policy Making*. London: Routledge.

RM: Ministry of Foreign Affairs. 2011. *Goals and Priorities*. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.mk/?q=node/411&language=en-gb> (25. oktober 2012).

--- 2012. *Republic of Macedonia: Basic Facts*. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.mk/> (25. oktober 2012).

Roudometof, Victor. 2002. *Collective Memory, National Identity and Ethnic Conflict: Greece, Bulgaria, and the Macedonian Question*. Santa Barbara: Praeger.

Roussos, Andrew. 2008. *Macedonia and the Macedonians: A History*. Stanford: Hoover Institution Press, Stanford University.

Sahlin, Michael. 2007. „The Role of Macedonia in the Emergence of EU Crisis Management.“ *Crossroads - The Macedonian Foreign Policy Journal* 1 (2): 103–108.

Sampson, Anthony. 1968. *The New Europeans: A Guide to the Workings, Institutions and Character of Contemporary Western Europe*. London: Hodder & Stoughton Ltd.

Schenker, Harald. 2006. „Macedonia - The Imperative of Success.“ V *Human Rights in Europe: A Fragmented Regime?*, ur. Malte Brosig, 244–260. Bern: Peter Lang AG.

Sekulovska-Gaber, Biljana. 2005. „The Republic of Macedonia's Way to the EU.“ V *Proceedings of the International Conference on the EU Enlargement towards South-East Europe*, ur. Ozan Erözden, 104. Istanbul: Foundation for Middle East and Balkan Studies.

Shaw, Stanford J. 1977. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Volume 2, Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey 1808–1975*. Cambridge: Cambridge University Press.

Shea, John. 1997. *Macedonia and Greece: the struggle to define a new Balkan nation*. Jefferson: McFarland & Company, Inc.

Simpson, John A. in Edmond S.C. Weiner, ur. 1989. *The Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

Smilevska, Milka. 2012a. *Milka Smilevska o dvostrukom ubistvu u Makedoniji*. Dostopno prek: <http://balkans.aljazeera.net/video/milka-smilevska-o-dvostrukom-ubistvu-u-makedoniji> (25. oktober 2012).

--- 2012b. *Talas međuetničkih incidenata u Makedoniji*. Dostopno prek: <http://balkans.aljazeera.net/makale/talas-meduetnickih-incidenata-u-makedoniji> (25. oktober 2012).

Smith, Helena. 2011. Macedonia statue: Alexander the Great or a warrior on a horse?. *The Guardian*, 14. avgust. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/aug/14/alexander-great-macedonia-warrior-horse> (25. oktober 2012).

Smith, Michael E. 2000. „Conforming to Europe: the domestic impact of EU foreign policy cooperation.“ *Journal of European Public Policy* 7 (4): 613–631.

Stančić, Milan. 2012. *Hapšenja islamista u Makedoniji zbog petostrukog ubistva*. Dostopno prek: <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:377856-VIDEO-Hapsenja-islamista-u-Makedoniji-zbog-petostrukog-ubistva> (25. oktober 2012).

State-Statistical-Office. 2005. *Census of Population, Households and Dwellings 2002, Book XIII: Total population, households and dwellings*. Skopje: Republic of Macedonia: State Statistical Office.

Stefanou, Constantin in Helen Xanthaki. 1997. *A Legal and Political Interpretation of Articles 224 and 225 of the Treaty of Rome: The Former Yugoslav Republic of Macedonia Cases*. Dartmouth: Ashgate.

Stefanovski, Igor. 2009. *Negotiating a Potholed Road: The Republic of Macedonia on its Journey to the European Union*. Nice: IE EI – CIFE, IEHEI.

Šamšalović, Gustav, ur. 1936. *Leksikon Minerva*. Zagreb: Minerva nakladna knjižara.

Taleski, Miško. 2012. *Macedonia beginning accession dialogue with the EU*. Dostopno prek: http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2012/03/12/feature-03 (25. oktober 2012).

Tanjug. 2012. *Ethnic Albanians stone Macedonian govt. Headquarters*, 2. junij. Dostopno prek: http://www.b92.net/eng/news/region-article.php?yyyy=2012&mm=05&dd=11&nav_id=80201 (25. oktober 2012).

Trifunovski, Jovan. 1988. *Albansko stanovništvo u Makedoniji*. Beograd: Književne novine.

Tucker, Spencer C. 2005. *World War I: A Student Encyclopedia*. Santa Barbara: ABC-CLIO.

United Nations. 1995. *Interim Accord between the Hellenic Republic and the FYROM*. Dostopno prek: <http://www.hri.org/docs/fyrom/95-27866.html> (25. oktober 2012).

UNODC. 2011. *Corruption in the Former Yugoslav Republic of Macedonia: Bribery as experienced by the population*. Dunaj: United Nations office on drugs and crime.

Vaknin, Sam. 2009. *Macedonians in Denial about the Name Issue Dispute with Greece*. Dostopno prek: <http://www.globalpolitician.com/25673-macedonia-greece-nato-european-union> (25. oktober 2012).

Valinakis, Giannis in Sotiris Ntalis. 2001. *The Macedonian Issue*. Athens: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy ELIEAMEP.

Vankovska, Biljana. 2011. „The Republic of Macedonia's paradoxes in peacebuilding: being an object and/or an actor?“ *Crossroads: The Macedonian Foreign Policy Journal* 2 (4): 5–16.

Vlahov, Dimitar. 1950. *Makedonija*. Ljubljana: Prešernova knjižnica.

Vucheva, Elitsa. 2008. *Macedonia name dispute 'holds hostage' EU credibility*. Dostopno prek: <http://euobserver.com/enlargement/27255> (25. oktober 2012).

Wallace, Helen, William Wallace in Mark Pollack. 2005. *Policy-Making in the European Union*. Izv. 5. Oxford: Oxford University Press.

Wilkinson, Henry Robert. 1951. *Maps and Politics: A Review of the Ethnographic Cartography of Macedonia*. La Vergne: Lightning Source Incorporated.

Yasamee, F.A.K. 1995. „Nationality in the Balkans: The Case of the Macedonians.“ V *Balkans: A Mirror of the New World Order*, ur. Günay G. Özdoğan, 121–132. Istanbul: EREN.

Zupančič, Jernej. 2008. „Albansko vprašanje v luči političnoteritorialne rekonstrukcije Balkana.“ *Razprave in gradivo* (55): 7–49.